

EIS SPROOCH

erausgi vun der Actioun Lëtzebuergesch

Nr.17/ Nei Folleg / XXIII. Jor / 1985

Wat dran as:

H. Rinnen:	Plaquette	1
René Kartheiser:	... et sall een et nêt fir mëglech halen!	2
H. Rinnen:	Erënnerungen 1944/45	3
Albertine Alff:	Erliefnes den 9. Mee 1940	17
I. r.:	Eng gutt Saach!	18
Lex Roth:	Identitéits-Sprooch... Sprooch-Identitéit?	19
Aloyse Weirich:	Ried	24
Pitt Hoerold:	d'Kand am Mier	26
E. Arnoldy:	Et war eemol	26
	Frëjor gët et ëmmer nees / Am Rollstull erlieft	27
Christiane Tisch:	Liichtmëssdag! / Du stees viru mir	28
René Kartheiser:	De Sproochmates	28
Gil Mandy:	D'ëischt Bees / Sid nêt pësseg!	29
E. Arnoldy:	Wat as dat eng Freed!	29
Gjpr:	Les Aresquiers / Hiärrest / Dämools an hockt	30
H. Rinnen:	E Meedchen an e Pättche Wäin	30
Will Reuland:	Aus der Lies...	31
E. Devaquet:	Summerzäit - Vakanzenzäit	35
Robert Siuda:	Klenggeketen / D'UNICEF-Lidd	36, 38
Marion Schmit-Müller:	Mëng Mamm	39
Gjpr.:	Komm mir mëi no	41
A. Alff:	Engt universaalt Wuert	42
Frank Faber:	En Eckelche fir is Dialekter	42
G. Rath:	Den Heeschesak as fort / Op Däitsch: Wunschkonzert	43
Chrétien Clement:	Waart nach eng Weilchen! / Beim Schnetzel	44
Georgette Ludig:	Kommt op Besuch / Courage fir den Examen	44
Gil Mandy:	Wëi de Wëllem en Hond kaf hat / E Sträit	45, 46
Marcel Reuland:	Déi Püisenger an d'Kueben	46
Guy	De Peggi	47
...:	Den Nowuess schreift:	49
H. Rinnen:	Nei Bicher / Et wor am Jor... / Notizen	50, 54, 56
Bob Scholer:	Lëtzebuerg (Lidd)	58
Alex Tourneur:	Mäi Lëtzebuerg (Lidd)	59
Roll Frisch:	Réckbléck op d' Cabaretssaison 83/84	60
Jhemp Biver:	Abträcher am Haus	61
† Jos. Hess:	Fir den 25. Doudsdag vum Isidor Comes	63
H. Rinnen:	† Jhemp Helminger	65
...:	E Schreiwes	66
H. Rinnen:	† René Weimerskirch	67
...:	Eng "Première" (Walziedel)	69

Gaston Gengler, Attaché am Kulturministère, Kulturminister Robert Krieps, Heng Rinnen, Éierestaatsminister Pierre Werner, Lex Roth

Foto: Raymond Weiler

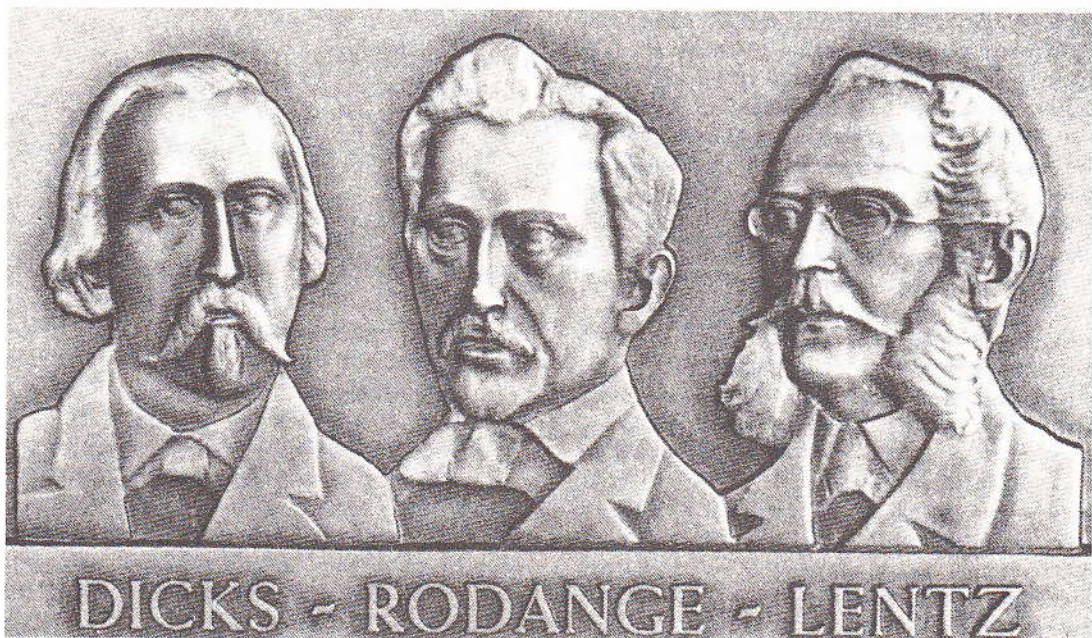
Plaquette

Et wor eng hemeleg Feierstännchen, den 30. November 1984, nomëttes ëm haalwer sechs wéi déi zwou éischt versëlwert Plaquette vum Dicks-Rodange-Lentz an engem Stacklëtzebuerger Haus um Fëschmaart, am »Wëlle Mann«, un d'Kulturministeren, vu gësch a vun haut, iwwerrecht si gin, d'Häre Pierre *Werner* a Robert *Krieps*.

Virewech sief widderholl, datt d'Plaquette e lescht Wierk vum Skulpteur Julien *Lefèvre* as, déi no engem Gespréich vum deemolege Präsident *Lex Roth* mam Skulpteur zestane koum. D'Plaquette as geduecht, fir déi dräi Haaptleit vum leschte Jorhonnert op engem Monument ze éieren an hinne merci ze soen, fir dat, wat si am 19. Jorhonnert fir d'Sprooch a fir d'Land geschafft hun. Jiddereen op deem Gebitt, dat him am meeschten am Gemitt loug. Wa jiddereen sech déi schéi Plaquette uschafe kann, dann huet senger Zäit de Comité festgeluegt, fir 25 versëlwerter maachen ze loossen, vun denen nëmmen all Jor eng un déi Leit iwwerrecht soll gin, déi apaart vill fir eis Sprooch gelescht hun. An enger vu sänge Comitëssëtzigungen as du festgehale gin, datt zwee Evenementer, nieft dem Litterareschen, do erausgehiewe wieren: d'Offizia-

lisierung vun der Schreifweis am Jor 1976 (10.10.) an d'Declaratioun vum Lëtzebuergeschen als Nationalsprooch am Jor 1984 (24.2.). Et gouf beschloss, datt déi zwéi Kulturministere, déi do dat lescht Wuert haten, géint all Oppositioun, déi éischt Plaquette sollte kréien, fir d'Joren 1983 an 1984. Dat as dann den 30. November 1984 geschitt.

An enger huerzer Usprooch seet de Präsident *Heng Rinnen* denen zwéin Häre merci fir dat, wat se gemaacht hun, a mengt, e misst nët extra betounen ze missen, ween a wat déi 3 Leit op der Plaquette wieren. E wollt awer drop hiweisen, datt eng eenheetlech Schreifweis dem geschriwene Lëtzebuergeschen ganz vill ze gutt kéim, well d'Lieser duurch déi sëllege verschidde Schreifweisen dach zu engem Deel dervun ofgehale géife gin. Wann och duurch d'Deklaratioun vun dem Lëtzebuergeschen als Nationalsprooch näischt un der Situatioun vun eiser Sprooch am Land selwer géif änneren, da wir awer no bausen dokumentéiert, wat d'Sprooch vu Lëtzebuerg as: nët héidäitsch, nët franséisch, mee lëtzebuergesch an Unioun mat denen zwou. Hien as och frou den Här *Ger. Thill*, Direkter vum Musée mam Déngschtchef *R. Weiler* do ze hun, denen de

(Foto: J. Weyrich)

Stack vun der Plaquette zu gudden Hänn, a fir ze versueren, vermaacht gët. Duurch s'eng Präsenz huet den Här Gast. *Gengler* aus dem Kulturministère der Feier en extra Cachet gin.

Den Här Eierestaats- a Kulturminister Pierre *Werner* weist, mat s'engem Wuert vu Merci, op déi verschidden Egenaarte vun denen dräi Schrëftsteller hin, déi och déi vum Lëtzebuerger selwer sin. Den Dicks, Edmond de la Fontaine, as dee lëschtengen, humoristeschen, de Méchel Rodange, dee gesellschaftskriteschen an de Méchel Lentz, dee patriotesch, lyreschen. Et wir och glécklech, datt déi dräi op deer Plaquette beience wieren, zemol wou mer ee Monument vum Dicks a Lentz op der Plëss d'Arem hun, dat vum Fiïsschen, dem M. Rodange säint, um Knuedler. Näischt Aussergewéinlech. De Kulturminister Robert *Krieps* hieft mat s'engem Merci de Respekt eraus, deen déi »kleng« Sproochen haut nees kritt hun a betount, datt d'Sprooch, déi mir alleguer schwätzen an déi mer versuerge sollen, och en Zeeche vun Integratioun wir. Mir sin all opgeruff fir mat eiser Sprooch eis kulturell Positioun an dem grouss Gebitt vun den europäesche Natiounen ze beweisen, ouni datt do an e Chauvinnesem sollt verfale gin, deen deer schéiner Saach näischt notze kann.

Mat engem Pättchen als Eierewäin a frëndschaftlechem Gespréich gong dës kleng Feierstonn op en Enn.

De Journaliste sief merci gesot fir hir léif Zeilen, déi se an hiren Zeitung fir dës Geleënheet fond hun.

hr

D'Plaquette as fir 1250 Frang bei der A.L. ze kréien a passt fir all Geleënheet als Geschenk, als Erënnerong

'T as och eng Membersspéngel do.

Präis 50 Frang. Huet Dir déi nach nët?

...et sall een et nët fir méiglech halen!

... jorelaang
war d'Schaffen an eiser Sprooch
jhust eppes fir d'Drämeren;
vill Waasser as zanterhier
de Bierg eragelaf;
lues a lues gouf aus dem Äschepiddelchen
eng häerzeg Prinzessin
deer – op eemol –
och ganz dichteg Hären
d'Cour geschnidden hun.
An engems hun di rose jong Leit
d'Sprooch fir sech entdeckt;
an haut gehéiert s'erëm zu eis...
Si as eis *Identitéit*,
– *eist Gesiicht*!
Mir kommen op d'Welt,
mir bestueden eis
a mir gi begruween
op »lëtzebuergescha.
... et sall een et nët fir méiglech halen.

René Kartheiser

H. Rinnen

Erënnerungen

D'Rundstedt-Offensiv 1944-45

Ëlwen

Fräi

August – September 1944

'T géif een et bal nët soen, datt ewell esou eng laang Zäit riwwer wir, vum deem Dag, wou d' Freed däeremoosse grouss wor. Et konnt een et einfach nët glewen, datt dee Misär vun dene 4 1/2 Jor lo en Enn hätt. Mer fräi wiren an datt et eemol riwwer wir mat V.D.B., N.S.K.K., D.A.F., N.S.F., N.S.D.A.P., Uniform, Emsiildung, Anzéie vu Jongen a Medercher, Dienstverpflichtung, mat all deem Gedräs a Gejälz a Gebrëlls: sonst werden zehnfache Geiseln erschossen... sie werden zu Schanzarbeiten herangezogen... sie haben sich einzufinden... Erscheinen ist Pflicht... sie müssen, sie müssen...sonst werden sie....

Sou war et bis de leschten Dag, wou se nach hei waren. Wat gouf du nët alles erzielt: De Kreis Diekirch misst 1700 Mann »zu Schützengrabenarbeiten stellen«, aus Bënzelt missten 30 Mann mat. D'Schoulmeeschtere missten iwweaus schaffe gon, och Schmelzaarbechter. Radioë sin nach Enn August geholl gin, fir »Belohnung der Rüstungsarbeiter«.

Jo, sou woren déi Gespräicher Enn August. Mä d' Front koum méi no. Privattéléfongespräicher duerft et keng méi gin. Zu Ehrang wir alles futti, dofir kéimen elo d' Zich all vun Oochen iwwe Ëlwen. Déi Lëtzebuerg Preise lafen durechenee. Déi preisesch Beamte maachen sech ewech. Den Ëlwen Postvorsteher wëllt man Postauto fort, 't as awer kee Chauffeur do. An ëmmer amerikanesch Flieger, déi alles ugräifen.

An op eemol heescht et: d' Amerikaner sin an der Stadt, zu Lëtzebuerg. Mir schreiwen den 10. September 1944.

Déi Serben odder Kroaten odder woren et Tiroler, déi an d'Haiser vun den ëmgesidelte Leide koumen, plënnere. Mat engem Won, wou Kand a Fra a Bettgezei a soss Saachen drop leien, fueren se mat Päerds- odder Uessegespann op d' Our zou, op Buurg-Reiland, op Sankt Véckt. D' Gielemännercher, hun och ewell ugespaant a sech ewech gemaacht. – An der Post as zënter e puer Deg näscht méi lass. D' Tëlefoonszentral as vu Preisen an de leschten Deg besat.

En Opklärungsflieger as ëmmer do. En dréit iwwe Aasselbur. Den 11. September. Jiddere freet

sech: soll et fir haut sin? D' Fändele leie parat, d' Jongen an all déi Leit déi verstoppt sin, sin nët méi ze halen. Wat e schreckerlecht Waarden! Virmettes näscht, mëttes näscht. E Puer preisesch Spähwee mat e puer Zaldoten. Géint zwou Auer. 'T si bal keng Leit op der Strooss, déi sech laang durech Ëlwen eropzéit. 'T as schéi Wieder. Ech sin om zwete Stack vun der Post op der Fënster a gesi vun do gutt op déi Säit op d'Kopp, op der Aasselburerstrooss hält en Auto. E puer Mann klammen eraus, droen eppes an d' Stéck, schéngen eppes zesummenzesezen. 'T si Preisen. Wat soll dat sin? Méng Fra as am Gaang de Bouf fräsch ze man, en huet 8 Deg. Ech mengen ech hätt eppes héiere pätschen. – Kucken erëm dohin, näscht méi do. Ech muss op d' Strooss, froe wat lass as. Iwwer d' Barriär kënnt e preisesche Spähwon. En hält beim Schouster Mayer stall. 4, 5 Mann klammen eraus, sichen eppes, iessen. De Kommandant, wat as et, en Ennecroffizier, en Offizier seet: »Sie werden den Ami zum Kaffeetrinken hier haben.« – Et äntwert keen. Si fueren op Wilwerdang zou, eng hallef Stonn näscht, eng Stonn näscht. Wat kënnt dann elo d' Strooss vun Aasselbur erof. Rëm Preisen? Zou zwou Säite vun der Strooss. Si schénge ganz virsiichteg ze sin. Vun der Gare erop héiert ee ruffen, ee jällen! »D' Amerikaner, 't sin se, 't sin se.« – Alles op d'Stroos wat lafe ka leeft, wat dat nët kann, kräicht – un e Preis denkt kee Mensch méi! Lo sin se hei virun der Dir. Een ënnert hinnen huet eppes wéi en Tëlefon, e schwätzt ganz lues dran. D'Fändele sin iwwe all geschwënn do, ech hu soss näscht wéi eng Krichszigar, ech reechen engem déi, de Jong lächelt, hält s'awer. Lues gi se virun, bis op d'Maartplaz, op Wilwerdang zou. Grad wéi s' op der Maartplaz si, kënnt em den Eck beim Hertges e Motor, e Preiss, eng Maschinnepestoul knaddert; e läit do: »nicht deutsch- Österreicher! nicht erschiessen.« En as an d'Bee geschoss, gët gesot. Ech erof an d'Tëlefonszentral, dat musse mer direkt dene Bënzelter an denen Holler soen. D'Installatioun as futti, ma nëmme grad sin d'Sécherungen eraus geholl, déi kritt een erëm séier eran, d'Gespräich, et geet. D'Leit wëllen et nët glewen zu Bënzelt, zu Holler. Froen och zu Lëtzebuerg un, wéi et do wir. Jo, d'Amerikaner wiren do. Of een nët kënnt nolauscheren, freet ee mech aus der Stadt? – Dat as dach elo egal!

D'Leit vu Bënzelt an Holler komme kucken, of et och wouer wir. Déi Freed, déi wor an as nët ze beschreiwen. Déi verstoppt Leit, déi déi ëmgesidelt sollte gin, déi Jongen a Medercher, déi verstoppt woren wénken hei an do, wou een am mansten dru geduecht hätt se ze sichen. D'LPL, LFK weisen sech fräi. –

Mä eng baang Fro? Et si nach këng Tanksen erop! Déi kommen och geschwënn. An du wore mer méi sécher, an nach méi frou.

Deen Dag, den 11. September sin d'Amerikaner bis viru Moolschent gaang. Zu Holler klëmmt ee Jong op de Kiirchturem fir de Fändel opzehänken, do jäizt op eemol een; d'Preise kommen. Ee Gléck en hat nach Zäit fir de Fändel erof ze kréien, éier s'ëm d'Kéier woren, bei Leien. Sou gong et och zu Moolschent. –

Am Bësch déi Säit dem Lengelerlach an der Wemperhaart, souzen 8 Jongen an engem Bunker verstoppt. D'lesse kruten se gewéinlech vum Fieschter Glodé bruecht. Vill aus der Géigend hun dorunner gehollef, och Pitter vu Moolschent, en as elo dout. Pitter hat de Jongen e Liter Quetsch versprochen fir deen Dag, wann d'Amerikaner do wieren.

D'Jonge muerges ëm 7 Auer ewell, eraus op Moolschent. Hien as nët do. Séng Fra as ganz erféiert, wéi si se gesinn huet. Wat geet eech un, d'Amerikaner si nach nët hei. »Dat as dach näischt,« soten si, »déi sin dohannen, se wäerte gläich hei sin.« *Deen* do war, a gläich, wor e preisesche Spähwon. E Gléck d'Jonge koume fort. Si haten e grouse Lëtzebuerger Fändel, wore gerëscht mat Bännercher mat de rout-wäiss-bloe Faarwen, haten e puer Flënten – a si rëm, awer an zwou Gruppen hannescht an de Bësch. Eng si gutt hannescht komm, déi aner hun Amerikaner begéint. Si, an enger Begeeschtong, hu gemengt, déi géifen hinnen ëm den Hals falen, well se jo déi Bännercher un hätten, an och Flënten haten, wësst den déi wat lass wir, well si hun dat och gegleef, wat mer am Radio heemlech gelauschart haten, datt mer äis sollten sou z'erkenne gin. Si si gefrot gin, wat dat fir eppes wir, a wéi d'Jongen du géantwert haten: si wieren Deserteuren odder Refraktäre, Lëtzebuerger déi nët an d'german army gaange wieren an elo Jorelaang verstoppt wieren, hun d'Amerikaner se geholl an eng Jeep gesat, an op Ëlwe mat hinnen, wou preisesch gefaange Zaldote souzen. Do souzen se

D'Monument, wou jong Leit vu Maarnech a Munzen, mat aner Onbekannten, erschoss gi sin.

D'Monument gouf den 10. August 1969 angewien. Si woren den 2. Januar 1945 geholl gin, goufen zu Klierf verhéiert an op der Kopp tëscht Ëlwen an Aasselbur erschoss.

Photo: H. Rinnen

du vu muerges 8 Auer bis owes. An nëmme well de Buergermeeschter Georges Mersch vun Ëlwen sech fir si verbiirgt hat, hinne nei Pabeiere gouf, an alles op sech geholl huet, mat séngem Liewe fir si astoung, konnte se rauskommen. Hie krut nach extra gesot, wann eppes geschitt, gitt dir geholl fir si.

Du gong et dann esou virun. Un d'Fruucht um Feld huet kee Mënsch méi geduecht. Si stoung nach op Plazen de ganze Wanter do, well dono gouf ganz schlecht Wieder. Reen a Reen a nach emol Reen.

Zur Léiler Säit sin se bis Sieweneg komm, ent Duerf wat jhust vu Léiler vis-a-vis op der Kopp am Preisesche läit. Woufir sin se nët viru gaang? An der Sigfriedlinn wor kee Mensch, d'Bunkere stoungen alt voll Waasser. Nun, mir hu gemengt, dat misst esou sin.

Zu Ëlwe wor e Feldlazarett. En Ëmzuch gouf gehalen, d'Gielemännercher agesat, der e puer gebeetscht, sou wou et huet misse sin. An et goufe Bale gehalen. D'Medercher, déi sech ze huele woussten, krute Schockela, eist Klengt, et hat knaps zwee Jor, huet kee wollt, a séng Mamm krut kee. Dat Klengt huet och kee giess, et

wousst jo nët, wat et wir, mat den Oränsche wor et d'selwecht. – Kee Mënsch huet geduecht, datt nach eppes Anescht no komme kënnt. An dach wor eppes wéi et nët sollt sin. Bal gouf hei gesot: ech mengen et si Preisen ënnert hinnen, bal huet do ee gemengt et géif eppes nët stëmmen. Huet een dann eppes gesot, dann hu si gelaacht. Mir geséiche Gespenster.

V-eente gin eriwuer. Si rabbelen wéi en alechen Auto. De 26. Oktober koumen der ëm 20 bis 4, 20 bis 5, 20 bis 6 an 20 bis 7. Allerséilendag wor et der och véier.

Den 30. November as eng op der Haart hannert dem Haus Mathieu erofgefall. 2 Amerikaner dout, huet et geheescht. Tëschent Saassel an Aasselborn fällt och nach eng.

De 5. November as den Zuch, deen ëm acht Auer zu Ëlwe fortfiert am Tunnel op der Pafemillen op eng Minn gerannt. Et wire 4 Preisen an SS Uniform kritt gin, 2 Amerikaner wiren dout, och zwéi Preisen. 'T solle Panzerminne gewiescht sin, déi nuets do geluegt wire gin. Nët wäit dervu wiren Amerikaner op Minne gelaf, vill dout. D'Rottenaarbechter hätten nach Ärem a Répper fond; owes ëm 8 Auer an ëm halwer 11 rëm Geschéiss.

Ufanks November huet ewell Schnéi geleën, an Holz a Brikette wore keng opzedreiwien.

An deer Zäit as d'Geld ëmgewieselt gin. –

An der Post zu Ëlwen hun d'Amerikaner d'Téléfonszentral besat a Kabele bis op St. Vith uewenaus gezunn. Dacks worn d'Kabeln durechgeschnidden.

Inhabitants of the town of Troisvierges celebrate their liberation, by advancing American troops, by standing an impromptu parade through the streets of their town. GIs passing through stop to watch the celebration. (12 Sept 1944)

U.S. Army Photograph – Libération à Troisvierges
Photo mise gracieusement à notre disposition

M. René Weyrich, Luxemboug – J. Baddé, Grevenmacher

Zu Hengescht as de Waasserturem nuets ugegraff gin. Amerikanesch Zaldoten, déi op Léiler gefuer si, goufen iwwerfall, en etlech hun do, tëschent dem Lausduer a Léiler d'Liewe gelooss, d'Preise sollen esouguer eng Jeep matgehall hun. Et mussen dofir jo nach Preisen dorëmmer sin. Fir äis wor dat eppes, wat engem hei ands do ze denke gouf. Awer et huet engem dach nët ganz vill ausgemaacht, well déi sëllegen Zaldoten a Panzer an alles wat do wor, huet äis geschénkt méi wéi sécher ze sin.

Fir äis hun d'Preisen am Wierbesch geleën. D'Bunkere vun der Sigfridlinn waren am Ufank nët besat, souguer verfall. Mir hätte jo gär gehat, wa si de ganze Bësch volle Bombe gehäit hätten, dann hätten dat alles ophéieren; sou hu mir gemengt, an ech hat engem amerikanesche Käpten dat gesot, wéi wann et sou misst sin. Hien huet et nët gegleeft, datt do nach vill Preise léichen. Wann ech matgéing, da géife mir do vill Prisonnéier maachen, ech sollt em dat dach weisen. Wéi ech du nach gesot hat, ech mengt et géif an den éischten Deg do bombardéiert, du wor en awer direkt do: wien dat gesot hätten, ech sot alt: ee vun den Zaldoten, an hien erëm: wat fir een, wat fir ent Zeechen om Hellem e gehat hätten, of et ee mat engem Blumendeppe gewiescht wir an sou virun. Et gouf mer e bësschen ongemällech. Bis en dann erëm laacht an ech den Numm Eisenhower bei hinnen hat. Déi gutt Amerikaner hun nët een Ament dru geduecht, datt et eng Kéier anescht kéim. Ëmmer hu si gelaacht, wa mer gesot hun, si sollten oppassen, si hätte Preisen ënnert sech an amerikanischer Uniform. Sou och zu Bréidelt. Et waren der vum Roude Kräiz, Sanitäter. Se souzen do Kaart ze spillen an der (bei Hari Rinnen) enzege Wiirtschaft, déi am Dueref as. Der Wiirtsfra as vun Ufank un een opgefall, deen hir nët gefall huet. Si huet sech e bekuckt a wéi en eng Kéier eraus wor, sot se denen aneren dat. Mä deen hat en an uestcht geholl a sech ewech gemaacht.

Si hun en nach gesinn de Bierg op, op de Lausduer lafen. Et gouf dann och gesot ëm d'Haushaltungsschoul zu Elwen, wou vill Zaldote louchen, wiren nuets Preisen ëm d'Gebai geschlach. Et hätten een nu gemengt, si géifen äis glewen. 'T kann ee wuel zielen. Si hun se nët kannt, wéi mir. Jo, et waren ënnert den amerikaneschen Zaldoten, déi de Preisen hir Parti gehalen hun an

dat zimlech ferrem. Et si kleng Baler gehale gin, do waren esouguer Preisen an amerikanescher Uniform, an sou goug et dann op den halwen Dezember zou.

Sou ëm den 13. 14. *Dezember* sin d'Panzer, déi an der Haart am Bësch stoungen zrëckgefuer. Owes koumen erëm aner am Plaz, ma nët méi souvill hu mir gemengt. Dat wor am Fong näischt Neis, an et huet keen un eppes geduecht. Bei der Garage Thix as d'Fassel mat Bensin gefëllt gin. Freides odder samschtes muerges. Ech wor zu Géidgen, nomëttes géint zwou, dräi Auer, 't kraacht a blëtzt. Eng Dose preisesch Granate schloen an Al-Géidgen an. Wat soll dat heeschen? Sollen se kommen? Dat huet nach kee wëlle glewen. Ech si bis hannescht op Huldang gaang an iwwer d'Wemperhaart rëm op Elwen.

Si sin erëm do

Samschdes 16. Dezember. Et schéisst déi Sait vu Maarnech, Hëpperdang. D'Preise solle probéieren, fir iwwer d'Our ze kommen. Aner soen si wiren op der Strooss zu Maarnech.

Sonndes 17. Dezember D'Preise sin zu Maarnech, zu Reiler, si gin op Klierf zou. Déi éischt Leit vu Léiler, Hëpperdang komme mat de Ween. Bis elo hu mer nach ëmmer gemengt, et wir esou eng Aart Stosstrupp an d'Amerikaner wiren huerteg fäerdeg mat hinnen. Mir hatten déi vill Panzer jo gesinn erop fueren.

No der Mass kommen och déi éischt Leit vu Bënzelt eriwuer, Leit déi méi wéi aner vun de Preisen ze fäerten hun. Et weess keen eppes Richteges, zur Maarnecher Sait huet et nach ëmmer geschoss.

Nomëttes hun dann d'amerikanesch Zaldoten agepaakt. Den Town Major huet awer soe loosst, et wir keng Gefor, of et ausgeschellt gouf, kann ech mech nët erënneren. Iwwerall stin d'Leit zesummen.

Wat solle mer maachen? Déi en Auto hu paken alt emol an. Déi éischt Elwenter fuere géint den Owend fort, eng op Lammescher zou, aner op Helzen, Aasselbur riwuer.

Owes kënn en amerikaneschen Zaldot, deen an der Telefonsentral geschafft huet, bei äis erop a bréngt eng Këscht lesses. Béchsemëllech, Biskuitten, Fruuchtsaaf, e bëssche Schockela »for the little girl and the sweet boy«. Mir sin um Iessen. Virun der Dir fuere Panzer erof, een um

aneren, méi wéi honnert. Mäi Schwor, deen am KZ wor, an nach e Refraktär maachen sech clo ewech. Si wëlle prett sin, wann et eesch gët. Wat solle mir maachen? Mat zwee klenger Kanner, fortlafen, wouhin, wou?

Iwwer d'Maarnecher Strooss op Klierf an den Déilwenter Bësch lichte ganz staark Scheinwerfer. Mir gesinn et oplichten. Héieren awer nët vill.

Méindes 18. Niwweleg a kal. 9 Auer. An der Post sin nach dräi, véier Mann amerikanesch Zaldoten. Ee kënnt rop bei äis gelaf, en as ausser Otem. E rífft: de Jerrys are coming, if you like to go, you must hurry up. – Deen erëm Trapen erof. – Enne rífft een eppes. Ech hun d'Kanner um Aarm, méng Fra de Bouf – et kraacht a rabbelt, d'Trapenhaus as voll Damp. – Hei bleiwen ech nët méi, rífft méng Fra, d'Kanner an d'Kutsch a mir erof, fir bei den Noper an de Keller. Iwwerdeems, wou mir d'Trap erofkommen, lafen d'Zaldoten eraus, zwéi sëtzen an der Jeep, Gas a fort. Et as sou géint zéng Auer. Kaum si se 500 Meter fort, kraacht et erëm. Uewen op der Maartplaz kënnt den éischte preisesche Spähwon. – E schéisst op si, ouni se ze geroden. D'Kugele schlön am Fléck sän Haus an, wou déi Leit am Gaang sin fir e Camion ze lueden, fir fortzefueren. Déi élo nach nët fortsin, mussen et durech Biwesch Bësch probéieren, fir op Beirich odder Lammescher ze kommen, an d'Belscht. – Mir sin am Keller, mat nach Noper.

Wéi laang, ech weess et nët méi. Vun dobaussen héiert een nët vill, e puer Schrëck am Haff. Mir Männer däerfen nët eraus kucke gon. Dir gitt direkt erschoss, son eis Fraen, dir sid zevill jonk, si huelen eech direkt mat. Waart seet, d'Madame Majeres, äis don se sécher näischt, mir huelen e Kand op den Arem a gi kucken. Wéi s'an der Trap steet, d'Trap geet an den Haff erof, héiere mer se froen op däitsch: dürfen wir herauskommen? et äntwert een: ja, sicher liebe Frau, hier ist alles ruhig. – Mir kommen – ém 11 Auer. Ech gesinn nach wéi dee preiseschen Zaldot sech sän Törnester op e Velo bënt a fortíirt. Datt et mäin eegene wir, dorun hun ech nët geduecht. D'Kanner gin hongreg – mir denken nët drun.

An du koumen se. Nomëttes. Mat alle méigleche Gefierer: Kannerkutschen, Wenercher, Mëllech-karen, wou se hir Saachen drop leien hun.

Gläich gët gesot, eis Leit sin nët all fortkomm. Gësch den Owend hu se op den Thix geschoss wéi e bei Lammescher iwwer d'Grenz sollt fueren. D'Tra an d'Meedche sin dout. 'T wor wouer!

An d'Preise kommen déckevoll. An der Mëtt Panzer, zu de Säiten d'Zaldoten, an zwou Reien, Volkssturm. Wat eppes, knaschdeg a raschdeg, owes as d'Duerf voll. An nach ëmmer kommen dër, Volksgrenadiere. Mir si beim Noper hanne-naus. En Zaldot as do. E seet äis, datt do uewen an engem Haus ganz Kéip amerikanesch lesses wir, mir sollten et siche gon. Well et äis awer eppes geféierlech wor, gOUNG hie mat. Eng Maandel voll hu mer geholl an heemgeschleeft, hie krut séng Deel mat. Eppes méi spéit steet e preisesche Feldwebel an der Dir. Mat enger Handgranat facht en sech ëmmer widder d'Stiwelen. E gesäit déi Saachen a freet: na Beute gemacht? well nun awer deen aneren do as, as et gutt. E wollt aquartéieren, mä wéi en déi sechs kleng Kanner an déi vill Leit gesinn huet, as e gaang ouni vill ze dreën.

Dënschdes de 19. schlecht Wieder a kal.

Mir héiere wuel Flieger, gesinn awer keen. Sin et Amerikaner? Op Wilwerdang wor Méindes nëmme en Auto bis vir an d'Duerf gefuer. Vu Bënzelt erop sollten se och dohinner. Sin awer vum Helemtsknupp aus beschoss gin. Dënschdes, wor de Wee fräi, d'Amerikaner hun sech op Huldang zrëckgezun. Si leien am Géidgerbësch an an der Haart. D'Preise bleiwen uewen am Duerf. Aus dem Géidgerbesch erof schéisste Kanounen. D'Preise gin zrëck. E Spährupp nuets mellt géint der Dag vu mëttwochs, datt de Feind hannen un hinne wir. Si gin hannesch op Elwen.

Mëttwochs wellen s'op d'Wemperhaart. Et geet nët. Do sin och nach Amerikaner. D'Stroosse-beem si gesprengt, si kommen och doërwéinst nët mat engem Auto duurch.

Mëttwochs kënnt méng Schwéiesch vu Wilwerdang erof. Am Agank vun Elwe steet e Posten. Si froen en, ob se an d'Duerf kënnte goen. »Ja, sicher im Dorf ist tiefster Friede«. – Mir worc frou eppes vun hinne gewuer ze gin. No enger Stonn gi se rëm hannescht. De preisesche Jong, loug dout do. En amerikanesche Camion wor vu Géidgen erof komm. Of d'Amerikaner lieweg

ewechkoume weess ech nët méi. – Ent Stéckelche Krich. –

Méindes odder Dënschdes goufen déi éischt amerikanesch gefaangen Zaldoten op Ëlwe bruecht. Virun der Post hun se se opgestallt. Si hun hinnen alles renglech ofgeholl. Ee vun hinnen huet gezéckt, e wollt sécher eppes nët gin an de Preiss schléit en op de Bak, schlëmmer wéi e Stéck Véi. Dënschdes, mëttwochs komme Leit erëm, d'Preise wore viru se komm. Zu Beesslek sin se méindes nomëttes. Zu Huldang den 21., ee mat engem Motor, e freet op Lëtzbuergesch: as d'Strooss op Huldang fräi. Et äntwert keen. En dréit em fiirt hannescht op Wilwerdang. Nuets viru Krëschttag sin se dann och zu Huldang a gin op d'Schmëdd zou. Zu Huldang, do haten d'Amerikaner och mäi Brudder geholl, wéi hie mat anere vu Bënzelt hannescht op Bënzelt fuere sollt, well déi Strooss wor du nach fräi, déi aner op Ëlwen zou, do sin d'Preisen eropgefuer. D'Amerikaner hate gemengt, hie wir e Spioun. E souz bei hinnen op der Schmëdd bis d'Amerikaner fortgaange sin. – Sou gOUNG et da virun. Quartéierung, Volkssturm, SS. Et wor mat enger Parti auszekommen. Si hun nëmmen dat geholl, wat fir z'iesse wor. Auserhéngert wi se worn, konnt een et verstoen, clo eréischt, deemools nët. Mä fanatesch Kaalwer worn och

D'Onofhängegkeetsmonument 1939 zu Ëlwen, dat am Krich am Bucdem geléien huet, an nom Krich nees opgeriicht as gin.

Photo: Lisa Heinen

drënner. Dann hu se gefrot: Ja, wo sind die Leute hin? Mir hun da geäntwert: Och, die haben das Schiessen gefürchtet? Bei enge gOUNG dat duer. Aneren nët. Déi hu gedreet: Aber sie werden was erleben! Und dieser Hetzsender Luxemburg, sie werden uns das bezahlen. Wann dann ee vun äis de Courage hat ze son: Aber wir haben doch nichts darin zu sagen, huet ee gemengt si géifen äis erwiegen.

Mä wat wor dat, Granaten a Bommen, géint déi 5. Kolonn odder S.D. déi gläich hannendrop kOUNM. Granaten a Bommen dat as Krich. Awer dat anert kann deen nëmme verstoen, deen do derbäi war. Et wousst ee jo guer nët, of een nët och vu Minutt zu Minutt verhaft géif! Bei där Zort wor e Menscheliéwen nët méi wéi duergespaut. A wéi s'opgetratt sin, an sech opgefouert hun. D'preisech Zaldoten hun se souguer gefaart. Hir Offizéier a Majéier bis Obersten hu virun hinne stramm gestan.

Wat sollte mer maachen, wat sollte mer soen.

Et huet een an d'Luucht bruet, wann een héieren huet, datt se am Radio gesot hätten: Hieft Courage, äi Saach as a gudden Hänn. A wat fir gudden Hänn se wor, dat hu mer all Dag méi gespuert. A mir hun äis gefrot, voller Aangsch, wat gët dat; zemol dat mat där 5. Kolonn. Et huet du geheesch; si hu Lëschte vun denen déi eppes mat der Resistenz ze din haten, d'Uniouen wir fortgelaaf, a si hätten all Pabeieren am Büro leie gelooss.

War et wouer, war et nët wouer, mir woussten et nët.

Bant der Offensive.

Vun all deem sëllechen, wat geschwat a gesot gOUNF, weess ee kees, wat wouer as a wat nët. 'T gët ee jo vu kenger Sait eppes gewuer. Jhust dat wat d'Preise son: wir stehen an der Mass – unsere Spitzen stehen vor Antwerpen; aner woussten, datt se wäit hanner Verdun wieren. Wann dat géing stëmmen, da wire mer jo schéi beläffelt. – Déi e Radio mat Batterien haten, hun och nët vill méi gewousst. Mä mer sin awer gewuer gin, datt se nët zu Lëtzbuerge wieren. Dat eenzegt, wat mer héieren hun, wor datt et bei Baaschnech dorëmmer et nët richtig géif viruGOEN. Wéi a wat a wou wousste mer alt rëm nët. Mir waren op alle Fall frou, datt d'Front nët bei

äis wor, a mer hun déi arem Leit dacks bedauert, do wou Front vor, well do musst et richtig elle sin, e Virgeschmaach hate mer jo dervun.

Zaldote kommen, alt eng Kompani Ukrainer – déi woren nach méi hongreg, hire Läitnant wuel nët, well dat wor en déck a voll gefriessene Parteimann. Sou goug et dann ewéi wa se nach laang hei wiren, bal wéi wann et sou géif bliwen. Eng Wierkstat fir hiirt Geschir ze flécke goug am Maschinenschapp zu Elwen ageriicht. Si hate gutt Saach, well d'Amerikaner haten och ewell eng do. – Flak stung ronderëm Elwen op de Koppen. – Panzer koumen a Kanounen, an d'Lightning an d'Thunderbolt, déi amerikanesch Jaboën. Déi woren ëmmer an der Luucht, soubal d'Wieder gutt wor. Den 19. haten se ze Wilwerdang en Tigerpanzer bombardéiert. De Panzer wor futti, ma och en Haus, d'Fra verwonnt. Déi sin op alles lassgaang. »Die greifen ja den einzelnen Mann an«, soten d'Preisen. Fir si wor dat Bensin verbëtzt. – D'Panzer si mat wäissen Dicher gedeckt gin, Ländicher, Döschdicher, déi an den Haiser geklaut wore gin, do wou keen doheem wor. Déi allermeescht Zaldoten haten och sou wäisst Gezei. – Mir hu jo e bësche gefaart, wann se sou erofgestouss sin an et geschoss huet, mä et wor engem trotz allem nët egal, wa se nët do woren. – Een Dag, ufaanks, Januar, e schéine, kloze kalen Dag; op der Maartplaz stongen e puer Tigerpanzer, och e puer direkt virun de Haiser un Trottoir. Et huet äis nët gefall. – D'Jongen, sou hu mer d'amerikanesch Fliger genannt, woren do. Een dréit iwwer der Plaz, lo gët et Zäit. Kaum ënner Dag dabberen d'Kugelen op dem Pawee vun der Strooss, kleng blo Flämmercher blétzen. – E geet rëm an d'Luucht a gläich drop knuppt et – d'Rauten aus de Fënstere fladderen an d'Kichen – an ech don den Hutt of. – Mir hätte jo verdäiwelst gär gehat, wann déi puer Bëmmercher op d'Panzer gefall wiren amplaz an de Schoulbiere. Awer da wiren d'Haiser och futti gewiescht. Chance muss een hun. D'Preise sin neidesch. Si hu gemengt sou de Bensin ze verbëtzen an d'Munition sou ze verschwängsen – si hate bal kee Spritt a keng Munition. Den 2. Dag wéi se crëmkom sin, huet ewell ce geruff wéi se zu Holler rop gaange sin: sparsam mit der Munition umgehen.

Mir hate jo nët souvill ze leiden wéi d'Bauern wou ëmmer beschlagnahmt goug, mat an ouni

Pabeier: Nach dem Krieg wird bezahlt. Kéi, Schwäin a Päerd sin sou geholl gin. Alles goug geklaut, wat nëmme fir z'iesse wor. – Soll een esou e Krich féiere kënnen, hu mir äis gefrot! Nëmme ee Bild! Ech sti mat dem Noper am Haff, sou ëm 10 Auer. E preisesche Spähwon hält do, e schéine Kéipchen Zoossiss a kleng Stécker Fleesch leien drop. Ech sot zu him: do soe mir déi hätten näischt z'iesse, kuck emol. Mëttes sollt ech eppes siche goen an d'Räzhaische fir ze kachen. – Alles renglech fort, kee Schwanz méi do, souguer ënner den Daach wor ee geklomm, ënner d'Gespär. 'T war eist, do hat d'Fluche kee wäert. – Den Daach drop mengt Pierre: et wir awer keng Zäit fir mueres ëm 10 Auer den Dessert z'iesse, – op engem Panzerwon souzen se agemaacht Uebst mam Löffel eranzefeieren. – Dat wor säint. – An der Carbons Mille goug Miel beschlagnahmt, sou laang des do wor. – Déi amerikanesch Iesssaachen hat ech am Keller verstoppt, fir wann d'Haus géif afalen. Ech kommen driwwer wéi s'am Gaang woren anzepaken. Schwätzen hat kee wäert. – Sou hate mer da näischt méi! Well nun nët vill bei äis ze huele wor, si mer alt anescht ru gezuge gin. De gudde Mann vu Burgermeeschter huet da gesot kritt: für heute abend 6 Uhr souvill Kalzongen, souvill Enneschkleder, souvill Strëmp, souvill dëst souvill dees, – an hien huet misse kucken datt en et kritt huet. Spinnstoffsammlung goug souguer ofgehal. D'Radioë si beschlagnahmt gin. Hien huet et misse ausschelle loosse; de Buet wor fort: du musst ech et alt maachen. Fir wat een awer nët gutt as! Alles dat as vun der Gestapo kommandéiert gin.

An dærbants as méng Fra mat de Kanner du-rech de Schnéi mat der Kannerkutsch bei hir Leit op Holler gefuer. Mir hu gemengt do wir et méi roueg, well jo keng Strooss a kee Wee vun do op d'Our zou geet. – Ech, e Beamten, hat keng Aarbecht. Ech sin du bei de Schouster Mayer gaang, wou mäi Brudder geschafft huet, an hun do gehollef de preiseschen Zaldoten hir Schong flécken, Talonge konnt ech nelen, an och Suelen. Si hate Schong, vill hu bal nët méi zesummegehal. Eng Parti vun hinnen hat Lieder. Wou et hierkum, si mer méi spéit gewuer gin. Bei engem Liederhändler, Albert Jacobs, haten s'et geklaut, organisiert huet dat geheescht. Nu ja! Ech souz kaum: hei geet d'Dir op. E grouse, véiereckege

Preiss steet do – de Chef vun der Gestapo! Nondikass! Wehrmachtsbetrieb? Alles eigene Leute? De Mayer huet nët iwwerluet: Ja bis auf ihn. Er ist Postbeamter und hilft damit wir schneller voran kommen. D'Pabeieren hun ech misse weisen. Gottseidank, ech hat nach de Postausweis. 'T wor gutt gaang. – Déi Nuecht drop as am Buttek agebrach gin; Dammeschong si geholl gin. D'Trëtt huet ee schéin am Schnéi gesin. Mëttwochs odder donnëschdes, 20. 21. D'Gestapo, odder S.D. odder 5. Kolonn as an Aktioun. Si wore gutt am Bild. Alles wiirlech gutt organisiert. Leit gi geholl an op d'Gendarmerie gefouert: Räitesch Jos., Jos. Zenners, Val. Bormann, Terren Geib, Léi Despeler, Emilie Schmitz, séng Bridder Jos an Änder. De Buergermeeschter och. Hie kumt rëm craus. Déi aner si matgeholl gin. Emilie Schmitz, Terren Geib, Léi Despelesch kommen nët méi erëm. Wat mat hinne geschitt as, weess keen, bis nom Krich.

Dat waren déi éischte! Kommen der nach no? – D'Gespréich huet sech nët gin, datt se Lëschen hätten. Si haten der och. Wéinegstens déi vun der Refraktären. Mäin Noper as eng Kéier muerges sou, wéi e Mëllech sollt siche gon, mam Schlapp geholl gin. Ee Gléck et wor fir säi Koséng, deen de selwechten Numm hat. – Et gouf no verschidde Leit vun der Resistenz gefrot: een Numm weess ech nach. Tinnësse Krëst. E wor fort.

Tëschent Krëschtdag an Neijjooschdag zu Elwen. – Et gin nach ëmmer Schong gefléckt. – Ee vun dene Gestapomänner kënnt fir Stiwwele gemaacht ze kréien, Lieder bréngt e mat. Fir déi ze maachen, dat dauert e puer Deg. Mir haten en dann do setzen – an en huet gezielt. Eng Kéier seet en: Das Dörfchen wird nach Neujahr was erleben. Wir haben genaue Aufstellungen der Widerstandsbewegung – haben uns jedoch das bis nach Neujahr aufgespart! Aber es wird wohl nichts verraten – denn – sonst lieg *ich* morgen draußen unter dem Rasen. – Vun äis huet kee Schass gesot. Wousst en eppes, odder wollt en eppes gewuer gin. – Ee Gléck et kumt nët esou wäit. Déi amerikanesch Bommeffliger kumen deckevoll. Hauffelesch as bombardéiert gin! Prüm kumt un d'Rei, méi spéit – Sankt Véckt gouf gläich gemaacht. Klierf, d'Hauptplaz vun der Gestapo och! – Wéi Klierf bombardéiert gin as wor ech ënnerwee op Bënzelt. 24 oder 36

Stéck där Maschinne kommen déif iwwer d'Luckeschbaach, se dréien op d'Maulesmillen zou. Ech hat scho geduecht lo huet et fir Elwe geschellt. 'T wor Klierf gin. E Bommenteppech as do gefall. – Sant Véckt wor gläich gemaacht gin, d'Strooss as iwwer d'Haiser gaang, hanneno. Wéi do bombardéiert gouf hun zu Elwen d'Haiser geziddert, d'bleche Paarte vun de Garagen hu gerabbelt. – No deem Bombardement sot eng Kéier e preiseschen Häapste fir Elwen. »Ich fürchte für das Dörfchen, genau die Lage wie Houffalize«. Et kumt awer nët sou wäit. Déi Deg sin och nach V-centen riwuer gaang. Awer méi héich wéi virun der Offensiv. Zu Manderscheid sin se ofgeschoss gin. D'Kondenzsträifen hu mer schéi gesinn, et waren esou Zickzacksträifen, déi poulriicht an d'Laucht gongen. Mir haten awer gemengt et wir zu Prüm

Zu Bënzelt de 24. Dezember. Zéng Mann gi geholl, einfach esou, fir wat wousst keen; ee beim Stall, den anere bei der Kirech, wou se ee gesinn hun, no méngem Brudder hu se gefrot – en hat sech verstoppt: Lëschels Jhemp, Lingert Eidenchen,

Hotel Hemmer, Elwen-Gare

Theis Franz, Bäres Méchel, Pitter Reni, de Schmadd, Woler Josef, Steff vam Stack, Lingert Becker a Meyers Bernard, zwéin déi vun Hengesch hi evakuéiert woren. Hanneno huet et geheescht si wire geholl gin, well e Kabel du-rechgeschnidde wir gin, well op engem preiseschen Zaldote-Graf d'Blummen ewechgeholl wire gin, well Fändelen opgchaang hätten, well d'Leit zevill frëndlech mat den Amerikaner gewiescht wiren, déi hätte Blumme kritt. Woche-laang woren se fort bis an de März eran. Ee kouv nët erëm: Bäres Méchel. Zu Wampich as Kiämmele Jhang geholl gin. Zu Kréindel de Lamborelle mat zwéi Jongen. Alle sin s'op Klierf gefouert gin.

Hanneno gi mer gewuer datt Jhang, an déi dräi Lamborellen tëschent Klierf an der Maulesmillen erschoss si gin, a leie gelooss, – erschoss ouni Uertel a Recht.

Zu Helzen as et grad esou schlëmm. Den Degrelle, de belsche Rexistechef wir do, an nach e Lëtzeburger, dee mat de Preise geschafft huet.

Déi Leit gin och verschleeft, haut weess nach kee wat geschitt as. De Schoulmeeschter Thill, Streber Misch a säi Meedchen, 10 Jor al, den Nesser, den Erler, Franz Theis an d'Gesëchter Serres mat hirer Nies vun Esch, e Meedche vu 17 Jor. Bei Serressen hun se en amerikaneschen Zaldot an Uniform fond. Déi dräi sin an en Auto gehäit gin, si hate Klompen un, e puer honnert Meter vum Duerf mussten se raus an zu Fouss durech de Schnéi. Vun hinnen alleguer huet een näischt méi héieren. – Wéi de Schnéi fort wor sin zu Elwe Läiche vun Ziviliste fond gin. Genéckschoss! et wire Belscher gewiescht.

Zu Wampich loug och sou eng Equipe, 5. Kolonn sote mer. Déi hun zu Wampich an och zu Holler gehaut. Sou eng Band International Gängster vu verschidden Natiounen, "T wor och alt e Lëtzeburger derbäi, odder wor et der zwéin. – Zu Holler, bei Kails, kënn e preiseschen Zaldot, dee lëtzebuergesch schwätzt, an de Stall bei d'Jongen aus dem Haus. En hätt gär eng Schmier, e wir hongreg, e wir es och midd. Den Dag drop sin se do. D'Haus gët ëmsat, alles gestuel, Suen a Saachen. Well d'Jongen aus dem Haus nët do waren, musst de Papp mat, wa si sech awer géife stellen, da kéim hie fräi. Si hu sech da gestallt, de Papp konnt heem gon. Si souzen du eng Zäitschen do, a goufe vun do op

Doloden a viru geschleeft, bis op Wilzecker, wou se fortgelaf sin. Ee vun denen hat se gewarnt se sollten sech ewech man, well lieweg mat iwwer de Rhäin kéimen se nët.

Dem Schouster Pir vu Wampich goug et och esou. Hie wollt engem Lëtzeburger hëllefen, deen och do derbäi wor. E gouf geholl, konnt awer nach zu Wampich fortlafen. Du hu se séng Fra geholl a mat bis op Dolede geschleeft, wou si sech, mat hirer Auer fräikafe konnt. Si kouv von du zu Fouss erëm. Déi jong Leit vun Holler sin zu Wilzecker vun engem Bauer gefiddert a verstoppt gi bis d'Amerikaner koumen, déi hu se mat den anere Gefaangene vu Lager zu Lager transportéiert bis se de 17. März rëm doheem woren. Déi Zäit, wéi dat geschitt as, loug de Manteuffel zu Holler. Do wor säin Haaptquartier. E kouv vu Mont-le-Ban dohin. Do hat et gestébst, soten se. D'Sonderwerkstätte vun der Flak, déi sech grad zu Holler agericht hat musst eraus. De Freiherr von Lynke huet dem General alles an d'Rei gemaacht. D'Flakabteilung mat hirem dichtege Kommandant must craus, deen elo kouv, hat méi ze son ewéi hien: hien deen den Dag virdrun nach e puer Leit ugerantz hat: im Spritzenhaus antreten, und zwar sofort, sonst werden sie erschossen, von mir persönlich. De Manteuffel luech zu Holler vum 7. bis den 20. Januar muerges. Déi Zäit wor et roueg do.

Kee Passaasch, keng Zaldoten. Nëmme hei ands do huet emol der e puer sech dohinner veriirt. »Ach so hier liegt der Stab«, an da goug et lass »und der Landser verreckt im Dreck und der Kälte an der Front«. Zu Elwe stoung Schëlder: StraÙe gesperrt. "T wor och zu Holler, wou de Manteuffel säin 49. Geburtsdag feiere wollt, de 14. Januar 45. Der Musek, déi extra komme sollt, hun d'amerikanesch Fliger den Takt geschlon, 't gouf e Final. Säi Jong vu 17 Jor wor och wënsche komm. Om Dag selwer musst de Manteuffel bis un d'Front. Et wor schéin. Den Auto hallef futti, d'Fënstere kapott, hie selwer musst an de Gruet – an de Fahrer gouf vernannt. Den 8., den 11. an de 18. wor den Herr Feldmarschall Model do. De Manteuffel hat säi Büro am Paschtoueschhaus, geschlof huet en a Polti (Gemes). Neckelmann wor säi Remplaçant, an dann déi aner all, Generaloberst von Fincke, a von hei a von do. – Nach eppes Klengs fir ze laachen. Uewen an Holler louchen där Generalobersten odder sou eppes

Elwen no der Offensiv 1945 (Hotel Hemmer)

och. Sou géint 2-3 Auer nomëttes. D'Flak schéisst wéi wëll. En amerikanesche Véiermotorbomber flitt ganz déif iwwer d'Hëlzchen. Déi Häre kommen eraus fir dat zekucken. »Den hats erwischt«, heescht et. Et muss e gi sin, well e geet ëmmer méi déif, sou mengt een. De Generaloberst, odder sou, geet an d'Strooss stoen a kuckt. Dee klengen Zivilist huet sech hannert d'Kappel verkroch, en héiert nach wéi ee vun den Offizier zu engem anere seet: Finden Sie das denn nicht überaus unvorsichtig von unserem Major! – Nëmmen deem konnt dach kee Splitter eppes ausmaachen. –

D'Organisatioun Todt huet Schützegrief gemaacht op Bënzelt zou. Zivilleit mussen mat Schnéi schëppe gon. Den Här Manteuffel geet och emol op d'Juegd – en héije Militär muss jo Distraktioun an deem schwéiere Krichsspill hun; et huet mer sou geschéngt, wéi wann et fir déi Militär méi eng Saach vu Spill as, wou déi aner

Leit stierwen a bludden an si d'Ficellen zéien. –

An der Schoul zu Elwe waren rëm Krichsgefaangen Amerikaner. D'Coiffeuren aus dem Duerf mussen hinnen d'Hor schiere goen. Déi hun hinnen e bëssche fir z'iesse matgeholl, well et wor nët vill do fir se. – Leit aus der Äifel sin eriwwer organiséiere komm. Ech hun e Bouf vun 13-14 Jor begéint, dee sot e kéim vun Tréier. – Nieft de Fliegerbomme gët Elwen no Neijooschdag mat décke Granate beschoss. E puer Haiser si futti. D'Wierkstat am Maschinneschapp kritt eng Bomm virun d'Dir gesat. Alles futti, vill Zaldoten dout. – An der Post läit d'Feldpost. Wéi ech dem Oberspostssekretär erzielt hu, wéi s'et géife man, seet ee vun hinnen: man schämt sich Deutscher zu sein. Nun, d'Amerikaner mussen nobäi sin. D'Feldpost as no e puer Deg fort. – Phosphorgranate schloen an. Haiser verbrennen. Et geet zum Rescht. D'Zaldote si verbattert, d'SS nach ëmmer déck do, a gemeng. Dach och ënnert

hinne sin der déi dës genuch hun. D'SS Panzerdivisioun, Grossdäitschland, geet zrëck. – Den Opklärungsflieger dréit rëm iwwer Aasselbur. – Op deen huet kee geschoss. Et gouf gesot, dee flitt ze déif an ze lues. – Lo krute mer e bësschen ze gesinn wéi et an enger Front ausgesäit. Den 21. Janaur waren nët méi vill Preisen do. An de Kellere souzen der eng gutt Parti, déi sech fänke wollte loosse. Den 22. gët den Tubbeseck a Brand geschoss. Phosphorgranaten. Nuecht vum 22. op den 23. Januar. Matzen an der Nuecht gët widder d'Kellerdir, et wor en Agank vu baussen, gehummert. Et freet een no mir: wou ech wir. Et rífft ee mech. Ech hu geduecht, lo as d'Bëtschel fett, lo hu se dech. Gottseidank et as den Noper. Pierre kënnt mech ruffen: D'Post, d'Millen, den Thillens an dem Schrantz säin Haus an de Kirechturem solle gesprengt gin. Wat sollte mer dann do man? Déi puer Miwwelen erausschlefen. Wat hu mer dann? Mir kréien dach nët alles eras. Ëm halwer 4 sollt alles an d'Luucht gon. D'Granate päifen iwwer äis. De Buedem as steenhaart gefruer. D'Zaldote probéiere mat Pioschen fir anezekommen an de Buedem. En Zaldot entschëllegt sech sou halwer: et wir ebe Befehl. Ech gin ëm 4-5 Auer hannescht an de Keller. Et gouf nët gesprengt. Et heescht muerges, de Paschtouer Schaak, dono zu Klierf hätt mat enger Jhatt Mëllech an e puer Fläsche Wäin d'Saach bäigeluegt. Et gouf nët gesprengt.

Erëm fräi

Den 23. Januar 1945. Nationale Feierdag. – Et schéisst eran. – Géint de Mëtteg, d'Haiser zidderen, et hummert huel vun der Gare erop. Déi zwou Brécken iwwer d'Wolz si gesprengt gin. E puer Haiser fale mat an e Koup. D'Waasser staut sech an der Städtjesgaas. Et steet hanneno bis iwwer den zwete Stack. Vir am Keller pësperen der zwéi matenee, ech héieren se op der Brëtsch, wou ech mech e bëssche getässelt hat fir ze tompen, well et jo nuets nët vill gi wor. Wat lass wir, froen ech? – Och nët vill, et steet e Preiss hei hanner dem Haus an engem Eck mat engem Maschinnegewier. Wann e schéisst vreckt e, son se. Well da schéissten d'Amerikaner lei eran; déi mussen nobäi sin. D'Sonn blénkt, d'Luucht as klör wéi Kristall. Géint dräi Auer kraacht et op eng Kéier, wéivill mol op der Siddeschlei. Ëmmer drësseg Stéck schlön do an. Décken Niwwel kënnt do op. Niwwelgranaten. Et schéisst nach

méi. – D'Aschleeg si méi wäit ewech – sollen se dann haut och nach nët kommen, et géif awer elo héich Zäit. Et gët däischer. Mir setzen am Keller – a waarden – bis ëm halwer fënnf. Et as alles esou roueg. Eng Fraleitsstëmm jäizt op der Strooss: d'Amerikaner. Si waren rëm do, den 23. Januar 1945 ëm halwer fënnf owes. Bestëmmt dee schéinsten Dag fir Ëlwen! – Si gi viru bis bei déi lescht Haiser op der Bënzelter Strooss. Am Millewee steet en Amerikaner op Posten. – D'Preise schéissten eran. E puer mol nëmmen. – Mir ruffen de Jong eran, wellen em eng Drëpp gin. En drénkt nët bis mir och gedronk hun. En ësst och eppes, Fleesch mat Gebess! D'Kanner kicken.

An d'amerikanesch Granate fleten eriwwer op Bënzelt, op d'Haart zou. *Mir* sin erléist! De Schouster Mayer seet nom Iessen: Loosse mer e Rousekranz bidden an och eng Kräll fir déi Bënzelter fale loosse. Méng Leit si jo do. De 24. as et da fir Bënzelt. Vun zwou Säite gi se vir. Eng vun der Pafemillen erop, déi aner vun Ëlwen. Virun der Haart probéieren d'Preisen se opzehalen, si wollten e Konterku maachen. Dat selwecht wollten se vun der Haart aus och op Bënzelt zou. An der Frontzeitung »Star and Stripes«, stoung den Dag drop et wiren Haisergefechter an der Town Binsfeld gewiescht. Wéi soll et do ausgesinn, hu mer äis gefrot. Et wor awer nët esou uerg, wéi mir gemengt haten.

Nëmmen et goug do haart op haart. Muss een erzielen wéi et wor! Vum Haass deen do Meeschter wor, wéi der erschoss si gin. Zaldoten. Wéi dat hei: en amerikanesch Zaldot: ech kenne keen Erbaarmen, alles wat mir virun d'Flënt kennt gët ëmgeluegt – si hu méng Komeroden, déi se gefaang hu bei Heiscent, all erschoss, et hat kee méi eng Flënt! 17 Mann!

Nuets vum 23. op de 24. gët Drénkelt, Wilwerdang, Kiirchen, Holler beschoss. E Panzer steisst bis op Holler vir, schéisst e puer mol, dréit ëm. De viischte Keller am Haus Kails as geraumt gin, fir eng Verbandsplatz anzeriichten. D'Leit am hënneschte Keller héieren dat Gejéimers. Et rífft een: Platz! jetzt kommt ein verwundeter Leutnant! An dernieft ronkt een. Ee vun der Organisatioun Todt, hie schléift. En hat d'Féiss erkaalt. – Et rífft op eemol rëm een. »Sind noch Zivillisten hier im Haus«. Si réieren sech nët am Keller. Gläich ziddert d'Haus. E Panzerwon gouf virun

der Dir gesprengt. – Den 20. wor den O.B. fortgezun, éierens an en Duerf an d'Eifel. »Vorposten müssen stehen bleiben um den Feind zu täuschen«. Zwou, dräi Panzerkanoune bloufen do. Si hun eng Kéier geschoss, d'Amerikaner dofir dann 20 Mol. Dat goug esou. Woren déi amerikanesch Granaten ageschloen, dann eis Kanonéier craus, séier dräi Granate geschoss, an dann hueteg an de Keller odder hannert e Giewel, well da koumen déi amerikanesch. Et huet nët laang gedauert, du war d'Dora an d'Bertha »außer Gefecht« (sou huet d'Kanoun geheescht). Dat muss ee soen: D'Amerikaner hun hir Leit geschount. Léiwer 100 Granaten ewéi ee Mann. Durech déi puer Schéitz vun der Dora krut Holler dann dun och e schéint Bombardement, nuets de 24. Zu Bredelt huet et och sou cragefummt, bis Rinnen Hari vu Bredelt engem amerikanesche Poste soe koom – et wir kee Preis méi am Dueref. 5 Haiser sin an dem klengen Dueref déi Nuet verbrannt.

Wampich krut dann och säin Deel: Bommen a Granaten. Haiser verbrennen. De 25. kommen e puer Amerikaner bis an d'Duerf, müssen zréck, de 26. zéien se dann awer eran an d'Duerf, vu Wilwerdang an aus der Haart hier. Den 1. Februar sin se zu Letem. – De Géidger Bësch läit ënner de Granaten. De 26. Januar as e Panzergefecht zu Huldang. De 27. sin d'Amerikaner do. Op der Schmëdd sin se och dun.

Sou wor d'Land dann erëm fräi. Awer wéi! An all Duerf Haiser zerschoss a verbrannt. Dat as zäitliche Schued! Méi uerg a vill méi uerg déi Leit, déi durech de Krich ëmkomm sin a verschleecht gowen.

Erléist wore mer vun deem schrecklech Ongewëssen. Riwwer? kommen se nët nach eng Kéier, sou wéi der gedrät hun: im Frühjahr sind wir wieder da.

Awer d'Amerikaner huet een nët méi rëm kannt. Wat si se virsichtig gin. Mësstrauesch souguer, mat Recht, mä ze spët. Den C.I.C. as mat virop. Op de Scheierpaarten zu Bënzelt hänke meterhéich Plakaten iwwer d'Verhale vun de Leit am besate Land fir déi Däitsch. Mä Donnerwieder! mir sin dach där keng. En Zaldot gët mir de 25., 26. Januar 1945 an enger Wiirtschaft zu Elwen eng Zigarett. Dobäi entschëllegt en sech sou haalwer bei engem aneren Amerikaner, datt en

Elwen-Gare, 1945

dem German eng Zigarett gin hätt. As dat nun nët fir ze houschten! si wëssen emol nët, wou se sin. Mir German!

Déi Nazi-schrëfte, meterhéich, sin nach laang op de verbrannte Maueren ze gesinn, wéi: – Räder müssen rollen für den Sieg! – Ein Volk, ein Reich, ein Führer – Wir sind im Kommen – Führer befehl, wir folgen dir! – Sieg oder Sibirien – Kohlenklau – Pst! Feind hört mit!

Wann nun d'Preisen alles geholl hu fir z'lessen, dann hun d'Amerikaner sech hei alles matgehoill fir Souvenir: Likörszervisser, Aueren, Tasen, Fändelen asw. Si hätte jo nëmme bräichen ze froen, mir hätten hinnen et jo gin! Grouss Kanner. An der Stuff gët Holz gehaen. D'Uewepäifen zu de Fënsteren erausgekiert. Nët ze wäit, soss hëlt en aneren se baussen, deen s'och brauch. An den C.I.C., déi wore streng. Em 6 Auer kee méi op der Strooss. Kee Passage vun engem Duerf zum aneren.

Eise gudde Bürgermeister wor elo Town mayor gin. Hien huet rëm missen duerhalen. Leit muss-

ten erbäi geschaf gin, fir Posten ze stoen op all Strooss, déi an d'Duerf erakénnt. Ech wor och derbäi. – Zu zwéi krute mer *eng* Flënt an eng Band mat de Buschtawen R.I.F. D'Kontroll huet äis zwéin eng Kéier nët fond a mer sin op d'Plaz gesat gin. Sou stounge mer dann am Schnéi eng Kéier beim Legay op der Aasselburerstrooss. D'Kontroll kénnt, a mir gi gefrot, ob keen eraus an era komm. Dach, et wir de Metzler Schaus vun Elwen, deen op Helze gaange wir, fir ze kucken, ob e kee Béischt ze kafe krit, fir ze ze schluechten. Dat wor nët gutt. Mir hätte streng Uerder keen eran e keen craus ze loossen, och wa mer e géife kennen. Och nuets hätte mer do ze stoe gehat. Mee et wor kee Mënsch, deen dorëmmer gaangen as, wann en nët onbedéngt musst. Nun, en huet eis eppes op englesch gesot, wat mat eis géif geschéien, wann en eis déi aner Kéier nët um Poste géif fannen; mir hun et nët richtig verstanen, 't wor wéi wa mer agesat géife gin.

Eng aner Kéier. Ech wor e Brout siche fir dem Schouster Mayer séng Kanner, e Stot vun 8 Kanner, e Monni an eng Tata an zwéi Gesellen. De Mayer wor an der Aasselburerstrooss op der Doud verwonnt gin, wéi e gehollef huet aus engem Haus Miwwelen a soss Saachen erauszehuelen, well d'Haus en Aschlag kritt hat, a wéi du grad e Tanks op eng hëlze Minn gefuer wor, déi op der Sät vun der Strooss geleën huet. – Hanneno huet sech gewisen, wéi de Schnéi fort wor, datt der nach do lougen. Mat hire Sichapaarten hun d'Amerikaner, déi nët fond. – Ech gin op Bënzelt fir do e puer Brout ze kréien well zu Elwen an der Bäckerei wor ech ze spéit un, an et wor keent méi do. Ech gin ugehal vun engem amerikanesche Posten, wéi ech duurch e Wee gin, dee mat Dëppercher an Deckelen un engem Drot ofgespaart wor, fir wat, dat woussst ech nët. Ech hat deen Aarmband vun der C.I.C. mat de Buschtawen R.I.F. un. E frot, wat dat géif heeschen; ech wéisst et nët. den C.I.C. hätt mir dee gin. Soss sot en näischt, och nët, datt déi Strooss voll Minne léig! Um Wee fir erëm begéinen ech eng Kontroll mat enger Jeep. Wouhin, wouhier asw. Ech hun him d'Brout gewisen. Dat wir d'Saach vum Town mayor, a wann en Zäit hätt, da géif e mech mathuelen, ech sollt maachen, datt ech ewech kéim. Am Agank vun Elwen nees ugehal, eng Jeep mat zwéi Mann. Do wor een

derbäi dee lëtzebuergesch geschwat huet. Erëm wouhin, wouhier, ob ech dann nët wéisst, wat lass wir, ob ech déi Kéip Munitioun nët laanscht d'Strooss gesinn hätt leien. Dach. Mir sollte vun der Strooss erofbleiwen, ob mer wëllten, datt et nach eng Kéier géing wéi am Dezember, duurch dat Gegängels vun de Leit wir et llicht gewiescht fir d'Preise fir erëm ze kommen. – Ech si rose gin, – an hun näischt kënne soen; et wor och besser. Si haten äis jo näischt gegleeft! – An denen Deg si mir Zivilisten ofgeléist gin, fir Posten ze stoen. Lëtzeburger Milizleit an e puer Gendaarmen hun dat elo gemaacht.

Den aarmen Town mayor wor al geplot. Hie musst erëm eng Kéier Leit zesumme kréien, fir d'Strooss op d'Wemperhaart an d'Rei ze maachen. Dofir huet kee sech gezun, mir zwéin, Pierre an ech woren erëm derbei. Mueres ëm aacht gi mer an e Camion gelueden an ab, op d'Haart zou, mee et gouf nët do stall gehalen, an alt virun. Mir si schlussendlech zu Buurg-Reiland op der Gare gelannt. Wat do maachen? 'T gouf näischt gesot. D'Geiser lougen op der Sät, zu enger haalwer Dose Mann hu mer do ëm de Pirell mat de Piosche geklabbert. Aner vun eise Leit woren zu Udler, do hun se d'Strooss an d'Mëschtekaule gebotzt. Mir krute mëttes e Rationspäckelchen, awer näischt fir ze drénken. Zu Udler hun déi héieren, déi do geschafft hun: et se Jefangen aus Lëtzeburig! Owes géint 5 Auer kénnt de Camion eis erëm sichen. Dat alles krut den Town Mayor owes da propper gezielt. Hien erëm bei de Kommandant. Deen Dag drop wor op der Wemperhaart d'Schaffplaz. De Bulli gouf aus der Strooss geschëppt. Mëttes e Rationspäckelchen, bei d'Zaldote si mer eis Kaffi a Waasser heesche gaangen. Resultat, eng ganz Parti krut den Duurchlaf, a fatzeg. Den drëtten Dag wor d'Halschecht krank. D'Équipe huet sech nët laang derno opgeléist. Fir wat dat alles, dat woussst mer ni.

Nun, et gouf Mäerz, Abrëll, de Postbetrieb as lues ugelaft, fir hir bestëmmt Dierfer kruten d'Bréifdréier e Laisser-Passer, d'Bréiwen aus de Méint virun der Offensiv si komm, d'Zensur hat hir Ziedelen drop gepecht. Lues a ganz lues krute mer erëm Tëlfon an d'Elektrescht...

Wat bléif nach nët alles z'erzielen, vun deem wat jiddereen eenzel erlieft huet, awer och vun deem

gudden Zesummehalen a Verstoe vun de Leit an deer Zäit, wou een deem anere gehollef huet, wou Näid a Sträit unbekannt woren, wou nët vu Politik, vu lénks a rechts, keng Rieds gong, jo et gouf gemengt, datt et ni, ni méi esou dierft kommen ewéi virum Krich mat deer onséilger Parteipolitik – a knaps woren s'aus Amerika erëm, gong de Misär nees un – vun de ville Leit, déi d'Liewe gelooss hun, vun dem Misär an der Angscht... vun do, déi méi gelidden hun ewéi an deer Géigend vun der Spëtzt vum Land...

Et sin elo 40 Jor. Vill, ganz vill as vergiess. Jiddereen, deen do wor weess vu sech aus nach dëst odder dat. Jiddereen huet Sänt erlieft, vu sech aus gesinn. Fir alles dat ze beschreiwen, dat géifen déckeg Bicher. Et as och nët alles erzielt gin, wat nach z'erziele wir, nach laang nët.

Jiddereen dréit dat mat sech bis u säin Enn.

Dëslescht huet de Radio UKW nees eng Kéier, dat Theaterstéck owes duurchgin, dat de René

Weimerskirch 1964/5 geschriwwen hat an dat heescht: De sauren Apel. "T gouf vun dem Gaasperecher Theaterclub deemools gespilt, mat vill Erfolleg, 1983 gouf et eppes ëmgeännert nees eng Kéier opgefëiert. Du konnt ee gesinn, datt d'Verstoen, fir déi Zäit ofgeholl hat. Déi Jong vun 30, 40 Jor hun et opgeholl, sou wéi mir dat Erzielen opgeholl a verstanen hun aus dem véierzéngter Krich. De Fernand *Hoffmann* huet a séngem Theaterstéck: Pir Beautems och eng Episod aus deer Zäit beschriwwen. Sollten déi zwee Stécker nët dach eemol dëst Jor nees eng Kéier gespilt gin. Een deen dat nët matgemaacht huet, kann et och wuel nët verstoen, datt dat alles méiglech wor, Kazett, Verfollegong, Zwangsrekréiert, Emsiidlung, verschleeft, erschoss, verstoppt, Liewesgefor, Angscht...

D'Haiser sin erëm opgebaut, vill méi schéi wéi se woren. Dat Materiellt konnt hannescht gemaacht gin, dat anert, dat ka keen all denen erëm gin. Et freet een sech haut: Hu mer dann näischt aus deer Zäit geléiert? Guer näischt?

Elwen-Gare, 1945

Albertine Alff

Erliefnes den 9. Mee 1940

Et war den 9. Mee 1940, grad een Dag virum Krich, mee dat wouss jo keen. Ech war an der Belscht, deen Dag wollt ech egentlech déi bekannt Grotte vu Remouchamps kucke gon, mee dozou koum et bal nët. Eng Damm hat mech muergens mat bis an d'Stiedche geholl, si sollt mech owes ëm 7 Auer erëm mat ewech huelen. Ech hat vill Zäit, a vill war jo nët zu Remouchamps ze gesinn. Deen Dag war et onerhéiert warem; zum Deel well et eng schrecklech Hëtzt war an dann och nach well et esou een anert Wieder an der Luucht hong, dat as awer eréischt den aneren Dag lass gaangen, an huet dann och laang gedauert.

Ech hu mir en Hotel gesicht, an ech war egentlech deen cenzege Client: ech sin esou guer komesch "gemustert" gin, mee dat as mir dee Moment nët opgefall. Remouchamps war wéi ausgestuerwen, kee Mënsch op de Stroossen. Am Stiedche selwer stongen iwwerall héich Panzerspären, wat egentlech kee gudden Androck op mech gemaacht huet; natiirlech hun ech mir déi Dënger ganz genee bekuckt an duecht: nondikass, déi Belsch sin awer gutt op en eventuelle Krich virbereet!

Well ech Päischten op Lëtzebureg fuere sollt, gong ech, fir datt d'Zäit vergong, an d'Gare a frot wéi d'Zich fuere géiwen. Wéi ech eraus koum, duecht ech: schreif dir léiwer alles genee op. Ech hun dat och gemaacht an dat esou guer bei enger ganz grousser Panzerspär. Awer do sollt ech nach eppes erlicwen, dat fir mech bal ganz schlecht ausgaange wir.

Du wollt ech endlech déi bekannt Grotten emol kucke goen, dofir war ech jo heihinne komm. Ganz gemächerlech gong ech durech d'Strooss, egentlech war ech ewell a Gedanken doheem, méng Mamm wäerd erëm frou sin, fir hiirt Meedche fir e puer Deg bei sech ze hun... Op eemol héieren ech de Kaméidi vun engem Motorrad, ech dréine mech ëm, a schons houl niewe mir e belschen Zaldot mat séngem Motorrad (eng Sidecar), dat gesäit ee jo haut nët méi sou dacks, an dee mécht nët vill Fisematenten, mee sot ganz streng: Joffer, setzt ech an déi Këscht, an dat direkt!... Op all méng Froen: wat dat bedeit? wat ech do ze sichen hätt? wat heen iwwerhaupt ugéng?... war den Zaldot stomm, wei ee Fësch. "Maacht nët vill Gedéngels a klamm an, de Rescht gët dir nach gewuer"... Hien hat e

Gewier, also musst ech folgen, awer an déi blöd Këscht niewent him, sin ech dach nët gaang.

Sou musst hie säi Motorrad viru mir drécken an ech gong schéi brav op der Säit. An deem Moment hun ech un esou viles geduecht: wat hat ech gemaacht? D'Rechnong hat ech am Hotel bezuelt... Mäi Pass! Gott sei Dank, dee war an der Rei, a gestücht hat ech jo och keng?... Et koumen en etlech Leit op d'Hausdir, déi hu mech bekuckt, wéi wann ech hinnen eppes geklaut hätt!... Dat war alles esou gelungen, mee, wann ech den Zaldot eppes froe wollt, krut ech einfach keng Äntwert. Mir ware bestëmmt e komescht Gespann!

Lo ware mir op e Biereg komm an do wor dem Läitnant säi Quartéier, wou den Zaldot mech ofgeliiwert huet. Deen huet schons eng elle Minn gemacht, wéi hie mech gesinn huet a frot och direkt no méng Pabeieren! Wann et dat nëmmen as, duecht ech, da sin ech jo séier hei erëm eraus... Mee, dat schénge fir hien nët de Fall ze sin: well, wéi hie méng Pabeiere genee studéiert hat, seet dee jo ganz ongenéiert: Ech hu mir et gläich geduecht: eng sale bochel!... Dat huet mech dach rose gemaacht, an ech hu mir getraut ze soen: "Wësst dir vläicht, datt et e Lëtzebureg gët an datt ech..." Mee ech koum nët méi wäit, den Här Läitnant huet nët mat sech schwätze gelooss. Hien hut mech ganz streng bekuckt, a frot: "Weist mir mol déi Zeechnongen, déi dir vun onse Späre gemaacht huet?" A sou war déi Saach, do war ech mir jo kenger Schold bewosst, au contraire dat Ganzt huet mir Spaass gemaacht, dat war emol eng Ofwiesslong an deem klengen Dueref. Ech sot him dunn och ganz schei, ech hätt guer näischt opgezechent...

Sou, jäizt hien, sénger Saach ganz sécher, da beweisen ech iech emol de Géigendeel, an téléfo-neiert. Lo war ech awer richtig virwëtzeg, ech sin bal geplatzt vu Laachen, stong awer wéi ee klenge Sënder do... well ee Stull huet den Här mir nët ugebueden.

Du koum en Zaldot, ganz ausser Otem, a stolz wéi ee Pouhunn: Här Läitnant, eng Damm, hellen, bloe Mantel huet alles opgezechent vir un där grousser Spär, bei der Gare... Dat alles hat de kluge Patriot vun engem Biereg mat sénger Spektiv gesinn, a wéi as et elo, frot de Läitnant richtig béis. Natiirlech hun ech ëmmer gesot, vun all deem wësst ech näischt... Dunn téléfo-

neiert den Här erëm, ech wousst nët mat wíem, mee héieren: Jo, Komandant, mir hun e gudde Fank gemaacht, wat soll ech maachen?

Lo gouf mir déi Geschicht dach ze brenzeleg, an ech duecht et gët Zäit mat der Wourécht craus ze récken. Du hun ech him genee erzielt, wat ech gemaacht hun, méng ganz Posch ausgekroopt a weisen him dee klengen Ziedel, wou nëmme d'Zuchverbindongen op Lëtzebureg drop stongen... Lo war et un him platt ze sin! Hien

huet sech entschëllegt, war ganz frëndlech a fir d'lescht wollt hien esou guet mat mir duurch Remouchamps spadséieren. Du konnt ech mir awer déi Bemierkong nët verquessen: "A wat denken d'Leit, wann e belsche Läitnant mat enger "sale boche" durech d'Stroosse geet?"

Déi beriimt Grotte krut ech nët ze gesinn, an hätten déi mech de 9. Mee agelacht, hätt mäin Zäitverdreif nach e schlecht Enn kritt. Ween hätt ween dann den 10. Mee aus dem Prison geholl?

e Këppche fir eis Sprooch

Eng gutt Saach!

Fir den Henri Losch, de Menn Bodson, de Jean Octave an hir Kollegen hannert de Kulissen a virdrun as en décke Merci prett; si hun ewell an den éischte Stécker vun hirem neie Film um »Hei Elei« gewisen, datt een och an eiser Sprooch a mat eiser Leit an deem Genre eppes ka maachen, dat Hand a Fouss huet. Den Henry Losch hat an deer flotter Emissioun »Haut vru 40 Joer« mat dem Här Christian Calmes en excellente Léiermeeschter fir sech an déi Zäit vun 1939 bis 1945 eraféieren an erafillen ze loossen... e Beispill wéi eng gutt Saach ka gutt Schoul maachen! Datt elo all méiglech – vrun allem och onméiglech – Zorte vu Kréigilereien als sougenannt »Kritik« an de Bliedercher kommen, dat muss een op de Kont vum Gascht schreiwen, oder op de Grant vun denen, déi hir ganz Liewe laang mat hänkege Käpp doruechter lafen, well se nët matzen op der Place de l'Etoile oder um Ku'damm gezillt gufen. Datt hei esou e Film mat zwanzegmol manner Mëttele muss gemaach gin ewéi am Ausland... an dann nach eng Qualitéit erauskënn, déi sech ouni Féischten och nach donieft weise léisst: Bravo a merci!

Am Radio hun ech et ewell x-mol gesot a méngerwäreg hei och dacks genuch geschriwwen: Talenter brieden eng Kéier duerch, egal a wat fir enger Sprooch... ower et geet nët duer fir d'Sprooch eleng ze hun. Et as nët all Fransous e

Camus, esouguer wann hien en »Doctorat du 3e cycle« an deer Sprooch huet; et as och nët jidfer Däitschen e Siegfried Lenz oder och »mëmmen« e Simmel, esouguer wann hien e »Staatsdoktorat« an der Germanistik huet. Et as jo och nët all Zeecheprofesser amstand e geniale Kënschtler ze gin, grad ewéi nët jidferen e grouse Komponist ka sin, deen en akademeschen Ofschloss an der Harmonie oder dem Kontrapunkt huet.

Eis Sprooch brauch och nët nëmme Spro(o)chmatessen, déi d'Turlatäin un d'Spille kréien an am Jhumm halen... och si brauch Talenter, déi weise wat si "drop" huet. An deer Talenter hate mir; mir hun der nach haut, an esouguer vill méi wéi geduecht gin as, iert d'Äis gebrach war. Mir kommen, ce Gléck!, aus deer Zäit eraus, wou sech driwer zermeeschtert gët, ob eis Sprooch eng Sprooch as, ob si nët ze kleesper an ze aarm as, ob sech dëst oder dat dra soe léisst, ob et och derwäert as, ob...

Wa mir elo kee Koplabunz schloen, aus Äifer oder aus falschem Houfert, da steet d'Lëtzebuergesch an en etleche Joeren do, wou et verstännegerweis higeheiert: do wou et weist, datt mir en eegent Gesiicht hun, dat heibannen an dobaussen dee Respekt verdéngt, dee mir och gär duer gin, wuer hie passt.

Luxb. Wort 6.285 l.r.

Lex Roth

Identitéits-Sprooch.... Sprooch-Identitéit?

aus der Spezialnummer vun »Nos Cahiers«
No 2/1984 iwer eis Identitéit.

An dësem Heft vun »Nos cahiers« as vun esouvill dichtege Leit esouvill Intelligentes a Wëssenschaftlech gesot gin, datt ech an deem eenzegen Artikel an eiser Sprooch nët wollt drop ausgoen, nach op eng wëssenschaftlech Fassong iwer Sprooch an Identitéit anzegräifen. Ech si mir bewosst, datt dat plazeweis schiel bekuckt a vläicht esouguer ausgegrängt gët. Dat bréngt mech ower nët vu ménger Iwerzegung of, datt et nieft Wëssenschaft a Literatur e »gehärzte« Wee muss gin, op deem eis Sprooch hir Bäluegt fir eis Identitéit soll fannen. E Biotop kann een am Laboratoire opschaffen, Lëschte maachen a Kaarten, ower versuerge kann een d'Ëmwelt nët ënnert dem Mikroskop. Datt plazeweis eng gebummelecht Sprooch gebraucht gin as, kënnt aus dee selwechte Gedankegàng. Datt den Toun heiansdo an dat Polemescht rëtscht, dat as nët ongewollt ... och wann et, wéi dat Ganzt, nët bei dat Wëssenschaftlecht passt. Eng Fro vun Identitéit.

Wat as eis national Identitéit? Wat as iwerhaapt eng national Identitéit? Wat as zugudderlescht eng Identitéit?

Wat as déi franséisch, déi däitsch, déi englesch oder soss eng Identitéit? Sin d'Fransousen all d'selwecht? Sin d'Engländer alleguer iwer ee Leescht gezun? Kann een en Däitschen aus Bayern mat engem Berliner oder Düsseldorfer an enger Identitéit gesin? Identesch as bei hinne alleguer dach nëmmen déi politesch Realitéit, déi am Laf vun de Joren a Jorhonnerten aus dem Gewibbels, Gerësels a Getëlts vum der Geschicht entstan as. Glécklecherweis gët et keng »genormte« Fransousen a keng Däitscher am DIN-Format; probéiert emol éierlech erauszefannen, wat déi belsch Identitéit as. As et nët éischter esou, datt eng Natioun am Sënn vun Identitéit mat de selwechte Sträck zesummegehal as, un denen d'Leit bannent bestëmmte politesche Grenzen zéien? Entsteet Identitéit nët och tëscht denen, déi zesummen hu mussen halen a stoen, well si der an enger bestëmmter Zäit och zesumme gelaatscht kruten ... well si zesummen

hannert engem selwechte Chef stongen, dee männer no hirer Identitéit ewéi no séngem Profit gekuckt huet. Also gif et och historesch forcéiert Identitéit gin? Et gët se!

Natiirlech kann a soll een national Identitéit nët eleng nationalistesch oder patriotesch kucken; et gët jo och Identitéit iwer kulturell Elementer, bei denen abstrakt a konkret Deler mat craspillen. D'Sprooch as ganz sécher e Stéck vun deer konkreter Identitéit vun engem Land; méi richteg wir et, wann ee gif soen d'Sprooch-Situatioun gif eng Roll als Identitéits-Element spillen. Am Frankräich, an deem wat mir ënner Däitschland verstin, an »England«, an Italien, Holland oder Dänemark as zënter Jor an Dag de Sprooch-Problem zentralistesche definitiv festgeluegt; d'Belsch as fir sech deen traurege Fall, dee mir kennen a bedauern. Et gët an der Praxis an engem Land keen anert verstännegt Mëttel, wéi sech iwer eng bestëmmte Sprooch als offiziell Sprooch vum Land eens ze gin. Dat as klorerweis iwerall méi liicht, wou d'Schoul, d'Literatur, d'Press an déi modern audiovisuell Mëttelen déi néideg Stäip liwweren; dat war an eisem Land nët de Fall; dat wäerd och knaps op déi Manéier eng Kéier kommen.

Wéi mir e Stat gufen a wéi mir ugefaang hun, äis als Natioun ze fillen, huet esouvill mat an deen Haf gelaut, datt sech eng Sproochsituatioun erausgeschielt huet, déi een nëmmen aus den éischten 100 Jor vun eiser »nationaler« Geschicht eraus begräife kann; et as dofir och vrun allem un eisen Historiker-Spezialiste vum XIX. Jorhonnert, fir d'Zesummenhäng an enger Sprooch ouni Bewonneren a Bedauern, ouni Gefillsmomenter a subjektiv Broderie dohinner ze stellen: et wäerd ower keen der laanscht komm, fir feststellen, datt eis Sprooch all Kéier e Saz gemaacht huet, wann d'Land a séng Leit eng Jittecht Féiwer haten! Wéi wäit de Meyer, de Lentz, den Dicks, de Rodange, de Gangler, de Steffen, de Spoo aus »Express« an eiser Sprooch geschriwen hun, dat wir eng interessant Aarbecht fir sech; wéi wäit hire Charakter oder hir sozial Positioun do mat eragespillt hun, dat bleift nach ze beweisen. Datt de »Siggy vu Lëtzebuerg« séng Suergen a säin Nationalissem nët aus der

Loft gegraff huet, dat versteet jidferen, dee sech fir eis dynastesch Froen aus deer Zäit intreséiert, deen sech Gedanken iwer d'Zäit vum »Zollverein« an den Ufank vum éischte Weltkrich mécht; et waren deemools ronn 40 Jor hier, datt eist Land nach sollt téscht dene Grousse, »verjobert« gin.

De Referendum vun 1919 as déi alleréischte Geleënheet gewiescht, wou d'Lëtzebuurger sech ouni Énnerscheed a sozial Diskriminatioun fundamental entschede konnten. Dofir läit fir mech och op deem Dag de gellegen Ufank vun deem, wat een eng »lëtzebuergesch Natioun« kënnt nennen! Wéi wäit eis Sprooch bei deer Entwécklung eng Roll gespillt huet, dat as schwéier soen; ob jidfer Fall hu Leit ewéi de Lentz, de Spoo an de Siggé éischter eng patriotesch Roll gespillt ewéi eng literaresch: also hun si primär mat eiser Sprooch och e Verdéngscht un deem, wat een als eis national Identitéit kënnt gesin. Vun enger anerer Säit aus gekuckt, gët d'Literatur am Lëtzebuergesch eng ëmmer méi grouss Plattform, fir d'Element »Sprooch« als Stéck vun deer Identitéit opzebauen; vun deemools bis haut kenne mir eng Entwécklung, déi ee knaps fir méiglech gehal hätt.

Wann 1912 d'Lëtzebuergesch och iwer Gesetz an eis Primärschoul op de Programm komm as, da wëllt dat nach laang nët zevill heeschen: den Nik. Welter huet e Buch (»Das Luxemburgische und sein Schrifttum«) zesummegehallt; an den Normalschoulen as d'Lëtzebuergesch als Léierfach nët ernimmt gin ... e Velo mat Rieder a Pedallen, ower ouni Ketten! An de Schoule selwer goufen duerch d'Bank brav e puer Gedichter auswenneg geléiert, ëmmer déi selwecht. Dem Welter säi Buch as zënter 1914 bis ronn 1950 duerch d'Primärschoul gejuppt gin, ouni datt sech vun uewe wéi vun ënnen een apaart Gedanken iwer deen Ëmstand gemaach hätt: Et war en Zoustand!

Datt eis Sprooch kënnt en Element vun eiser nationaler Identitéit sin oder gin, dat as entweder am Fanatismus ersoff oder an der Lazegkeet erstéckt. De Geescht vun 1912 war och vrun 1940 grad ewéi plazeweis haut nach nët ermëlzt: Lëtzebuergesch as d'Aarmeileits-Sprooch: et dierf dem Franséischen an dem Däitschen nët an d'Feeschten trëppelen. Eis Sprooch as alt esou

niewelaanscht matgaang, si guf ni bewosst matgehall; d'Lëtzebuergesch guf als Onkraut wuesse gelooss, do wou anerer ewell laang an der Kautsch gebeemt hun ... doru konnt och 1939 de »Roude Léiw huel se« näischt méi änneren!

Nom Referendum vun 1919 ware Konsequenze verpasst gin ... an den zwanzeger Joren as et äis nët ze schlecht gaang ... déi drësseger Joren hu mir iwerstan ... d'»Gedelit« hu mir nët zevill eescht geholl ... an der Kiirch war d'Lëtzebuergesch nët grad Tromp ... d'Schoul huet et praktesch lénks a riets leie gelooss ... d'Preise si komm an hun d'Rechter vun den »Onofhängekeets-Feieren« ewechgeraamt. Krich!

Dat alleréischte, wat de Preisen en Dar am A war, as nët onbedéngt eist Lëtzebuergesch gewiescht, well si (a well laang virun d'Männer aus der 5. Kolonn) dat als »deutschen Dialekt« verkaaft hun; si haten och näischt dergéint, datt d'Kanner nach an den zwanzeger an drësseger Joren esouguer op der Strooss mam Här »Lehrer« Houdäitsch geschwat hun; si ware bestëmmt och nët rosen, datt bis op e puer Muttergotteslidders alles an der Kiirch op Houdäitsch gong, esouwäit wéi et nët Latäin war; wou war dann dee Veräin, deen eng Invitatioun op Lëtzebuergesch gemaach hätt?; gitt emol och nëmmen eng eenzeg Annonce op Lëtzebuergesch an enger Zeitung vu virum Krich sichen ... esou kënnt een eng ielelaang Lëscht vu rhetoresche Froen oder affirmative Sätz hannert enee setzen, déi keng Virwërf solle sin, ower déi d'Situatioun erëmgén, déi d'Preise sproocheméisseg hei fond hun: fir si war déi guer nët esou iwwell! D'Franséisch hun si ganz einfach verbueden ... iwweg blouf eist Schouldäitsch an eis »deutsche Mundart«.

Flappeg an domm-arrogant wéi d'Preisen sech hei beholl hun, zënter datt si mat Lëtzebuerg ze din haten, an zwar vrun allem zënter dem Bismarck bis heihinner, esou hu si och als »Gielemännercher« mat Plattféiss an de Plättel getrëppelt. De »Spéngelskrich« an d'Émrappe vun der »Gëlle Fra« weise klor, datt si einfach nët ëmstand waren »Zauberflöte« ze spillen; si hu gepëtz aplaz ze fléiwen an ze stréilen ... an hun d'Lëtzebuurger jhust domat op deer »geckegeger Oder« geroden! Wien sech den Text vum Formulaire vun der »Volkszählung« vum 10. Oktober 1941 bekuckt, dee ka sech roueg froen, ob et

wiirklech méi »mat der Scheierpaart« geet. D'Äntwert war dann och deemno ... an domat war eis Sprooch vun de Preise selwer als brisant Resistenz-Element, als Catalyseur héichstiliséiert gin! Wann et also wouer as, datt eng national Identitéit am Feier, um Undels oder am Schock vum Kill-Waasser aus der Schmëdd vun der Geschicht entsteet, dann as dee Schock vum 10. Oktober 1941 iwert eis Sprooch e Maarksteen am Sënn vun eiser Identitéit. Wat vun deem Dag un hei geschitt as, hat leider nët nëmme méi mat eiser Sprooch ze din ... ower et gufe bestëmmt a kengem Ament vun eiser Geschicht esouvill batter-schëin Zeilen op Lëtzebuergesch a Bréiwe geschriwe wéi vun dene Lëtzeburger, déi an der Friem oder heiheem gelidden a verlaangert hun!

Nom Krich as an enger éischter euphorescher Stëmmung d'Däitscht plazeweis duerch Lëtzebuergesch ersat gin ... a wat fir e Lëtzebuergesch! Dat huet op e Kilometer no schappeg iwersatenem Däitsch geroch; wéi dee Schwonk sech geluegt hat, huet d'Däitscht verstännegerweis séng Platz erëm no an no kritt. An de Schoulen as eis Sprooch fir d'alleréisch op de Programm vum Kolléisch komm, ower et huet nët zevill laang gedauert, du war och do méi oder manner »de Gummi aus der Flitsch«. Et as och deemools leider nët zu enger nei opgebauter Editioun vum Nik. Welter séngem Schoulbuch vun 1912 komm, wat en zolidd Element fir d'Sprooch an der Schoul hätt kënne sin. Fir der Welter-Engelmann-Schreifweis hiirt »preisescht« Gesiicht ze verstopen, huet den Här Minister Nicolas Margue eng »Nai Shraifvais« vum Professor Feltes maache gelooss ... déi am Sënn vum Wuurt »derlaanscht« gong, och wann si nach esou logesch opgebaut war; si as ganz einfach laanscht déi Sproochbiller gaang, déi en normale Lëtzeburger vu 6 Joër un iwer eis Schoulprogramme mat op de Wee kritt.

De Krich hat äis ower an der Sprooch-Identitéit eng gewëss Motivatioun gin, déi zënterhier nët méi ënnerbrach gin as. An der Literatur hu mir esouvill Neies kritt – och esouvill Guddes – datt een et nët fir méiglech hält, wann ee liest, wat vun 1920 bis 1940 op Lëtzebuergesch geschriwe gin as; mat Sécherheet hun de Jos Keup, de Marcel Reuland an den Tit Schroeder een Deel vun hirem Hank fir eis Sprooch an nationalen, nët nationalistesche! Gefiller gehat; dat kënnt ee

jo dann hypothetesch als Wiesselwiirkung Sprooch – national Identitéit kucken.

Haut kann ee roueg behaupten, datt d'Literatur an eiser Sprooch an engem Stéck, besonnesch qualitativ, biergop geet; nët onwichtig as et, datt eng Rei vu Schreiwerten sech un d'Lëtzebuergesch gin, déi virdrun e spatze Mond driwer gemaach hun; interessant as et och, datt verschidden Autoren esouguer mat eiser Sprooch dergéint reagieren, datt si op »Dichtertagungen« am Ausland an de Motz-Eck gedréckt gufen (Berlin, 1983).

Mir kommen natiirlech bei engem Kapitel »Sprooch an Identitéit« nët laanscht Actiounen, déi ganz bewosst drop ausgin, dem Lëtzebuergesch e Recht op eng éierbar Plaz an eiem nationalen Zesummeliwen ze verschafen. Sproochwëssenschaft, Dictionnaire a Literatur sin nun emol nët eleng ëmstand, der Sprooch »bei de Leit« eng Identitéitskaart ze maachen; do ka vläicht munneches forcéiert schéngen ..., ower wéi as d'Situation dann an de Länner rondrëm äis an de leschten zwee Jorhonnerten zentralistesches forcéiert gin? Mir dierfen nët vergessen, datt d'Schoul an dese Länner fir d'Sprooch-Identitéit eng ongeheier grouss Roll gespillt huet, déi bei äis praktesch nët existéiert, well d'Lëtzebuergesch an der Schoul bis elo éischter eng folkloristesche Statist-Roll krut, an och nach huet, un deer och en etlech sporadesch gutt Usätz nët sënnerlech vill geännert hun.

Fatal a leider zevill nogebabbelt Menunge waren dann ze laang: d'Lëtzebuergesch wir eng geschwate Sprooch a misst et bleiwen; en Dialekt géng séng Spontanitéit verléieren, esoubal een e gif schreiwen; eng konkret Bauersprooch wéi d'Lëtzebuergesch dierft am Fong nët iwer gewësse Grenzen eraus oder a bestëmmte Gebitter eran. Doriwer eleng kënnt een eng Maandel voll Artikele schreiwen, déi op d'allermanst emol esou Behauptunge relativieren; nët schlecht as et op jidfer Fall, datt bestëmmte Matadore vun deser Meinung hiirt Messer an d'Täsch gestach hun ... en etlech hun der esouguer schréftlech zougin, datt sech ower méi mat eiser Sprooch géng maachen a soc loosse wéi si gemengt (!) haben.

Zënter 1970 huet sech e sëllegen um Plang vun eiser Sprooch-Identitéit geännert, oder soll ee soen, et wire ganz bewosst a konsequent eng

Parti Komplexer ofgehuwelt gin. Mir hun eng Zäit vu Sensibilisatioun erlieft, wéit dat bis dohinner nach nët de Fall war: eis Sprooch guf bewosst an eng aner Dimensioun erageféiert ewéi déi vum Gedicht, vum Theater, vum klengen léiwe Liddchen, vum engem verschotert verstoppten Dictionnaire, deen an de Schief vum Institut Grand-Ducal verstébst as. Op ville Gebidder gouf den Hiewel ënnert d'Steng ugesat, déi d'Sprooch kleng gehal hun: an der Schoul nei Bicher (1974 an 1982), an den Zeitungen (d'Zuel vun de Familienannoncen as vu 54 op ronn 8.000 am Jor eropgaang); duerch lëtzebuergesch Schëlter fir Stroossen- an Uertschaftsnimm, duerch eng bewosst ausgeduechte Campagne fir den Opsatz vu Reklammen, Menüs-Kaarten, Veräins-Invitatiounen, Statuten, d'Fabrikatioun an de Verkaf vu Gratulatiouns- an Neiwooschkaarten, e Bichelche mat Middelene a Virschléi fir privat Texter, Dictionnairen aus 4 verschidde Sproochen an d'Lëtzebuergesch, asw., asw... D'Resultat as wäirklech formidabel a weist ganz klor, datt d'Lëtzebuerg d'Sprooch als Identitéits-Element banneweg sëtzen hun, an datt et guer nët esou schwéier as, fir et aus sénger Verschimtheit erauszelackelen!

De Radio als UKW-Lëtzebuerg an den Hei-Elei sin nët méi aus eiser nationaler Gewunnecht erauszedenken. Dat wëllt nët soen, datt sech nët nach vill iwer d'Qualitéit vun der Sprooch an iwer weider Méiglechkeet géng schreiwe loos- sen; an iwer 1.700 bewosst kuerzen Emissiounen »En Ament fir eis Sprooch« guf déi Sensibilisatiouns-Aarbecht gesteiert a gestäipt; zënter Jore gët dat selwecht regelméisseg am »Wort« gemaach (»E Këppche fir eis Sprooch«); am »tageblatt« an am »Journal« fanne mir d'Rubriken »Eng Sträif...« respektiv »En Eck fir eis Sprooch«, déi alleguer fir sech en Deel vun deer selwechter Aarbecht sin. Nët ze vergiessen, datt de Veräin »Actioun-Lëtzebuergesch/Eis Sprooch« 1984 2.300 Membren opweises huet, déi hir 16. Nummer vun der Zäitschrëft »Eis Sprooch« geliwwert kréien.

1950 as mam éischten Heftche vum Dictionnaire och eng Schreifweis op de Wee gaang, déi zwar wéi all Schreifweis nët perfekt as, déi ower de Virdeel huet, datt si sech gutt léiere léisst, well se sech op eis gewinnt Schrëftbiller prafft. Bei Experimenten mat Kanner tëscht 12 a 15 Jor

huet sech gewisen, datt dës Orthographie sech absolut behaapt kann; an enger Dose Courën a verschiddenen Uertschaften huet dës Schreifweis dee selwechte Bewäis bruecht: si huet mat Sécherheet bis 1990 hir fest Plaz an der Gewunnecht.

Datt eis Sprooch och bei den Auslänner als Identitéits-Deel an Integratiouns-Element eng immens Roll spillt, weist de Succès vun de Lëtzebuergesch-Courë fir d'auslännesch Matbiirger: zënter 1976 sin hirer ronn 10.000 ageschriwewiescht.

Wann am Ufank gesot gin as, datt eis Sprooch all kéier e »Saz gemaacht« huet, wann d'Land, geféiert huet, da gëlt dat grad esou fir d'Sproochegesetz vum Februar 1984: och wann de »régime des langues« ewell 1948 an der Constitutioun ernimmt gin as, huet näischt sech op legislativem Plang geréiert; den Unzéckert fir d'Gesetz as duerch en Affront vu baussen erakomm; 1980 guf an der Châmber eng Protest-Motioun géint en domme, frechen Artikel aus enger Neonazi-Zeitung ugehall; an deer Motioun guf, bal niewelaanscht!, vun der Regéierung e Gesetz iwer den »emploi des langues« verlaangt; d'Gesetz as am éischten Ulaaf am Conseil d'Etat op e Stack gelaf; dono huet et sai Wee an d'Châmber fond a guf am Juli 1983 fir d'éischt op de Leescht geholl; do hun der en etlech sech zimlech selwer op d'Fangere geklappt, a sech ewéi Elefanten am Auereschaf beholl... dat koum och deelweis dovun, datt d'Spezialcommissioun en Artikel bäigesat hat, mat deem all Beamte sollten op ee Siess gezwonge gi, fir Lëtzebuergesch ze schreiwen: eng Hirmiddegkeet, déi, ee Gléck, nët duerchgaang as! Et kann een haut riichteraus behaapten, datt ouni dem Pierre Werner séng roueg a kompetent Autoritéit dat Gesetz nët komm wir; dat soll absolut onparteipolitesch agestane gin!

Op de gesetzlech virgeschriwene Plakate fir d'Wale vum 17. Juni 1984 gesi mir fir d'alleréischten an eiser demokratescher Existenz en offiziellen Text op Lëtzebuergesch..., eng éischt, a psychologesch wichteg Reactioun vum neie »Sproochegesetz«.

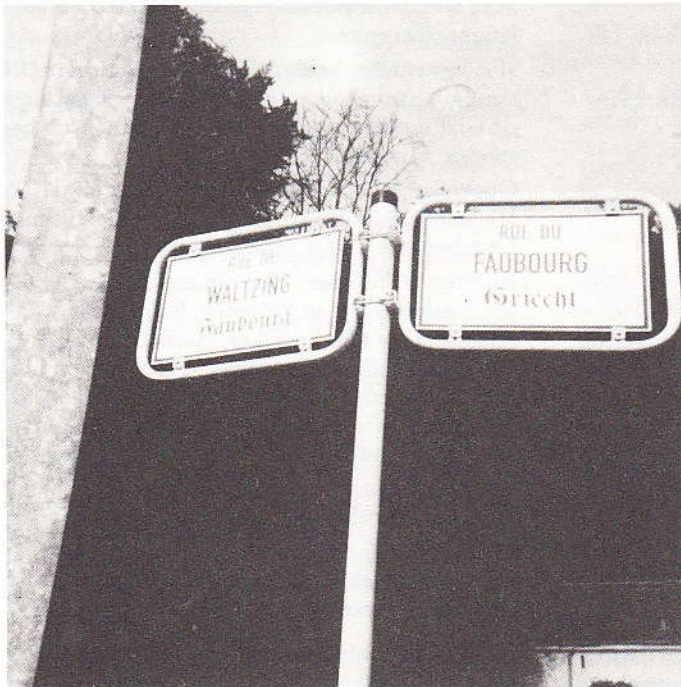
De Christian Calmes seet, d'Identitéit vun engem Land géng aus verschiddenen Elementer bestoen: dem allgemenge Wëlle fir zesummen ze liewen, enger Sprooch, enger egener Economie

an... Doudegen. Hei kënnst een dat Ganzt bal erëm an enger Wiessel-Wiirkung op eis Sprooch bezéien, a mir fannen dës eenzel Elementer an engem Gespréich iwer eis Sprooch erëm, ouni déi mir nët wire wat mir sin. Och wann dem Lentz säi Saz »Mir wëlle bleiwe wat mir sin« en etlechen zevill nationalistesch klénkt; och wann een dat op eng zimlech zynesch oder perfid Manéier kann ëm en intellektuelle Frustratiounskomplex wéckelen a veruzen oder verdruddelen, da stellt sech d'Fro, wat fir eng a wéivill Lëtzebuerger, dat wat si sin, emol wëlles hätten an d'Schanz ze schéissen.

Wëlle wir bleiwe wat mir sin?
Wëlle mir nët bleiwe wat mir sin?
Wëlle mir bleiwe wat mir nët sin?
Wëlle mir nët bleiwe wat mir nët sin?

Eis Sprooch huet äis op jidder Fall gehollef, eng egen Identitéit ze fannen an ze halen; si huet et och méiglech gemaach, datt mir eng Sprooch-Situatioun hun, déi eng Roll an der Mëtt vun annere europäesche »Mono-Kulturen« erlaabt... eng Roll, déi typesch eis Lëtzebuergesch a mat kenger anerer identesch as!

Stroossenimm zu Äischen

Ried

vum Aloyse Weirich

de 7. 5. 1984 am Studio vum neien Theater, wéi d'Häre Marcel Engel an André Hohengarten, Pau Spang de Lions Präis 1983/84 iwwerreecht kruten.

Et as nët op esou ongefëier, datt de Jury vum Prix Lions de Präis vum Lionsjoër 1983/84 am Kader vun de Feierlechkeet vum 40. Anniversaire vun der Libération vum Lëtzebuurger Land dem Marcel Engel an André Hohengarten fir hiirt Wierk »Hinzert« an dem Paul Spang fir säi Band »Von der Zauberflöte zum Standgericht« zouerkannt huet.

d'K.Z. Hinzert – an dat hun dës Auteurs esou markant ervirgehuewen – huet fir Lëtzebuerg eng ganz besonnesch Bedeitung. Fir Lëtzebuerg as et nët e K.Z. ewéi Natzweiler, Dachau, Buchenwald, Mauthausen, wo jo och vill Lëtzebuurger gepisackt, gefoltert an an den Doud gedriwwen gouwen, mee et as d'K.Z., wou en Deel vun der Geschicht vum Lëtzebuurger Land geschriwwen, a wou d'Séil vum Lëtzebuurger Vollek speziell forméiert gouf.

Aus der Monographie »Hinzert« – dat S.S. Sonderlager am Honsréck 1939-1945 an aus hirer Ergänzung, d'Kulisse fir déi Zäit – lossen sech e puer wichteg Conclusiounen zéien.

»Hinzert« as Symbol vun der Résistenz vum Lëtzebuurger Vollek.

Am Hinzterter Bësch stin zwéi Steng aus Lëtzebuurger Fiels gehaen.

Deen ee steet op der Plaz wou de 25. Februar 1944, 23 organiséiert Resistenzler erschoss gi sin.

Dës Stee gouf opgeriicht zu Éiere vun der organisierter Resistenz. Et as keen Zwiwiel drun – an de Marcel Engel an den André Hohengarten soen et ganz kloer – datt déi verschidde Resistenzorganisatiounen eng grouss Roll an dëser schwéierer Zäit gespilt hun. Si hate Courage, Idealismus, ower – et war schued – si haten keng Expérience a ware schlecht organiséiert. Si sin zesummegeglockt gin, hu sech awer ëmmer an ëmmer nees opgeriicht. Hier iewescht Käpp sin agespaart, gefoltert a gemuert gin, ower dës Organisatiounen hun et nach fäerdeg bruecht – op de Rot vun der Exilregirong – sech den 23.03.1944 zesummenzeschleissen an en Dokument ze ënnerschreien, wat erhale bliwwen as,

a wat a kengem Lëtzebuurger Geschichtsbuch felen dierft.

Deen anere Stee steet op der Plaz, wou d'Affer vum Streik vum September 1942 higeriicht gouwen.

Hie verkierpert d'Résistenz vum Lëtzebuurger Vollek.

D'Lëtzebuurger Vollek huet sech gewiert géint all Tentative vum Occupant fir et »Heim ins Reich« ze féieren – wor et mat der »Zauberflöte« oder wor et mam »Standgericht« – ugefaange beim Spéngelskrich, d'Verdäitschung vun den Nimm, Droc vu Berriën iwwer d'Lëtzebuurger Fussballspiller, d'Gendaarmen an d'Zaldoten, d'Miseler Wénzer, d'Éislécker Baueren, d'Péiténge Eisebunnerten an d'Stater Beamten iwwer déi Éngesidelt, déi Déportéiert an d'Prisonnéier, bis zou de bluddege Massakren ordonnéiert a publizéiert duerch Plakate vum Standgericht.

E Grapp vu Leit – praktesch d'ganz Lëtzebuurger Vollek – huet dem iwwermächtege »Groussdäitsche Räich« mat sänge Milliounen a Milliounen de Kapp gehalen.

»Hinzert« as de Bewäis fir d'Existenzberechtigung vun eisem Land.

Den August Collart huet an sengerem Buch »Um Wee zou der Onofhängegkeet«, dat 1938 erauskoum, geschriwwen:

»Fir liewensfäeg ze sin, muss e Land gutt Dugenden hun. An zou dës gudden Dugende gehéiert de Glaf u säin eegent Vollek, de Glaf u seng bestëmmt Missoun.«

Ongefëier 1569 Lëtzebuurger sin duerch d'K.Z. Hinzert gaangen. Si hun zu alle Schichte vum Lëtzebuurger Vollek gehéiert:

Riichter, Affekoten, Geeschteslesch, Staatsbeamten, Gendaarmen an Zaldoten, Industrieller, Geschäftsleit an Handwierker, Aarbechter a Baueren, a si hun all un hir Hemecht gegleeft. Si hun dem Naziterror widderstan aus Hemechtsléift an der voller Iwwerzegong, d'Fräiheet an d'Onofhängegkeet vum Lëtzebuurger Land ze retten.

Aus de Berichter vun Honnerte vun Prisonnéier, zéien de Marcel Engel an den André Hohengarten de Schloss:

»Hinzert erwies sich als die feurige Esse, in der ein neues Luxemburgtum gehämmert wurde.«

Dës Bewäis wor bis dohin der Welt, Europa a besonnesch eisen dräi Noperen: Frankräich, Bel-

gien an Däitschland nach nët bruecht gin. Elo as e geschriwwen op éiweg Zäiten.

Hinzert as d'Klorstellung vun der Identitéit vum Lëtzebuurger Vollek.

D'Polemik, déi grad an dësem Joër beim Vote vum Gesetz iwwert d'Proklamatioun vun der Lëtzebuurger Sprooch als Nationalsprooch gefouert gouf, huet erëm mat sech bruecht, datt bei muncher engem nach Onklorheten iwwer d'Identitéit vum Lëtzebuurger besteet.

Lëtzebuerg as e Land vun der Mëtt mat all senger Avantagen an Désavantagen. Et as de leschte Stack, dee leschte Kär vum groussen Räich an der Mëtt: Lotharingen, dat no an no vu senger groussen Nopere geschléckt gin as. Och Lëtzebuerg huet déi batter Erfarung gemaach, dass d'Mëtt eng ganz ëmstridde Positioun as. Op eise kleng Fleckelchen Äerd sin d'Traditiounen, d'Egenaarten, d'Denken an d'Fille vum Lëtzebuurger Vollek bal vu lénks bal vu riets staark influenziert gin.

An esou enger Konfrontatioun huet nach ëmmer d'Sprooch eng ganz grouss Roll gespillt.

Zënter der Grënnung vun der Iechternacher Abtei 697 as d'krëschtlech-réimesch Zivilisatioun an onser Région verbreet gin.

Zënter der Grënnung vun der Abtei Almënster, 1014, as zu Lëtzebuerg franséisch geléiert gin.

Um Plakat 5 D am Buch vum Paul Spang steet gedréckt:

»In der Sprache spricht sich zutiefst der völkische Charakter aus.

Ein Volk, das seine Sprache verkümmern lässt, sich ihrer schämt oder sie gar aufgibt, gibt sich selbst auf.«

D'Lëtzebuurger Vollek huet kloer an energesch protestéiert.

A wann et den 10.10.1941 dräimol Lëtzebuerg geschriwwen huet, da wollt et sech domadden zu sengem Lëtzebuurgertom, senger Sprooch bekennen, ouni domat widder déi franséisch Kultur a Sprooch nach déi däitsch Kultur a Sprooch ze kondannéieren, déi jo mat den Traditiounen, der Zivilisatioun an der Sprooch vum Lëtzebuurger Vollek seng Egenaart an Identitéit ausmaachen.

Hinzert as en éiwege Protest géint all Diktatur, Terror a Folter.

Dat wat d'Lëtzebuurger Vollek bant dem Krich duerch d'Ofsetzen, Confiscatioun, Deportatioun an Émsiidlung, duerch Zwangsrekrutierung, K.Z., Folter a Muerd gelidden huet, kënnen och de Marcel Engel an den André Hohengarten, trotz hirer gewaltge gudder a schéiner Fieder nët genuch beschreiwen. Nëmme de Paul Spang konnt et eis duerch seng Plakatsammlong esou schrecklech virdemonstréieren, dass engem d'Tréinen an d'Äe kommen.

De Calvaire vun de Lëtzebuurger an dëser wichtiger Geschichtsperiod as dem Jonken nët bekannt, Generatiounen vun nom Krich hun en an den aldeegleche Suergen ewell vill vergiess.

Dës Wierker sollen déi Zäit an Erënnerong ruffen.

Si sollen dës Zäit, nët an de Vergiess komme loossen, fir datt se sech nët méi widderhuelen.

De franséischen Dokter André Chauvenet – e Compagnon vun de Lëtzebuurger Hinerter schreift:

»Jamais ne seront trop nombreux les témoignages sur les atrocités qu'il nous a été données de connaître et de supporter. Jamais non plus ne les méditeront assez nos enfants et les enfants de nos enfants, non point tant pour haïr que pour en tirer les nécessaires leçons et essayer d'en prévenir le retour.«

Den 8. März 1946 sin 51 Hinerter Affer op Lëtzebuerg op den Nikloskirfch heem bruecht gin. Si si ronderëm d'Hinerter Kräiz – e Kräiz geschräinert aus Beem aus dem Hinerter Bësch – hannert der Skulptur »de Prisonnier« vum Lucien Wercollier begruewe gin.

Ech froe mech: Sollen nët op dës Plaz, déi d'ganz Tragédie vum Lëtzebuurger Vollek symboliséiert, all Schoulmeeschter an all Léierinne mat hire Schoulkanner eng Kéier an der Schoulzäit goen, fir hinnen d'Kraaft, den Enthusiasmus, d'Hemchelsléift vum Lëtzebuurger Vollek virzedroen – esou wéi och an der Schwäiz d'Schoulkanner eng Kéier mussen op d'Rütlwiss goen a quasi de Rütlied widderhuelen.

Dës Plaz soll e Poteau fir eis Zukunft sin.

Ech schlësse mam Marcel Engel an André Hohengarten:

»Auf diesem Totenacker müssen Blumen wachsen: Rose – Vergißmeinnicht – Herbstzeitlose.«

Pitt Hoerold

d'Kand am Mier

Hues de d'Mier gesin,
wou Blummen a Schëffer gin,
wou de Wand geet an dréint
a säin Otem verléint.

Kanner, déi sech drageheien
an am Waasser leien,
glouse vu Sonn a Jod.
Dohanne kippt e Bot.

D'Welle, wéi se spillen
mat Bäll a Sand. Bazillen,
zéien e Kand erof –
lues gi séng Bake mauve.

Wann d'Sonn sech drop stäipt
gët d'Mier rout a läit,
wéi e Kand, dat schléift,
deem en Dram vrun den Ae fléift.

Wann de Stuurm rubbelt
a séng Blumme knujhelt,
wéi wa se Pabeier wären
a Kräpp ouni Bléi an Dären,

gët d'Mier wielech-gro, –
an et fléissen duurch säi Mo,
pechschwaarz, Muschlen a Fësch.
De Reebou gOUNG an d'Bréch

u Schuelen, Spränzlen an Zaangen.
't huet e Kand gefaangen!
't gët nees blo a gréng,
wéi Fréijoerswise gët et kéng.

d'Kand fällt an 't schwëmmt
an eng däischer Mulle-Stopp;
't rëselt Sand do op; dee klëmmt
blatzeg an de Fëschaën erop –

a gët nees goldegjel a Plage.
D'Kand stiirtz sech op e Gelliskapp,
deem säi Féiwer mécht em 'rëm Courage
a' schléit em d'Aëndecklen op.

Lo huet et d'Aen op,
déi däischer waren;
't wëllt nët méi erop,
wou d'Kiewerlécke falen.

Et lauschtert de Fësch no,
déi si sou grouss, gréng a blo,
si pootren, tozen a léiren
mät Flosse, Panzer a Schéiren.

Hues de Kand am Mier gesin,
iwer dat Blummen a Schëffer gin...
de Wand huet em den Otem geholl,
en huet e fir sech an eis geholl.

Et war eemol

Et war eemol eng Kéier,
sou geet all Seechen un.
Et war eemol, 't war fréier,
eng Zäit, si as verflun.
Do war d'Natur nach an der Rei,
eis Loft war reng, vun Ofgas frei.
D'Landschaft war nach onberéiert,
do war hiirt Bild nach nët zerstéiert,
duurch giesen Tiirm a Betongsbätz,
och nët duurch d'Autobunnenetz.
Kee Mënsch huet d'Bëscher ausradéiert,
a Planz a Wëld op d'Muerch erféiert.
Eist Waasser war gesond a frësch,
mir haten honnert Zorte Fësch.
An d'Beie konnte roueg fléien,
kee Gefthauch loug op Blumm a Bléien.
D'Geméis an d'Uebst war nët gedriwwen,
d'Naturgesetz gouf grouss geschriwwen.
Haut as et aus dem Gläichgewiicht,
wat hu mir Mënschen do gestiicht?
Vereenzelt héiert een eng Stëmm,
mir dreiwen et ze bont, ze schlëmm.
Mä wie schenkt hir Gehéier?
dobäi wir et nët schwéier.
Wa jiddereen, ob Grouss, ob Kleng,
säi gudde Wëlle weise géng.
Da wir et nees eng Kéier,
sou schéin wéi fréier.

E. Arnoldy

Fréijor gët et ëmmer nees

Wann d'Huergänsen 'rëm erlaanscht sin,
an de Wanter äddi seet.
Wann de Bësch an d'Wise gréng gin,
dréit d'Natur hiirt schéinste Kleed.

Se as voller Liicht a Fuerwen,
voller Doft a frouer Téin.
An de Léiweek séngt héich uewen,
an der Luucht säi Lidd, sou schéin.

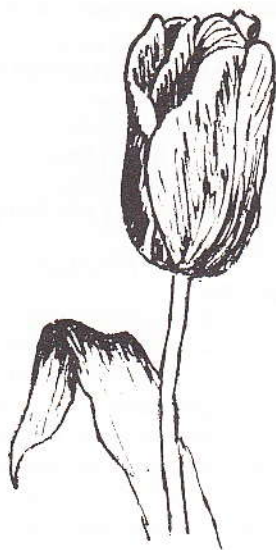
'T héiert een de Boufank schloen,
an do tèschent rífft d'Schielmees.
Hiirt frou Ruffe wëllt eis soen,
Fréijor gët et ëmmer nees.

De Panewippche juppt ganz äerdeg,
sou wibbleg bei der Baach.
An d'Märel huet hiirt Nascht bal fäerdeg,
a si séngt frou um Daach.

D'Grasméck, déi mat dem schwaarze Käppchen,
as och scho fest um Bauen d'run.
An och de scheie Kiischteknäppchen,
kënnt 'lo scho mat der Braut geflun.

Egal, wéi d'Vigel heeschen,
nëtzlech sin se alleguer.
Wann se do sin, as en Zeechen,
datt et stëmmt an der Natur.

E. Arnoldy

Am Rollstull erlieft

Eng Fra sëtzt am Rollstull, doheem am Gaart,
se ka guer nët goen, 't as batter, 't as haart.
Ma se freet sech, datt ronderëm d'Blumme bléin,
an allerlee Fuerwen, sou dofteg a schéin.

Nobäi op dem Bam huet e Villche säin Nascht,
hee fiddert séng Jong, an hee gonnt sech keng
[Rascht.

Wéi en d'Fra gesäit flitt en niewent si,
a séngt hir säi Liddchen, ti ri li lii.

D'Fra lauschtert begeeschtert, dem Musikant,
si kann e bal gräife mat der Hand.
En as esou äerdeg, e kennt guer keng Schei,
a séngt säi léift Liddchen, ëmmer nees nei.

Laanscht d'Gaardenheck kënnt dem Noper séng
[Kaz,

se schläicht lues erbäi, a mécht eenzock e Saz.
Se heet dem Villchen eng ferm mat der Patt,
a kritt en ze paken, se schleeft e gär mat.

Dat gOUNG alles sou séier, iër d'Fra sech ëmsinn,
mä se renkelt de Rollstull bei d'Kaz séier hin.
Déi léisst de Villchen du leie vu Schreck,
a mécht sech dervun, duurch d'Lach an der Heck.

A lues, ganz lues erkritt de Villchen sech nees,
mä séng Been sin nach zidd'reg, séng Stëmm as
[nach hees.

Ma en hieft säi Käppchen a kuckt esou léif,
wéi wann heen der Fra gär soe géif:
Du hues mir gehollef a batterer Nout,
Du hues mech gerett virum sécheren Doud.
Méng Kanner an ech vergiessen dat ni,
mir sangen zum Dank, dir eist Lidd, ti ri li lii.

E. Arnoldy

Liichtmëssdag!

Léiwer Herrgottsblieschen...
 As et nët schéin,
 E pur Kanneren déi liichten,
 All Joer ëmmer crëm,
 Wann et däschter as,
 E pur Kanner, vun Haus zu Haus gin,
 Virun der Dir stin,
 A sangen,
 Gët äis Speck an Ierbëssen...
 Ee méi haart ewéi den aneren,
 A kleng Kannerhärzer klappen,
 bal méi haart wéi hire Gesank,
 Eng Tut, ganz fest an der Hand,
 Fir eng Lutsch, e Kichelchen,
 Karmellen, Boxeknäpp,
 Ee Apel, eng Bir,
 Et brauch nët vill,
 fir e Kannerhärz ze crfreën,
 Kommt der nët bal, d'Féiss gin äis kal...
 Baken esou rout vu Keelt,
 Vu Freed, vun Erwaarden,
 geet déi Dir elo op?
 Huet hei een un äis geduecht?
 A geet Dir dann op,
 Liichtercher, Aen, Kanner,
 Freed, Blénken,
 E Laachen,
 Kommt der nët gewëss,
 Da kritt der e Schouss voll Nëss...!

Du stees viru mir,
 Du,
 Vun dem ech schon esou oft gedreemt hun,
 Du hues mech gesicht,
 Du hues no mir gefrot,
 Iwwerall,
 Duerch déi ganz Welt bas du gereest,
 Du hues mäin Numm geruff,
 Déng Stëmm hun ech héieren,
 ganz lues,
 Vu wäit ewech,
 Dann, ëmmer méi haart,
 Du hues gejaut,
 Hal op!!
 Méng Oueren doe mir wéi,
 Elo sin ech daf!

Christiane Tisch

De Sproochmates*

En huet mech aus dem Eck vum A bekuckt, wéi
 wann e mir nëmmen hallef traue géif;
 verwallt as en op der Wäissdarheck hin an hir
 gesprongen;
 et war kloër, datt ech mech an engem on-
 giedlegen Ament do verlaf hat;
 ech hun e Strapp misse sichen, éier ech säin
 Nascht an der Déift vun der Heck erbléckst
 hun...;
 ech hun nët verstan, wat dee klenge giel-gréng
 Villche mir soe wollt;
 Komplimenter waren et a kengem Fall;
 ech wäass nët, ob ech mir dat agebilt hun, mä ech
 hätt geschwuer, datt dem Sproochmates säi
 Gesank en anere Klank krut, wéi ech ménger
 Wee gaange sin.

René Kartheiser

* Gelbspötter, *Hyppolais icterine*

D'éischt Bees

Déi éischt Bees an dem Park, op der Bänk, an der Nuecht

as dat Schéinst, as dat Schéinst wat et gët,
an dat séilegt Gefill, wat déi Bees do dir bruecht,
vergëss du dāi Liefchesdag nët.

Well déi Bees, an der Nuecht, an dem Park, op der Bänk huet geglost, huet geglost wéi eng Flam,

an si goug dir an d'Blutt, an déng Broscht gouf der z'enk,

an du gongs duerno heem wéi am Dram.

Sou eng Bees op der Bänk, an der Nuecht, an dem Park

vun deem Kand, vun deem Kand wat se gouf
kënnst ni méi, fir kee Su a kee Frang a keng Mark.

—
Sief frou, datt d'Erënnerong blouf.

Sid nët pësseg!

Wann d'Medercher et nët verquëssen,
datt een se kuckt an hinne laacht,
abee da sollt och keen se këssen
an hinne soen, wat e schmaacht.

Wann een hir Schéinheet nët dāerf kucken,
hiert léift Gesiicht, hir flott Gestalt,
da sollen se bei dem Uewen hucken,
do leiden se da keng Gewalt.

— Fir wat huet dann d'Natur geschafen
iech mat esou lackelechem Sex,
datt eis bal d'Aën iwwerlafen
a mir eenzock si wéi verhext!

Haut sid dir jo nach »fir ze friessen«
well d'Jonksin iech apaarti steet,
ma eent dat duerft der ni vergiessen:
't as näischt wat grad sou wif vergeet.

Duerfir, dir schnuckleg, lackleg Huesen,
wann een iech kuckt, iech frëndlech laacht,
da réngelt nët déi pësseg Nuesen
an denkt och nët: Deen alen Draach!

Sid léiwer gënti mat de Männer,
pléckt d'Komplimenter ënnerwee.
Um Enn sti keng méi um Kalenner,
da sid der granzeg, al an dee.

Gil Mandy

Wat as dat eng Freed!

Wéi Plommen

sou kommen

d'Schnéiflacke gefall,

wéi Bléien

sou fléien

s'erof an den Dall.

Se schwiewen

a fierwen

de Buedem schnéiwäiss,

besetze

mat Spëtzen

all Bam an all Räis.

Kuck d'Birken

si wiirken

wéi aus Filigran,

an d'Dannen all'nennen

de Bësch an d'Gewan,

sou wäit s de gesäis,

as alles schnéiwäiss,

't as alles voll Schnéi

an 't gët es nach méi.

De Schnéi as voll Stären,

vu no a vu fären,

do sin se dach all

sou klor wéi Kristall.

Se glënn'ren a blénken,

se liichten a fénk'len,

um Bierg an am Dall.

De Schnéi as voll Spuren,

well d'Kanner déi furen,

sou lëschtég mam Schlitt.

Se lafen a sprangen,

se laachen a sangen,

a gin es nët midd.

Grouss Leit si wéi d'Kanner,

se freen sech nët manner,

iwwer de Schnéi.

Se bauen sou äerdeg,

e Schnéimännche fäerdeg,

wat wëllt dir da méi.

De Schnéi deen as jo,

fir jiddereen do

a jiddereen seet,

wat as dat eng Freed.

E. Arnoldy

Les Aresquiers

De Sand
verleeft
sech an de Wellen –
De Wand
dreift schaimeg Krällen

D' flaacht Land
verléiert sech
géint sai Wellen –

Dës Wollek steet,
eng Méiw dreift
donkelblo a wäiss

Mai Bléck verléiert sech
hir no...

Gjp. r.

E Meedchen an e Pättche Wäin

E Meedchen an e Pättche Wäin
kuréiren der all Nout
a ween nët drénkt a ween nët kësst deen as sou
gutt wéi dout
dat huet den ale Goethe schon a sénger Wäisheet
fond
ween dat nët kann an dat nët wëllt, deen as dach
nët gesond
Dofir vergiesst dat ni, wat eis de Goethe sot
well hie wousst, wat e wollt an huet nët laang
gefrot. hr.

Hiärrest

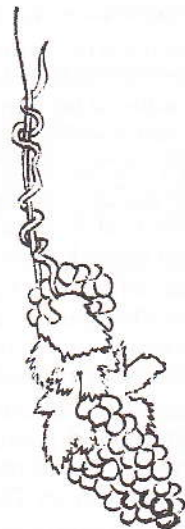
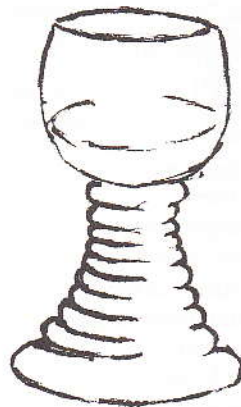
(Bënzelter Sprooch)

De Wand as fremm
an d'Ruse se verbléit
Kéng Schmaalber op den Drät
Du gës dër fremm

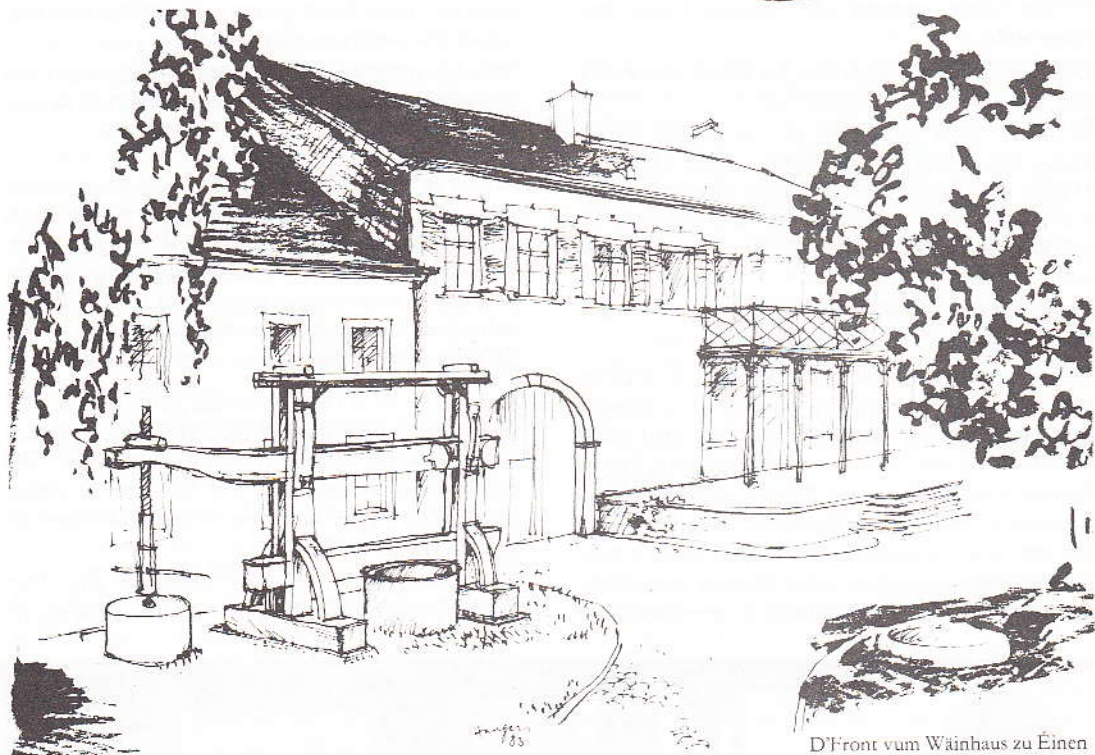
Dämools an hockt

Eis Schrëck am fréie Muaien,
Eis Jore van dämools,
Eis Hänn an eisen Hor
Wu sën se hën?
Hass du se vergääss?
Hann ich dich verspillt?
Hatt d'Zéckt äis verstaalt?
Wu wëlle mer hën?

Gjpr

Aus der Lies...

D'Front vum Wäinhaus zu Einen

Et as munches anescht gin.

Ob d'Lies oder nët, dat as egal, well dat ännert näischt un där Tatsaach, datt munches bai de Wénzer nët méi as ewéi et wor.

Et kann een zwar dëst oder dat nach hei and do bai eelere Leide gesinn, ma et as, wéi wann si et wëllte verstoppen, durfir muss ee schons an heemlech Ecke kucke gon.

Do wor z.B. déi Affär mat de Wéngerten, déi zougemat gi sin, wann d'Drauwen am Wäi woren.

Et gët och haut nach esou Kommissiounen, déi sech domatten ofgin, ma wie mécht sech nach vill Uwoénge fir säi Wéngert zou ze man? Wann et esou wäit as, da kënnt en Ziedel dohinner hänken, datt et verbueden as an de Wéngert ze gon, ma et fällt kengem méi an Där oder pickegen Drot doruechter ze schläfen.

Mir hun nach müssen op d'Gemeng gon, fir déi schréftlech Erlaabnes ze kréien an den eegene Wéngert ze gon, éier d'Lies ugaangen as. Et sin och haut nach Fieschteren oder Préiteren do, ma

si sin nët nëmme rar, ma och vill méi kammoud ewéi zu eiser Kannerzäit.

Vläicht gët et nach dëst oder dat, wou een elo mol nët drun denkt, egal, ees ewéi ees, déi Zäit virun an an der Lies as nët méi dat selwecht. Ob d'Leit duurch all déi Fortschréttler méi zefridde sin, dat as eng aner Fro...

Do wor och nach déi Saach mat de Bidden, déi meescht schons e puer Woche virun den Haiser stoungen.

Mat vill Méi an Hëllef vun de Noperen sin si aus dem Schapp oder aus dem Keller erausgehol gin. Se wore wann an hätten déi éischt Deg de Moscht verluer, wann se nët gequolle gi wiren, gewässert oder dicht gemat.

Dat wor ëmmer Freed fir d'Kanner, wann si déi aner konnte sprëtzen oder soss Topegkete mat dem Waasser am Schna haten. Gewéinlech sin déi hëlze Bidde vum selwen dicht gin. Wann nët, da sin Holzäschen dra gestrect gin, déi sech tëschent den Daue festgesat hun. Wa gur näischt gedéngt huet, dann hu si alt Ridd geholl, hun

d'Räfe fräsch ugezunn oder esougur Leem mat bäigeholl.

Dat huet séng Deg gedauert, bis kee Waasser méi téschent den Dauen erauskomm as.

Wann et esou wäit wor, da sin d'Léer op de Lederwon komm an déi Bidde si mat vill »Ho-Hupp« drop gesat gin. Fir datt si och nët un d'Wickelen a Wibbele komm sin, gouwen se spéider nach mat engem Seel ronderëm ugestréckt.

Dat as dann alles eréischt geschitt, wann et esou wäit wor, datt d'Lies ugaangen as.

Och d'hëlzen Hatte si gewässert gin an d'Bänn gutt ugezunn. An der Zäit waren nach Rimmen aus Weiden drun, ma duerno waren s'aus Lieder oder Gummi, zur Nout aus ale Pneü vum Velo.

Dat alles as am Fong am Wanter nogekuckt gin, wann d'Weide geschnidde waren a wann d'Wieder nët wor fir dobaussen ze schaffen. Ech hun nach e puermol gesinn, wéi e Wénzer esou Rimmen aus Weide getrëzt huet. Dee selwechten

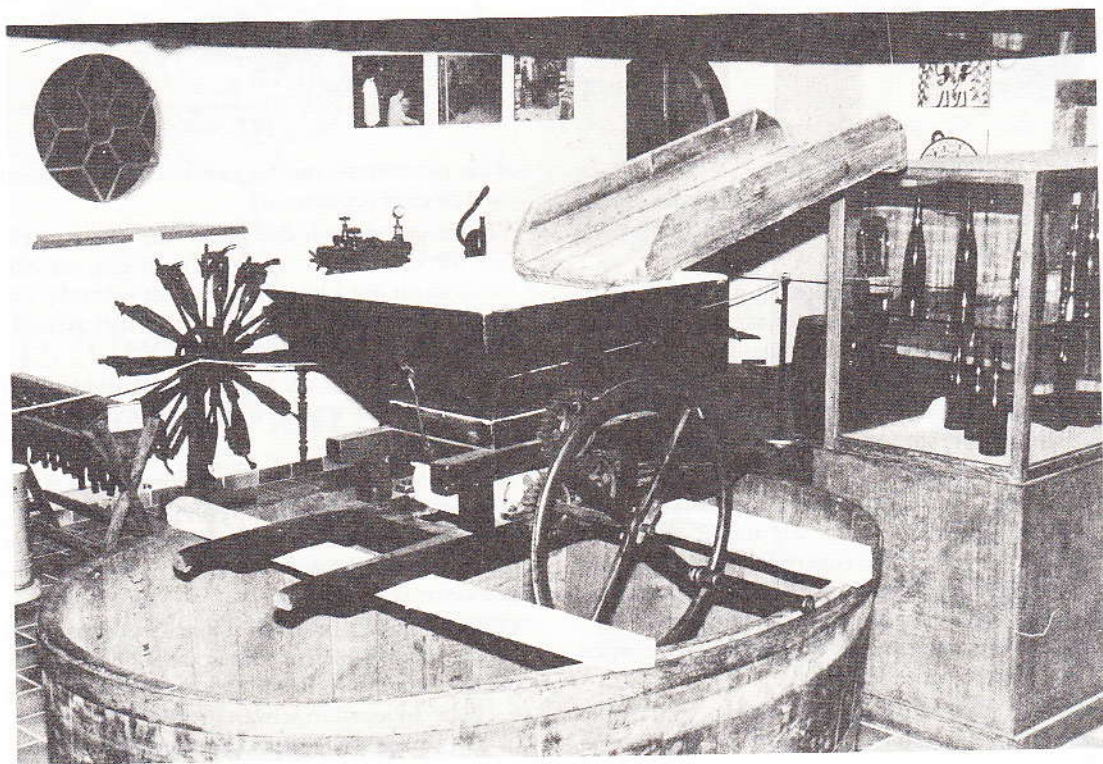
huet och nach Kierf gemat a Kuerfflâschen agezénkt. Dat nëmmen niewebäi.

Wéi mir nach Kanner waren hat d'Lies esou wéi sou en aner Gesiicht, well mir nët déi vill Zorten Drauwen haten ewéi se haut do sin.

Wann et nët en extra déckt Haus wor (an déi wore rar), dann as et an der Lies riichtduurch, gaangen, wa bis ugefaange wor. Wuerfir och nët, well wien hat esouvill Réislek, datt et sech rentéiert hätt an zweemol ze liesen. Duerfir wor et och einfach mat der Drauwevakanz, déi bis an déi 60ër Jore gehalten huet.

Hei and do as et Disskussioune gin, wéini se sollt ugon, ma duurch d'Bank huet all Gemeng gemat ewéi si wollt. Vlächit kënt een och son, déi hätte se festgeluegt, déi am haartste geschwat hun, wann e puer faul Drauwen am Wéngert ze gesi waren; 't sief!

Wéi gesot, et as meescht nëmmen eng Zort Drauwe gin, de Rhäifrench, a well et op d'manst

Drauwemille mat der Trëmm an der Kundel oder Rätsch

dräimol méi Wénzer gin as ewéi haut, hat keen, ausser dene puer décken Haiser, fir laang ze liesen, wann d'Familjen aus dem Hannerland mat-gemat huet. Dat wor natiirlech schons laang vir-drun an der Rei. Dat wor och méiglech, well du as nach nët vill vu Congé an Emanzipatioun Rieds gaangen.

Wou méi Wéngerte woren, do as och nach dack extra virun der Lies »geschlacht« gin. Jee, et kann een dat alles bal nët méi gutt mat haut vergläichen, schons guer nët, wann et bis an déi Zäit geet, wou de Fouermann nach huet musse bestallt gin fir de Won mat de Bidde mueres virun de Wéngert ze féiren.

Elo kënnt ee mengen, dat alles wir eng Éiweg-keet hier, ma et as nët wouer, dat huet bis an déi Zäit nom leschte Krich gedauert. Et duerf een nët vergiessen, datt d'Trakteren eréischt an de 50er Jore méi opkomm sin an d'Postautoë méi Strecken opweises haten.

Et hat och bis nom leschte Krich gedauert bis all al Wéngerten ëmgeplant woren, an d'Lies automatesch huet mussen anescht gin. Ma nach nët iwwerall, well d'Drauwemillen op de Bidden huet sech laang gewiert; de Greef as bäim Of-lueden Tromp bliwwen; owes stounge laang Schlaange virun de Kellereien...

Wéi mir nach Bouwe woren, du hu mir gespaant am Wéngert gewaart, fir wann e Framensch sollt

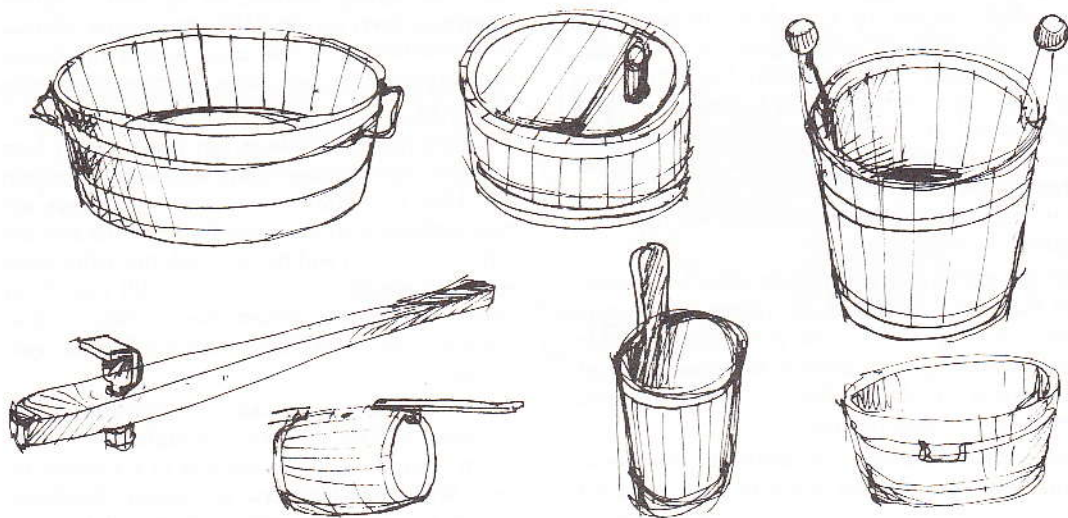
gebrëtscht gin, well et Drauwen hänke gelooss hat. D'Hattendréier hun och du nach besser doropper opgepasst, well dat Brëtschen hinne Spaass gemat huet. Et konnt een sougur d'Lies-schen am Verdacht hun, datt si gär Drauwen hänke gelooss hun, fir gebrëtscht ze gin. Et as eben nach nët vill Zeidonge mat faarweg Biller, keng Televisioun an nët dack Kino gin!

Et kënnt een och mengen, déi vill Fester am Hierscht hätten do munches geännert...

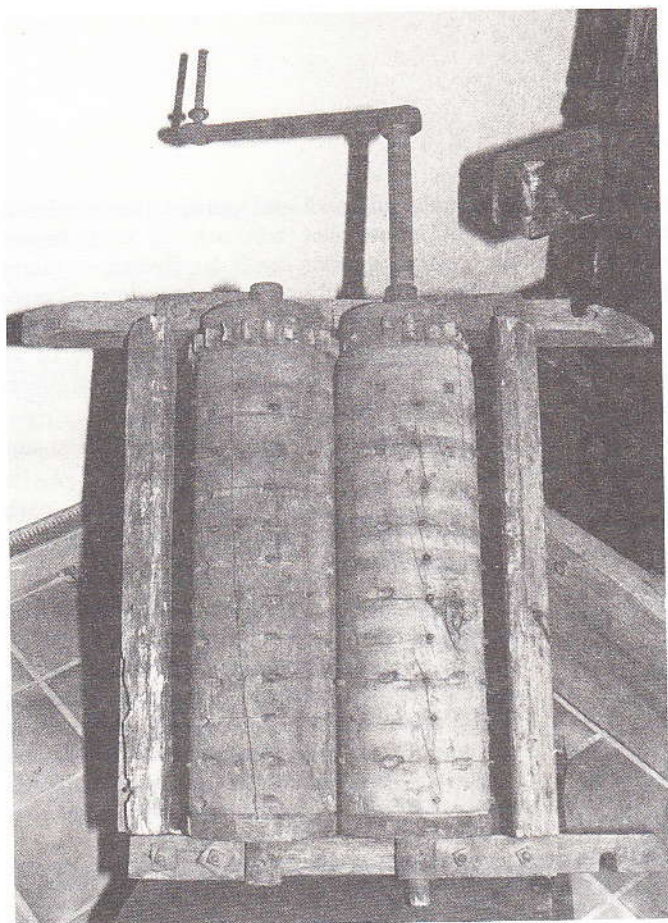
Zréck zu den Drauwemillen, déi haut jo nach héchstens déi Eier hu gebraucht ze gin, wa Viz gemat gët. Wann!

Dobäi as se gur nët esou al gewiescht. Ech hun zwar nëmme méi gesin, datt se Balleg mat de Féiss agetrëppelt hun, wann e sollt gebrannt gin, ma eis Grousspappen hate kaum eng Drauwe-millen. Si hu meescht mat de Féiss »gekeltert«, wéi si nach jonk woren. Si haten och kee Leides domatten, wou si jo esou wéi sou meescht nët vill an der Trichtmoul haten. Si hate jo nët fir näischt Schwäin a Kéi!

Trotzdeem muss et awer schons méi déck Wén-zer gi sin, well zu Éine kann ee jo esougur eng Drauwemille mat hëlze Walze gesin. Déi as bestëmmt nët vun haut a gësch, wou jo déi gosse Walzen eréischt géint Mëtt vum viregte Jor-honnert gemat gi sin.

E sëllege Bitercher aus Holz fir ze schaffen

Eng Drauwemille mat Walzen aus Holz

Elo kënnt ee laang a breet aus dem Wéngert erzielen, wann a wéi se gelies hun. Si hun nach gesongen, vill gesongen; si hun am Wéngert giess, meescht den Tierteck. D'Hattendréier woré bal meeschter. Ma hun dack an de Knée geziddert, well et as déi Weën nach nët gin, déi haut alles méi einfach maachen. Vun uewe bis ënnen; vun der Kopp bis an de Gronn, dat konnt schéi schréi a glétscheg sin, an d'Hattendréier woren dack frou, wann si nach jhust d'Staache vun dene méi schmuele Reiën erwëscht hun, fir sech unzhalen. Haut missten si schons laang Äärm hun! En Hattebock as et jo och nach nët gin.

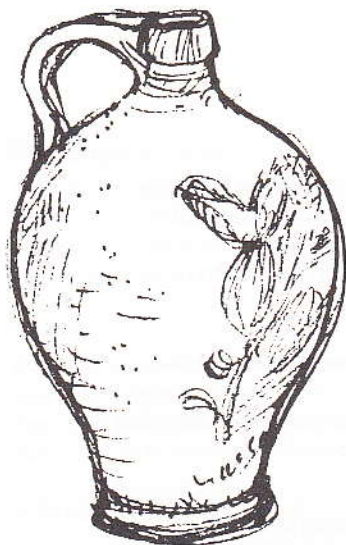
Wéi ech eppes méi grouss wor, duerft ech méngen Papp sai Rad huelen, fir mëttes dem Fouermann son ze gon, déi an déi Auer wiren d'Bidde voll. Virdrun hun ech mussen zu Fouss lafen, an da konnt et sin, datt et Zortisse gin as, well een ënnerwee alt Openthalt hat...

Wann et bal däischter wor, dann as Feierowend gemat gin – dat geschitt och haut nach – ma déi Oprout mat den Emeren an dem Apacken, dat as haut vergiess.

Du huet d'Drauwemille musse lass gemat gin. Si as ëmgedrëit an d'Drauwe gedréckt gin: D'Trimm koum der niewent. Trimm? Wat dat wor? Ma ganz einfach, de groussen, hëlzen Triichter, deen op der Mille stoung, fir d'Drauwen opzefänken, wann se gemuel gi sin, besser zerquëtscht. Dat wor dem Hattendréier séng Aarbecht.

Als Bouf vum Haus huet een dann alt déi Eier kritt mat deem groussen Schwonkrad ze probéieren eng Hatt voll Drauwen ze muelen. Et wor nët esou einfach, well dat gosse Rad wor nët nëmme schwéier, ma hei and do och nach méi héich ewéi ee konnt reechen, sou datt een d'Dill vum Won ënner de Féiss verluer huet, wann d'Rad Schwonk hat. Dat huet dem Dréier da gutt gedon...

Wann d'Emeren owes an ence stungen; wann d'Millen hir Plaz hat; wann zoufällg de Fouermann dann nach koum, da wor et e Pléséier op dem Won mat heemzou ze fueren: Eischstens woren se alleguerte midd, déi gehollef haten; zwetens hat jo keen en Auto, an drëttens wor een

Dem Pätter säi Lidderbuch

houfreg de ganzen Dag am Wéngert gehollef ze hun.

Déi Gefiller sin natiirlech méi schéin a méi grouss gin, wa vill an de Bidde wor...

Et as een zwar dack gestuckelt gin, ma et denkt een haut nach gären un déi Rees vum Wéngert bis heem. Et as elo vill méi einfach; et as méi kammoud gin; et as een och leider vill méi al, ma et as dach och schéin déi Entwécklong vu Kanddoën u matgemat ze hun. Dat Gléck hun eis Kanner a Kannskanner nèt méi...

Sou, elo as fir des Kéier genuch aus där »gudder« aler Zäit vun der Drauwelies gezielt gin. Dat heescht, et géng nach en zweten Deel gin, deen nokénnt.

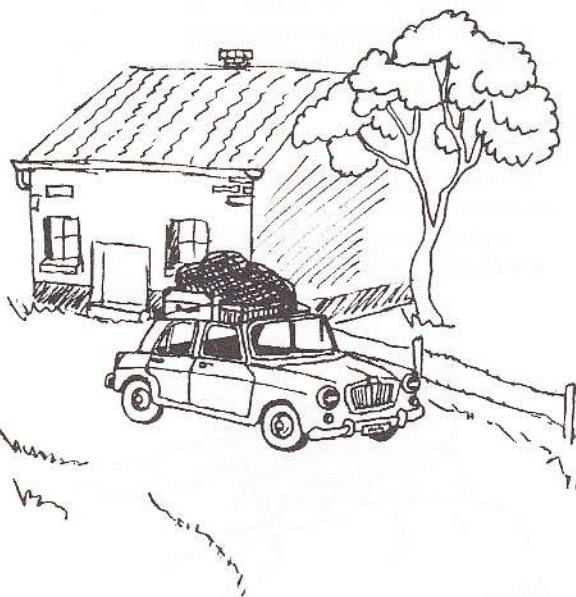
Wie wëllt éier doriwwer am Bild sin, dee ka jo op Éine gon an do am Museum kucken a sech explizéire loosse, wéi dat duerno mat den Drauwevirugaangen as. Am anere Fall, also déi nächste Kéier elci.

Will Reuland

Summerzäit – Vakanzenzäit.

Elo as s'rëm do d'Vakanzenzäit
wou muncherän sech doheem gehäit!
Do gët geplangt, gepaakt an tëlëfonéiert
zu gudder Lescht nach alles kontrolléiert.
Da gät et lass – eng guddeg Foart
schéck och bestëmmt emol eng Koart.
Maach wann ech gelift och mol eng Rascht
verdief de Mo nèt mam gudden Kascht.
Huel Rücksicht och op aner Leit
maach schéi gemittlech – sief gescheit.
Well d'Autobunn huet da vill Konnen
déi ënnerwee si munnech Stonnen.
Vermeid Ongléck, Schmierz a Suergen
méi Fräd bréngt där dee nächste Muergen,
da stellt sech ni en uergt Problem
well jidferä wëllt gär rëm heem.
Allee hopp, fuer lass, wou et där gefällt
o wéi schéin as dach eis Welt.
Vergiess mäi Rot nèt – maach eng Rascht
Awuar – léiwe Vakanzega(a)scht.
Ech hoffen nèt, dass ä muss stierwen
a soe scho fir d'anert Jor – e frout
Vakanzeliewen.

De

Klenggeketen

Ëmwelt.

Wann een dem Bësch séng Schéinheet sicht
an dobäi duerch d'ganz Ländche kënnt,
da kennt et vir, datt ee se richt
a kuurz duerno als Dreckstipp fënt.

D'Naturfrënn...

*...schloë mat der Fauscht op den Dësch
an huelen dofir guer keeng Händschen,
well 't geet em eist Waasser, eis Loft, eise Bësch,
ganz einfach em d'Liewen am Ländchen.*

E Kënschtler.

Kuckt 'm emol no, deem Artist, dem Päiperlek,
wéi en do tiirgelt als Vollen, als Schallek,
de Picasso, de Matisse, déi huet en um Réck
an den Dali als Spaassvull nach ënnert all Flillek.

Den Häsprénger.

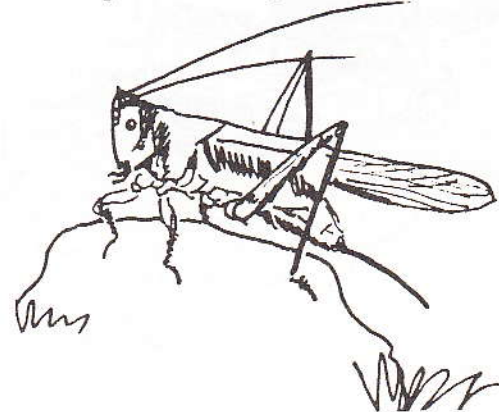
*E klunselbelt um Hallem mat Loscht a mat Schwonk,
'n huet jhust an der Blimmchen den Nektar gedronk,
lo hält en déif Otem, da mécht e säi Spronk,
'n as voller Muttwell a glécklech a jonk.*

Gäertnersprooch.

All Gäertner, dee séng Boune setzt,
dee weess, si schmaacht dem Mond
a wann eng do sollt sin, déi schwätzt,
da seet e sech, dat wär gesond.

Et gin deer Leit...

*...déi liewen a méi héie Sphären,
an droen d'Nues och deemno héich,
't schéngt si se wäit hannert de Stären
mam Härgott selwer am Gespréich.*

De Bewäis.

De Kuuschtert gët wéi en Nakegen
fir all gutt Wierk säi Geld ewech
an huet et wéi all Plakegen
ganz labber an der Boxentäsch.

Wat Saachen.

*Wann een et nët mat der Wourécht hält,
da litt en
an een, deen d'Wourécht seet, déi nët gefällt,
dee liest d'Levitten.*

Vun all Organisatioun...

*...gesäit een nëmmen d'Spëtzeleit op de Fotoën:
D'Representéieren as eleng hire Fall,
well d'Schaffpäerd kee Blëtzlicht verdroen
an dofir gin déi, fir deen Ament, an de Stall.*

Sou wéi d'Reider...

*...déi um falsche Päerd um falsche Suedel setzen,
ëmgekéiert an nach um Wee verkéiert,
sou huet och schon op Fiederspëtzen
e Schreier sech vergaloppéiert.*

D'Egoisten.

't gi Leit, déi hun en Don am Huelen,
well nëmmen dofir hu se d'Hänn,
si loosse sech all Jhest bezuelen
a sin am Gin guer nët behenn.

Méiglechketen.

*Op dëser Welt as kee perfekt,
do kann en beeschen, wéi e wëllt,
a kënnt och een do wéi geleckt,
dann as e vläicht domm datt e brëllt.*

Nët einfach.

D'Liewe strengt sech nët u fir engem Blumen
ze streën
a Féischt kritt nët bal ee vun em gemeet,
well 't muss ee sech scho wëssen unzeleën
fir e butzegt Stéck Zefriddenheet.

De richtege Wee.

*Et mengt een dacks, 't heil ee säi Gléck am Grapp,
mä wann ee kuckt, gesäit een näischt:
säi Gléck, dat hält ee fest mam Schlapp,
da kuckt een nët an eidel Fäischt.*

De laange Schwanz...

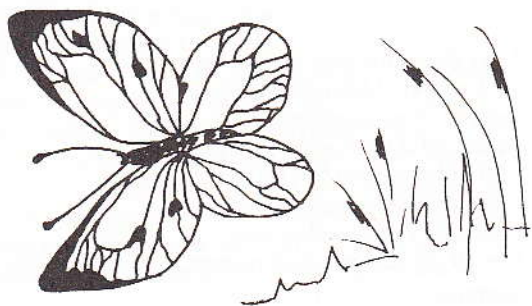
...kascht äis vill Méi a Schweess,
well (!), wien hätt en nët scho gär gewollt,
et geet äis all dach wéi der Geess
an hun häerno den Aasch voll Schold.

Genial.

*Wat as en Häerz e wonnerbaart Organ:
keng aner Pompel mécht méi lieweg,
keng spillt méi Rollen am Roman,
keng mécht de Wuertschaz méi gewieweg.*

E Sacrilège.

Et as en hellegen Akt beim Krëscht
fir e Kand ze defen,
mä wien et beim Wäi(n) mécht,
dee wëllt en erscfen.

En Tur.

*Am Liewe muss nach laang nët alles falsch sin,
wat nët riicht ausgeet,
well woufir rennen s'op Pisa hiirt Geld ausgin,
well do eppes schif steet?!*

E fromme Wonsch...

...huet garantéiert emol jiddereen,
an dat huet guer näischt mat der Relioun ze din,
an dee Wonsch kënnt beim Auto, der Villa a
schéine Fraleitsbeen,
tjee, bei allen Dreem, déi mer gesin.

D'Gesetzer...

*...sin do fir de Biirger, fir séng Propriétéit,
mä si goufen anno Tubak geschriven
fir d'Raubrëtter, a Jorhonnerte méi spéit,
haut, si se nach ëmmer déi selwecht bliwen.*

Respekt.

Eng Leit hun hir Schaff mat der Schëpp an der
Piosch,
déi aner, déi hun eng no hiner Léier,
keng gët duerch déi aner ersat an ausgetosch,
mä cent huet all Aarbecht: hir Eier.

Deen Dag...

*...wou kee klengt Laachen de Mond verzitt,
as ouni Kär, eng eidel Schuel,
mä wie sech selwer drëm bedritt,
bei deem as d'Schiirbel och nach huel.*

Et passt...

...wéi Monnerecher Féiss a Paräisser Schung,
sou nennt een den Houfert an d'Abildung,
mä wat heescht hei ellen an onkammoud,
Haaptsaach, et geet ee mat dem Moud.

Et as kee méi sécher...

*...wéi um Abraham séngem Schouss!
Wat soll ee vun deem Sprachwuert halen,
wa schon e klenge Schicksaalsstouss
déck duergeet fir erafzefalen!*

siuda robert

D'UNICEF-Lidd.

De groussen *UNICEF-Gala*, deen e Sonndeg, den 11. November 84 an Zesummenaarbecht mat der *UGDA* am Kulturzenter zu Ierpeldéng/ Ettelbréck iwwert den Dill gung, war den imposante Kader fir d'*Uropfierung vum UNICEF-Lidd*. Textdichter: Robert Siuda, Vertounung: Tony Schuster.

D'Lidd gouf a 4 Sprooche geschriwwen, wouvun all Sprooch (lëtzebuergesch, däitsch, franséisch, englesch) hiren integralen Text huet, mä fir den UNICEF-Gala gouf et an eng 4-sproocheg Versioun zesummegevat.

Virgedroen as et gi vum Baryton Fons Kontz a begleet vum Monnerecher Kannerkouer Princesse Marie-Astrid, vum Ettelbrécker Männerkouer Lyra a vun der Ettelbrécker Stadtmusek. D'Soliste waren: Simone Schuster, Piano; Paul Dahm, Uergel; Gust Gnad, Bass-Guitare; Klaus Berlingen, Percussioun. Regie a muskalesch Direktioun: Tony Schuster. A.L.

1.

Aus Kinderaugen spricht ein Buch,
das von der kleinen Welt erzählt,
vom Leiden ohne Widerspruch,
das Körper und die Seele quält.
Wie kann der Hunger grausam sein,
auch ungestillter Durst ist hart,
kein Reis, kein Weizen blüht auf Stein,
auch nicht durch Tränen, naß und zart.

Refrain:

Das Glück ist doch ein hehres Wort,
ist Gnade und der Kinder Hort,
es ist das Wort Humanität,
das UNICEF in die Welt sät.

2.

Donner l'amour est sainte chose,
si un sourire d'enfant en naît,
il n'y a au monde de meilleure cause
que celle de faire guérir ses plaies.
L'amour exprime le regret
pour l'infortune et pour ses maux,
il est noblesse, il est respect
pour nos enfants, pour nos joyaux.

Refrain:

L'enfance heureuse est une grâce
dans chaque pays, dans chaque race,
ce plus beau grain d'humanité,
c'est l'UNICEF qui l'a semé.

3.

Love doesn't flower everywhere
such as a kind-hearted caress,
such as a real angel's air,
so beautiful that God may bless.
A childhood born by Heaven's grace
is law of honour and respect,
humanity's most noble face,
that all the humans shall protect.

Refrain:

Man's feeling is generosity,
a high tribute to tenderness
and sweetest proof of dignity,
that UNICEF helps to progress.

4.

Eng ganz Welt läit a Kanner-An,
Fuurcht virum Liewen, virum Leed,
onschëlleg Tréine leien dran,
Verlaangren a Verloossenheet.
Eng Kannerhand wäit ausgestreckt
as d'Zeeche vun der héchster Nout,
Milliounen Hänn gin zougedeckt,
si kréien nët eng kleng Kuuscht Brout.

Refrain:

Wat as dach d'Gléck eng herrlech Gnod,
si bleift sou mun'chem Kand versot!
Et as dat Wuert Humanitéit,
dat d'UNICEF an d'ganz Welt séit.

R. Siuda

Méng Mamm

Ech wunne mat ménger Mamm an engem klengen Haus nët wäit ewech vum Bësch, Mäi Papp huet eis verlooss. Hie sot méng Mamm wir geckeg, well si mat sech selwer schwätzt, hie misst sech virun denen anere schummen. Dofir as hie sénger Wee gaangen! Ech weess nët wouhin. Ech weess nëmme, datt hien en anert, en normaalt Liewe wëllt féieren. »Well«, sot hien, »et weess een ni ewéi esou eng Krankheet kann op déi aner wirken. A wann de kranke Som sech dann an denen normale Leit agefriessen huet, dann, da breet en sech lues a lues aus. E wiisst ëmmer méi an engem erop. E kritt ëmmer méi Iwwerhand, ewéi e béisaartege Virus. An derno as ee ganz vun deem Virus duerschwuess. Et mierkt een et emol selwer nët méi, wéi verréckt ee gin as. An dat bedeit jo d' Enn vun der Welt...« Du huet mäi Papp all séng Saachen zesummegepaakt an as fortgaang.

Ech blouf bei ménger Mamm. Méng Mamm as guer nët geckeg. Et as déi beschte Mamm vun der ganzer Welt. Dir misst méng Mamm emol héiere sangen a Musek maachen... Klank a Schwank an Takt erfëll mech ganz a räisst mech mat ewech, Stuff an Haus vibréiere mat an hiren Téin. Et mengt ee bal, d'ganz Welt enegt sech an hirer Harmonie. Botzen, Wäschen a Raume si ménger Mamm nët esou un d'Häerz gewuess. Déi méi perséinlech Nout geet bei dësen Aarbechte verluer. Owes, wann d'Nuecht mat hire schwaaarz Biller abrécht, a méng Mamm mech an d'Bett leet, da komme fir mech déi schéinste Stonnen. Zesumme kucke mir zur klenger Fënster craus. Zesummen erliewe mir op eemol déi héich Dännebecm wéi se keng Beem méi sin, mee uerg a wéischt Gesellen, wann d'Spëtzen Hexenhänn gin, déi am donkelen dréiwe Mier am gaang sin ënnerzegoen... Dann erzielt méng Mamm mir déi schéinst an déi grujhelegst Geschichten... vun der Kinnigin aus der Ënnerwelt, déi ënnert dem Buedem an hirem Räich do wunnt a wallt... vun dene wëllen ënneriirdesche Wichtelen, déi nuets do schaffen an am Dag normal Leit aus eisem Eck sin... Da liicht esou en helle Fonken a ménger Mamm hiren Aen. Hire Bléck verkräicht sech ganz déif hannen an d'Aenhillecht eran. Da fäerten ech ëmmer hire Geescht wir och elo crouf an dat Liewen an der Ënnerwelt verrétscht... Mat béid Hänn ergräift méng Mamm mäi Kierper. Ganz fest hält si sech

u mir un. Zerstückelt Wieder glëtschen iwwert hir Lëpsen... dech... nët verléieren... merci...

Se dréckt mech léif: »Gudden Nuecht, mäi Kand, schlof gutt an d'reem schéin...« Eng häerzeg Bees nach dréckt se mir op d'Stir. Da geet se lues craus. Ech sin eleng a méngem Zëmmer. Et as mer onheemlech ze Mutt. Méng Gedanke stielen sech heemlech bei mäi Papp.

»Papa, fir wat hues du ons am Stach gelooss? Gesäis de dann nët, datt mir dech brauchen... Wéi wor et dach esou schéin, wéi s du nach bei eis waars! Déi Zäit wor ech ménges Gléck leider nach nët bewosst. Komm dach erëm! Iwwer jidder Stonn a jidder Dag, wou ech mat dir zesumme sin, wäerd ech mech freën. All Dag gin ech ëmmer méi frou mat dir. Du bas et, dee mer allenenne feelt. Du bas méng Stäip, déi méngem Liewen halt soll gin. Nëmme daint Dosin eleng hëlleft mir de Wee rëmfannen. Mat dir kréien d' Deg erëm Sënn an Zweck. Ewéi fréier, wéi s de nach bei mir woors. Weess de, Papa, datt ech dech fir mech erëm hun? Aus dëngen ale Kalennerblieder hun ech dech heemlech ganzeg grouss nogemaacht, mat dëngen décke krauselegen Hor, mat dénge grouss liewegen Aen a mat déngem wujhelege Vollbaart, kucks du ganz staark a wéi e richtege Mann dran. Komm lo erëm. Lo braucht de näischt méi ze fäerten. All Bréif an all Zeitung, déi d' Mamm geschéckt krut, hun ech fir dech gehal. Aus der Dreckschést hun ech dee Pabeier all erausgezun, an ofgemaacht, a riicht gezun, an zesumme gepecht. Vill Bréif huet d' Mamm zerappt. Ewéi e Puzzel hun ech d'Stécker zesumme gesat, zu engem Ganzen – fir dir ze schécken... An déngem Büro hun ech d'Bréif an d'Zeitunge verstoppt. Lo weess de alles, wat bei eis geschitt as. Näischt hues de verpasst. Ni woors de fort! T as näischt geschitt. Komm roueg erëm... – Sou denken ech un dech, wann ech schlofe gin!«

Deen aneren Dag huet méng Mamm guer nët mat mir geschwat. Bestëmmt huet si mäin heemlecht Verlaangere no méngem Papp mir am Gesiicht croufgelies. Ganz sécher as si elo béis, well ech esou vill un de Papp denken. Elo wëllt si jhust mech ganz eleng op der Welt fir sech. Ech, alles rondrëm, besteet nët méi fir si. Si mécht einfach d'Ae vru mir a vrun onse Saachen zou. Ech gin hir léiwer aus der Wee. Am léifste géing ech mech gär esou kleng duckelen, datt kee mech méi

geséich. Iwwerhaupt, wat maachen ech nach hei?
Et as dach kee méi do fir mech.

De ganzen Dag souz méng Mamm op engem Stull an der Kichen vru sech ze stuerken, ze dremen. Et muss e schéinen Dram gewiescht sin. Si huet dacks gelaacht. Heiandsdo huet se esou Zeechen a Geste gemaacht, wéi wann se mat engem ganz wäit ewech bei engem wir. Ech gouf ëmmer méi hongreg. Awer ech hu gefaart fir méng Mamm an hirem Dram z'erwächen. Vlächte erzielt se mer derno all déi schéi Saachen, déi si gesinn an erlieft huet? Vlächte as se ganz léiwe Leit begéint? Op hirer laanger Rees. Vlächte wëllen déi Leit ër hëllefen? Vlächte as se no deem Dram besser opgeluegt? Lo schwätzt se mat dene Leit. Ech verstinn hir Sprooch nët. Déi léif Leit komme bestëmmt aus engem wäite frieme Land. Ech loosse méng Mamm elo léiwer mat dene frieme Leit eleng. Hoffentlech gin se eens matenen. Op den Zéiwespëtze schläichen ech aus der Kichen eraus. Hir Dreem wëll ech nët zerstéieren. Wéi ech d' Kichendir hannert mer zou geschloen hun, gët et mer ganz weech. Ech hun d' Gefill, wéi wann d' Dir zu ménger Mamm fir éiweg zou wir. Ech spire mech ganz eleng op der Welt. Heemlech verfuusschen ech mech an dem Papp säi Büro. Do steet en – de Papp – ganz grouss a breet a stark. Aus Pabeier. Aus séngen ale Kalennerblieder hun ech hien zesummegebaut. Zevill gär géif ech mech elo bei hien op de Schouss setzen! Awer da fällt alles zesummen. Am Papp séngem Büro tompen d' Saachen nach ewéi ëmmer. Säi Geescht as nach do, all séng Saache sti ganz stëll a riicht op hirer Plaz. Esou eng wiirdeg Rou kënnt vu sénge Bicher. Jo, séng Bicher hun d' Saach erfaasst. Dem Papp séng Bicher wëssen alles. Ech wëll och verstoen. Ech wëll esou gescheit gin ewéi méngem Papp séng Bicher. Ech setze mech un dem Papp säi Büro. Séng Bicher gin a mech. Méng Ae sin zou. Ech soe mer, datt ech horgence wéi mäi Papp wëll gin. Sou gescheit, sou stark, sou grouss. Ech zéie mer e Buch aus dem Papp sénger Bibliotéik eraus. »Mat engem Händikap liewen.« Ech gi mech drun a liesen. Da kann ech derno besser mat méngen Papp diskutéieren; well d' Mamm jo ni mam Papp schwätze wollt.

O, méng Mamm! – do steet se vru mir. Riseg grouss, mat fénkelegen Aen. Erwëscht! Mäint Geheegnes as hin. Hir laang Ärem an ausgemier-

gelt Fangere gräife geireg no mir. Ech sin ageklemmt. Ewéi d' Gréidel am Hexenhaus. Et as mer baang, d' Mamm géing hir ongestimmeg Kraaft nët meeschter gin. Méng Blécker zéien sech ewech; si dierfen der Mamm nët begéinen. Ech kuschen an drécke mech esou kleng et nëmme geet. Ech duerf nët widderstriewen. Nëmme jhust nach nogin... Ech sin op en Donnerwieder gefaasst.

Päng! – De Papp krut en décke Fouss op de Bauch. »Du Lomp, du Feigling! Hei as méng Revanche! Fir wat hues de dech esou ekeleg aus dem Stëbs gemaacht? Si mir dénger nët wäert? Fir wat léiss de eis am Dreck sëtzen? – Dës Wieder vermëschen sech mat de Pabeierfatzen an der Luucht. Alles huet méng Mamm an d' Luucht gestouss.: Kapp, Ärem, Been, da bleift alles um Buedem leien. Futti, zerrass, ermuekst. A méng Méi mat. Mech gesinn ech hannert de Stécker an der Luucht och explodéieren. – Elo as alles eriwier.

Méng Mamm as verschwonnen, mat Tréinen an den Aen. Ech sin eleng. Dës Kéier wiirlech eleng. An deem Ongléckshaus hei wëll ech nët bleiwen. Béis Geeschter verfollegen een hei. Et as e Fluch um Haus. Ech lafe fort, wäit fort... An e Bësch, fir mech ze verstopen. Mäin Häerz klappt ewéi wëll. Ewéi wann et gäre géif erausspringen. Angscht, ech gin der nët lass. Ech schnape no frëscher Loft. Méng Bee packe mech nët... Si hu mech ëm geworf. Virun engem décke Bam. Déck a knuereg Wuurzele wullen sech déif an de Buedem. Méng Fanger krämpelen sech fest drun. Tëscht de Wuurzelen as sech e schwaarzen Agank. Dat Lach gesäit aus ewéi en ale Fuussebau. Op alle Véier kräichen ech an dat do eran. Moss, Blieder a Wantergréng maache mir de Wee schéin duuss a mëll. Am Enn féiert dës Gank mech bei d' Kinnigin vun der Ënnerwelt... D' Kinnigin hëlleft bestëmmt, ménger Mamm.

Neie Mutt, neit Liewen, wüsst a mir. Mat neier Kraaft wullen ech mech derduerch. Déi Hielt hei féiert mech an dat Land, wou den Dram zou Wourécht gët... wou de Wonsch a Wiirlechkeet ëmkéiert... Ëmmer méi déif gruewen ech ënnert der Äerd, ëmmer méi knuereg, knacheg a krëppeleg gin d' Wuurzelen. Dee weechen, mollen, wuessbere Buedem, Äerd, gët fielsenhaart; ausgedréchent, knuppeg Äerd. Mäin Otem versect. E vermuuschten, stécksege Geroch. T as stack-

däischer, a kal. Méng Fanger taaschten an eppes
Kales, Schwabbeleges, Buuschteges, Ekeleges...
En doudege Fuuss... E schlecht Zeechen... Huur-
teg zéien ech méng Fanger ewech. A kéieren
eenzock em. An d' Räich vum Doud sin ech age-
brach. Um verkéierte Wee krauchen ech zrëck.
Op dësem Doudespad fannen ech bestëmmt
méng Mamm nët crém. Op eemol gin ech vu jäi-
zegem, wufe Liicht verblenn. Eng riseg, grouss,
kräfteg an hell Gestalt kënnt op mech duer. ... D'
Kinnigin vun der Ënnerwelt! – ech erkenne

méng Mamm ... Mat engem waarme Laache
streckt si hir sécher Ärem no mir. Si hält mech
erop op hire Schouss, – »Bei mech gehéiers du...«,
hir roueg besuergt Stëmm kënnt vu ganzeg wäit
ewech. Mat hirem Mantel, d' Äerd wéckelt si
mech an an deckt mech zou. Keelt an Angscht si
mir vergaang.. Fir ëmmer. Ech hun se fond...
Méng Mamm...

Marion Schmit-Muller

Komm mir méi no

Nët op enger Photo,
well déi verwielt;
Nët eleng am Dram
well dee vergeet;
Nët iwwer Kabel oder Tëléfon,
Nët eleng am Bréif, an de Gedanken –
Komm Du dach selwer!
Sief mir deen Deel vu mir,
dee mir zwee
fir fräi ze sin
a frou
esou néideg brauchen

Gjpr.

Engt universaalt Wuert

Hu mir nët eng flott Sprooch? Mat engem eenzege Wuert kann een esou vill soen, 't muss een nëmme wëssen, wat deen anere mengt. Wär dat näischt fir ons nei Europasprooch?

Dërlentscht hun ech dem Papp gehollef, hien hat onse Salong nei tapezéiert; elles war fäerdeg, hien musst nach grad ons Biller ophänken. Reech mir mol den Dénge, sot hien, a kuckt op den Dësch. Dat war fir den Hummer, mee 't musst een et verstoen.

Wéi hie fäerdeg war, kouw d'Mamm, si kuckt vun engem Bild zum aneren, a seet: Ma Pir, dat Dénge hängt jo schif. Dat war nët den Hummer, mee d'Bild vun onser Bomi.

De Papp schuppst d'Bild e wéineg no rechts a mengt: As et elo besser? Hei, Dimitry huel dat Dénge do an dro et an d'Garage... Dat war awer nët den Hummer, nët e Bild, mee einfach déi kleng Bänkelchen.

Wéi d'Mamm an de Papp dunn deen neie Salon am schéine Kleed bewonnert hun, richt et op eemol esou brenzeg aus der Kichen. O, mei, rífft d'Mamm: lo as mäin Dénge ugebrannt... Dat war nët den Hummer, nët d'Bild, och nët d'Bänkelchen, mee hire gudder Brot...

Wéi onst Siss sech beim Iessen zervéiert, wousst hatt näischt Besseres ze soen, wéi: Dat Dénge schmaacht no näischt, 't mengt een et géif ee Kouflappen iessen. Dat war nët den Hummer, nët e Bild, och nët d'Bänkelchen, nët de Sonndesbrot, mee einfach de Spinat.

Beim Dessert seet de Papp: Dat Dénge as gutt, ech géng nawell nach eng Portioun huelen... Dat war nët den Hummer, nët e Bild, och nët d'Bänkelchen, nët den ugebrannte Brot, guer nët de Spinat, mee eng fatzeg gutt Glace.

Wéi ech aus der Schoul kouw, stong ons Nopesch op der Dir, a fret: So, hues du onsen Dénge nët gesinn?... Dat war nët den Hummer, nët e Bild, nët d'Bänkelchen, nët de Brot, och nët de Spinat, guer nët Glace, mee hire klenge Jempi.

Do gesäit ee, wéi gescheit mir Lëtzebuurger dach sin, wa mir schons mat engem eenzege Wuert esou viles soe kënnen. Ech kënnt nach vill Beispiller gin, mee da kéim ech dach zum Schluss vläicht erëm op d'Dénge, dat wir ewéi am Lidd:

E Lach as am Emer... an esou weider.

A. Alf

En Eckelche fir is Dialekter

An enger Zäit, wou d'Lëtzeborger Ëmgankssprooch sech ueterall ëmmer méi dorrech setscht (dat as däälwäis och gout esou) an déi kleng Dorrefsproochen ofhollen, git ech gär op diser Plätz eng Lanz fir éise Platt breechen an ech wéier frou, wann aner Lait no mir eläi an disem Eckelchen (déi Echternacher sieten »Eekelchen«) dat selwecht fir hir Sprooch gite maachen.

Bäi is op der Musel schwätzen déi mäascht Lait nach esou wéi hinnen de Schniewel gewuess as, nët wéi an der Stad, woubal kää Jonke méi dat aalt Stiets nach schwätscht. Och an den Dërrer rondrem d'Stad sin déi lokal Sproochen sou gout wéi ausgestorref.

Et hott sech ierwer och op der Musel munneches geännert dorrech den Afloss vun der Ëmgankssprooch. Zum Bäispill hun d'Lait soss ëmmer gesot: »Dau hoscht, hën hott«, haut son déi mäascht: »Hën huet, Dau huescht«.

Et héiert ään och ëmmer méi dack "du" huescht aplaz Dau. Haut äesse vill Lait léiwer Äerdbieren, wéi Kläbbaren oder Erpelen. Jee, et kënnt ään eng Hällewoull där Wieder opzielen, déi aussterwen, (Koarmësch = Spatz; Maulbéch = Maulwurf; Auszock fir Tirang as schon ausgestorref) an dorrech aner ersat gin. Ech wëll eläi keng Tréine verkräischen, mä as et dann nët esou, datt mat all Wuert, watt verschwennt en Dääl vum Dialekt ofstërrft. Den Dialekt as e Stéck vun éiser Ägenoart, an et wéier schued an diser Zäit, wou alles an eng Uniform gequëtscht gët, wann déi Grimmel »Individualitéit« verluer git goen. Mer wëllen dee ganzen ale Krom vu Gësch nët erëmhollen, nään! Ma dat watt mer nach hun, solle mer gut besorgen, datt et is erhale bläift.

Ech hoffen, datt eech mäi Gepoters derzou bruet hott, eech Gedanken iwwer dat Ganscht ze maachen, an datt Der och d'Fieder ääs an de Grapp hollt an eppes fir disen Eckelche schräift.

Villmools Merci

Frank Faber, Schwéidsbénge (Haff Réimech)

G. Rath

Op Däitsch: Wunschkonzert

Viru mir souz de Präsidant vu Frankräich, séng Fra an e puer Ministeren. A ménger Rei souzen d'Leit vum Radio, vun der Tëlevisioun a vun der geschiwwener Press. Hanner un eis – ménger Fra an ech – souzen d'Ambassadören, Konsulen an aner respektabel Leit.

Als gléckleche Gewënner vun engem Präis-ausschreiwien hat ech d'Méiglechkeet fir an engem Concert vun de Berliner Philharmoniker zu Paräis ze sin.

D'Instrumenter waren ofgestëmmt, d'Luuchte waren aus a jidferen huet drop gewaart, datt den Dirigent sollt kommen. »Do ríft een dech«, sot méng Fra. Taatsächlech huet dee Mann, deen eis de Prabbeli an de Mantel an der Garderobe ofgeholl hat, mir gewénkt, ech soll bei hie kommen. Ech sin opgestanen a bei e gaang. »Monsieur, mir hu Problemer. Den Dirigent huet Verspéidong a mir mussen ufänken, well de Präsidant huet e wichtegen Termäin nom Concert.«

E war nach nët fäerdeg fir mir all dat ze soen, du stung ech scho matten an der Garderobe vun den Artisten.

»Äre Brëll muss der ausdoen, d'Hor gi gro gesprézt an dann dot der dës Méck an dëse »Schwalbenschwanz« un. Dir sid grad esou grouss wéi den Dirigent, duerfir fällt et kengem op, datt Dir hien ersetzt. Nëmme, di éischt Gei weess Bescheed. Dir maacht dat schon. D'Ouverture as jo e bekannt Stéck. No der Ouverture kommt der erëm heihinnen erëm.«

Ech koum op d'Bün, hun d'Leit héiere klappen, hun opgepasst, datt ech nët iwwer e Kabel gefall sin a scho stung ech um Dirigentesockel.

D'Stéck war eriwuer. D'Leit hu geklappt, ech hun der éischter Gei d'Hand gedréckt a sin erëm hanner d'Bün gaangen.

»Merci, Monsieur, den Dirigent as elo do, Dir kënnt ech erëm anescht udon.«

D'Leit an der zweeter Rei waren e bëssche béis, well si erëm hu missen opstoen, wéi ech op méng Plaz zrëck gaange sin. »Wou waars du esou laang, elo hues de d'Ouverture verpasst; et war wonnerbar,« sot méng Fra.

»Mir haten den Auto falsch geparkt«, hun ech geäntwert. Op dëser Plaz huet dann, gewéinlech war dat nom fënnefte Patt, den Erzieler, de Jang di aner Leit am Bistrot gefrot: »Wat hätt Dir da

G. Rath

1984: Den Heeschesak as fort

Den Heeschesak – esou hun ech gemengt – déi luch doheem bei eis ënner der Trap fir op de Späicher, an zwar ënnert dem Trepplek, deen ëmmer esou gekréckelt huet. Et wor, wi wann deen Trepplek eis ëmmer un der Mamm hire Saz erënnere wollt:

»Mir musse schaffen, an dir musst léieren, soss musse mer mam Heeschesak duerch Duerf goen.«

Si huet eis Kanner awer ni gesot wéi den Heeschesak géif ausgesin. Ech wouss och ni gence op den Heeschesak esou gedroe gët, wéi d'Bauren di geféllt Gromperesak droen. Mee et waren nach vill Froen, op déi ech keng Äntwert wouss.

Muss een sech an d'Rei stellen, de Papp, d'Mamm an d'Kanner, een hannert deen aneren, oder een niewent deen aneren? Séngt een, oder seet een e Spréchelchen op? D'Léiwerr Herrgotts-blieschen' war dach fir eis Kanner scho réservéiert an 'd'Ouschtere sin do, kann een nët d'ganz Jor sängen. Ech hat ëmmer Angscht d'Leit géifen eis näischt gin. Ech hun heiansdo gemengt de Loftzoch vun der Dir, déi engem virun der Nues géif zougeklakt gin, am Gesicht ze spiren; et huet mer och geschéngt, wi wann eng spëttesch Stëmm géif soen: 'Si ware schon erëm do, déi mat de ville Kanner.'

Eierlech gesot: Ech hat ni de Courage mat engem driwwer ze schwätzen an ech sin och ëmmer mat enger gewässer Angscht laanscht den Heeschesak gaangen. Ugepaakt hun ech en ni. Ech hu mir virgestallt, datt e rau war an datt en engem d'Haut géif duerch den Pullover opschauteren.

D'Elteren hu geschafft a mir hu geléiert.

1984: Et huet eis erwëscht. Mir sin aarbechtslos a mir bräichten en Heeschesak. Mee den Heeschesak as fort. Well 1961 dunn as et eis gutt gaangen, an et as ëmgebaut gin, an den Heeschesak as am Gewulls verschwonnen.

* * *

geäntwert? Eist Marechen hätt mir jo souwisou nët gegleeft, datt ech d'Berliner Philharmoniker dirigiert hat.«

Chrétien Clement

Waart nach eng Weilchen!

As dat en Zirk, as dat en Dausch
Op eisem Mullebutzentrausch!
Dee steet a stäifer Wanterwot,
De Frascht dee weist nach nët vill Gnod.
Den Trausch as haut e Sängerkuck.
Et as schued, him feelt nach d'äerdeg Kuck.
E pëtzt sech d'Lichlen iwer d'An,
De Wäissert kënnt wuel Glëtz dra man.
Gedold! Gedold! Waart nach eng Weilchen!
Haut bléit den Hieselter, mar d'Veilchen.
De Spréiwen hir verhätschelt Spiller
Verkueblen dee verbrauchte Miller.

Beim Schetzel am Gréngewald*.

Dech hues de wëlleg hier geklaiselt,
Däi Schloff hun d'Stäre räich gestreiselt.
Mam Himmel hues de kaum gekrämpelt,
D'Verledong daper ugerämpelt.
Dir spillt de Bësch nach laang séng Uergel,
Solist as grad eng Dauweguergel.
Wat d'Blieder mierwlen as Gebiet,
Dat mystesch mat den Häerzer riet.
En Hieschen deen duerch d'Schlauf
[gestuerwen,
Hues du verhickt am Bauch begruewen.
Du waars en irdeschen Askeet,
E Wiechter vun der Stäreweed.

* Méngem Frënd Leo Quaring aus Dank dediéiert.

Georgette Ludig

Kommt op Besuch

Léift Maria a Johnny!
Dës Invitatioun kënnt vum Butzi a vum Josy!
Si froen: Kommt Dir eis besichen?
Doheem an onser klenger Kichen?
Den (...) um halwer aacht, sollt Dir Iech mellen,
Dir braucht nëmmen eemol ze schellen.
Dir braucht och kee laangt Kleed, an och
kee Frack,
bei eis um zwete Stack!
Nëmmen gutt Laun a Lëschtgekeet,
mécht Freed an Häerzlechkeet.

Courage fir den Examen.

Léift Charlotte!
D'Butzi wënscht Dir fir den ... Mee
vill Gléck a Courage op deem neie Wee
A muss Du Dech och ganz vill ploen,
wëll ech Dir heimat soen:
Looss de Kapp nët direkt hänken,
a versich ëmmer positiv ze denken,
kriss Du och eemol d'Flemm,
da bäiss ganz fest op d'Zänn,
probéier dann ze laachen
dat Bescht doraus ze maachen!

Georgette Ludig

Wéi de Wëllem en Hond kaf hat

Et soll haut kee mengen, fréier hätten d'Leit op den Dierfer guer keng Freed gehat, well et elo ëmmer heescht: O Mamm, deemools haten se näischt ze laachen. – Sécher, d'Leit hu sech vill misse ploen a quëtschen an drécke fir auszekommen. Dräi an alt dacks véier Generatiounen hun ënnert engem Daach zesumme gelieft an duerfir wor och zënterhir nimools méi Liewen an Doud esou no beieneen a matenee verknëppt. Duerch dat enkt Zesummeliewen am Haus esouwuel wéi am Duerf, si bei de Leit vill pickeg Ecker a Kantten ofgeschlaff gin. Si wor vill méi gedëlleg mateneen ewéi haut, a wann een deem aneren eng gestiicht huet, wat méi dacks virkomm as wéi ee menge kënnt, da sin se nët gläich bei den Affekot gelaf. Wann den éischten Ierger eriwwer wor, hun se driwwer gelaacht a sech mat dem séisse Gedanken un eng Revanche getréischt. Duerfir hun se och gär a liicht iwwer eppes gelaacht, iwwer dat mir haut emol knaps nach schmunzele kënnen.

De Wëllem wor och e Mann, deen sech vill huet misste ploen, well en hat eng Häerd Kanner an en hat frësch gebaut. Hie wor Schouschtermeeschter an en huet d'Baucerwiesen deemools nach nëmme nicwebäi gefouert. Herno, wéi d'Schongfabricken ëmmer méi an ëmmer méi bëlleg fäerde Schong geliwwert hun an d'Leit mam Zuch an d'Stad op de Maart fuere konntén, hu se sech Schong vun do matbruecht, an dunn

huet de Wëllem d'Schouschtere un dee berimmeten Nol gehaangen. Mä wéi gesot, deemools huet hien nach Schong op d'Mooss gemat, an en huet alt dacks laang op séng Suë misste waarden, well déi woren nët vëlleg. Abee, en hat nun och engem e Puer Schong geliwwert an deen hat e ganz schéine jongen Hond, deen dem Wëllem an d'A gestach huet. Se goufen sech och séier eens mam Handel. En Daler huet den Hond kascht. »Du kriss déng Suen ower eréisch e Sonndeg no der Mass«, sot de Wëllem, »well ech weess jo nët, ob den Hond och bei mir bleift.« Deen anere wor es d'accord, an esou as de Wëllem mam Hond heem geschréckt. Hie konnt ower nët wëssen, datt deen aneren am Haus vun der Späicherlicht aus him nogekuckt huet. Ënnerwee, de Wëllem wor nach nët wäit gaangen, huet den Handel hie scho geraut: »O Mammelikanner! En Daler fir en Hond! A wat seet eist Gréit eréisch, wann ech mat engem Hond heemkommen? O Jësesser-gott!«

Sonndes no der Mass sot de Wëllem ganz treisch zum Verkäfer: »So, Joss, ech kann dir deen Daler nët gin, well den Hond as nët bliwwen.« – »Dat gläwen ech der ganz gär«, sot de Joss, »wann ech esou e Fouss bei d'Këscht kritt hätt, wir ech och nët bliwwen.« Dunn hun se allen zwee wéi d'Gecke gelaacht a sin zesummen an d'Wiirt-schaaft e Kareli drénke gaangen.

Gil Mandy

E Sträit

Déi lescht Leit woren alleguer nees heemgaangen an an der Billergalerie wor et erëm schéi roueg. Et wir och dobanne bal ganz däischter gewiescht, wann nët de Schäin vun enger Stroosse luucht op dee groussen Tableau gefall wir, deen do un der Mauer houg. Deen huet dunn an der Däischtert ganz apart geglännert a geliicht.

Hei foug op eemol d'Faarf un ze schwätzen: »Hat der gesin ewéi d'Leit mech bewonnert a gelueft hun a wéi se zesoen ewech woren? Ech dærf roueg behaapten, ouni mech ze bretzen, datt dir aner ouni mech ower och guer näischt wäert.« – »Sief nët esou agebilt«, huet d'Toile gebaupst, »a wat wiirs du dann ouni mech, wann ech dech nët esou fest a geschéckt unhalen? Eng Flaatsch schmierege Bräi um Buedem! Ech sin hei d'Haaptsaach.« – »Nun héier ower elo emol e Mënsch«, huet de Kader sech gëiergert, »ma wat wiirt dir zwou Schnësseschen dann ouni mech, well ech halen iech allen zwee fest a glat un. Wann ech nët wir, da wiirt dir weider näischt ewéi eng lapppeg, faarweg, lénge Fatzk« – »Doucement, doucement«, sot dun d'Rumm ganz indignéiert, well si wor ronderëmmer voller Gold an duerfir huet si och esou parléiert, »mä ouni mech wiirt dir allen dräi jo emol nët präsentabel an och guer nët valabel. Wat as scho Faarf? E Mélange vu Pudder a vu sténkegem Uelech. Wat as schon eng Toile? E Stéck steift Léngent, dat fir soss näischt ze gebrauchen as, emol nët fir eng Stëbslomp. Wat as e Kader? Mon Dieu, dach weider näischt ewéi véier Stécker bëllegt Dännenholz, gutt genuch fir Tapisséierneel dran ze klappen. Mä ech, par contre, ech blénken a blëtze wéi eng Prinzessin. Ech sin et déi d'Leit bewonneren an duerfir sin ech och hei d'Hauptpersoun!« – »Himmelnodikass!«, jaut dunn de Nol un deem den Tableau houg, éier d'Ficelle konnt de Mond opdoen, an en huet ugefaangen um ganze Leif ze ziddere vu Roserei. »Dir dommen agebilte Pak! Wann ech iech nët mat ménger ganzer Kraaft hei géif unhalen, wou stéingt oder léigt dir dann, dir, dir...!« Den Nol fond keng Wiirder méi. Duerfir huet en dann nach e puermol geflucht wéi e roudé Pärdsdëif an hien huet ëmmer méi geziddert vun elauter Ierger.

An op eemol, ploufdeg, as den Nol aus der Mauer eraus geflun a mat engem décke Knuppert foul den Tableau flatschdeg op de Buedem. Do, elo loug dee ganzen Houfert vertéitscht, ge-

rass, gebrach a verschmiert an der Däischtert. D'Mauer, un där den Tableau gehaangen hat an déi deem ganzen domme Sträit nogelauschtert hat, huet sech bal eng Boss gelaacht. Neen, si as ower nët zesummegefall wéi déi vu Jericho, well si wor stabil gebaut. Si konnt schon e ferme Schock verdroen, an si huet och nët laang gelaacht, well si hätt am léifste gekrasch iwuer esou vill Topegkeet. Mä et hätt jo och kënnen aneschter sin. A dann...?

Wat déi Geschichtchen hei soe wëllt? Abee, et dærf een dräimol roden.

Gil Mandy

Marcel Reuland

Dräi Piissénger haten e Kuebenascht fond, ma 't war nëmmen een, dee gutt klamme konnt. Deen duecht, mat Gelëmp u jong Kueben ze kommen,

as eenzock op de Bam geklommen an huet an den Äscht do uewen dräi kräfteg jong Quakerten ausgehewen. Mä wéi en dermat heem goë sollt du hun séng Kompre jo dele wollt. »Déi Saach«, sot de Schallek, »as glat nët schwéier,

dat ma mer direkt, gerecht a séier: dräi Kueben hu mer, mer sin zu dräi, dann as jo mol ee fir mech derbäi, deen zweten, den as fir mäi Fannerloun, deen drëtte fir mäi Klammerloun; dat sin der dräi, an dat geet mir duer, déi aner behaalt dir zwéin alleguer.

De Peggi

Eng wouer Déieregeschicht.

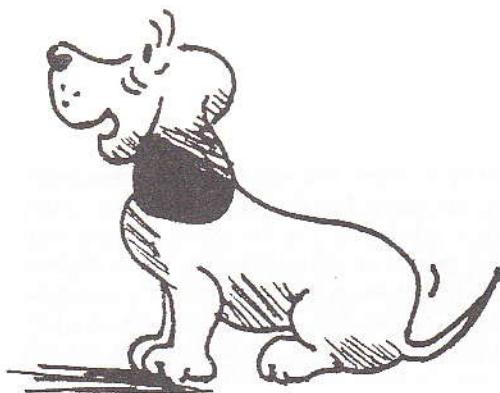
De Peggi huet zu Hesper gewunnt an de Pätter, deen en hat huet e méi mam Biesem »verwinnt« wéi mat gudde Mäifel. Fir wat esou Leit iwwerhaapt en Déier halen hun ech mech ewell dacks gefrot.

De Peggi wor déi Zäit bal ausgewuess, e wäerd esou eng 8 Méint gehat hun. 'T wor e Baaschtert, mä en huet ausgesi wéi e richtege Papillon, jhust datt en eng Grimmel méi grouss wor. Et wor wuerkelech e schéint Déier. Iwwerall, wou ee mat em koun hat e Succès. D'Faarwe wore meesch-tens schwaarz mat e bëssche beige a wäiss. Sāi seidege Schwanz huet e gedroe wéi e Fuendel.

Enges Daags wéi de Pätter séngem Hond iirgend e Rescht op sāi knaschtegen Teller geschott huet, frot ech deen Alen: »Wat hätt der gār fir den Hond, verkaaft Der en nēt?« – »Gēf mer 400 Frang, da kanns De en direkt mathuelen.« Dat hun ech och du gemaacht, an de Peggi huet eis dofir nach laang Joēre merci gesot mat all dāer Freed, déi en eis gin huet.

D'Kanner waren natiirlech frou, wéi ech mat deem unhānglechen Déier heem koun. D'Fra iewer nēt, well de Peggi huet alles wéi nēt appetitlech gericht. Deem wor iewer séier opgeholf, obschon dat schaumegt Bad eise meic Gaascht guer nēt gefall huet, well esou eppes hat e bestēmt nach nēt erlieft. Mā, wéi en du schēi propper wor, hätt der en emol sollen a séngem seidege, glēnnerege Kleed gesinn. Et wor dee rengste Bijou. An et huet guer nēt laang gedauert, du wor hien dee Verwinsten aus dem Haus. Sāi Leēr wor op der beschter Fotell oder op der Couche, wéi et der Joffer am beschte gefall huet, well et wor eng Mudder. Si wor propper wéi nēnnen en Déier propper ka sin an esou gescheit, wéi nach laang nēt all Hond as.

A verschidde Saache waren eis Mēnsche wāit iwwerleēn. Dat klengt Déier wor e Wuechthond op deen een sech ganz verlooſse konnt. U séngen Téin, déi vun engem luese Knouteren a Grommele bis op e laudenhaart Bille konnte goen, wouſst ee ganz genee, wou een dru wor. Ob een ēnnen am Haus, oder méi héich an der Trap wor, ob et een Awwunner vum Haus oder ee Frieme wor, ob et ee vun eise Bekannten oder vun eiser Familje wor. U séngen Téin an u séngem Behuele wouſst een ēmmer genee Bescheed vum Besuch, ir en do wor.

Hie konnt och eis Gedanke liesen, wann et sech ēm hie gedréit huet. Si mer mat him an den Izeger Bësch gefuer – ouni iirgend een Zeechen ze gin – wor en direkt vun doheem u wéi geckeg vu Freed. Déi Freed huet en iewer guer nēt ge-wise wa mer – dee selwechte Wee – geholl hun, fir bei eise Jong ze goen. Deen hat nāmlech och en Hond iwwer deen e jhalous wor.

A wann d'Fra d'Schéier geholl huet, datt se wēlles hat him sāi Knorpel bei den Oueren ewech ze schneiden, da wor de Peggi méi séier ēnnert der Couche, wéi ee kucke konnt.

Wa mir éiere wouhi gefuer sin, krut de Peggi ēmmer d'Schlësselen an d'Maul, déi en dann houfreg bis bei den Auto gedroen huet. Dat hun ech iewer och eng Kéier gemaacht, wéi mer – zu Fouss – op d'Kiirmes gongen. Mir kommen nuets ēm 2 Auer heem, sollen opspāren, an hate keng Schlësselen. Wat maachen? Ech hun dat Onméiglecht probéiert. »Komm Peggi, mir gin d'Schlësele sichen.« Hien hat séier bekāpt. Nēt wāit vum Bouneweger Park leeft hien ouni ze zēcken an d'Gras virun enger Garagendir, an, ouni laang ze sichen, koun hie mat dem Schlësselbond gerannt. Deen Houfert hätt der misse gesin, deen en du gewisen huet. Dobei wore mir 8 Stonn vun doheem fort!

De Peggi hat – grad wéi mir och – séng fest Gewunnechten. Beim Iessen huet dat esou fonctionnéiert, all Mēttes dee selwechte Film:

E wor bei āis am Zēmmer, ouni datt en heesche komme wir. Z'iesse krut e wat mir och grad hatten. Ob dat Fleesch, Geméis, Schmieren, Zalot wor, alles huet e gefriess, wann en et appetitlech zervéiert krut. E grouse Koup um Teller huet e scho guer nēt ugeréiert an dat Hondsfudder, wat een am Buttek kritt, huet en emol nēt mam Hēneschte bekuckt!

Soubal ech mech begannt hu fir mech nom Iessen e bëssche méi kammoud ze sētze wor de

Peggi op méngem Schouss. Iewer nëmmen esoulaang bis méng Fra de Kaffi opgeschutt huet. Dann as e bei séng Tas stoe gaang an huet sech d'Maul geleckt bis sai Kaffi koum. Wann en deen da geschluppt hat as en an de Gank stoe gaang an huet vun Zäit zu Zäit hanneru sech gekuckt. Dat huet geheescht: »Dajee, da komm«. Da sin ech mat der Zeidong op d'Kusch op d'Mëttesrascht gaang an de Peggi hut sech genësseg de laange Wee laanscht méng Bee gestreckt bis méng Fra mech geruff huet, fir schaffen ze goen.

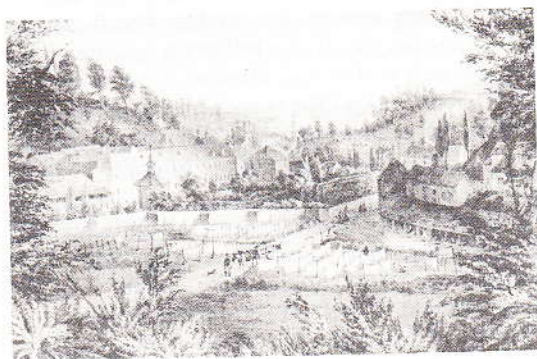
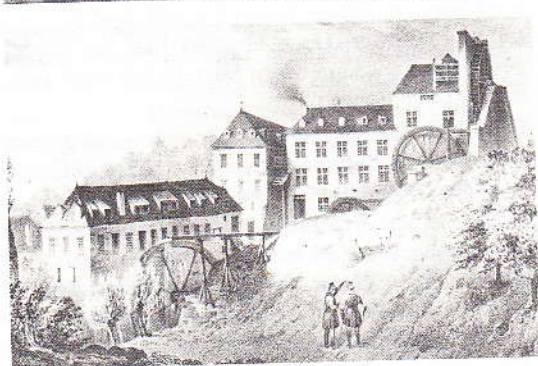
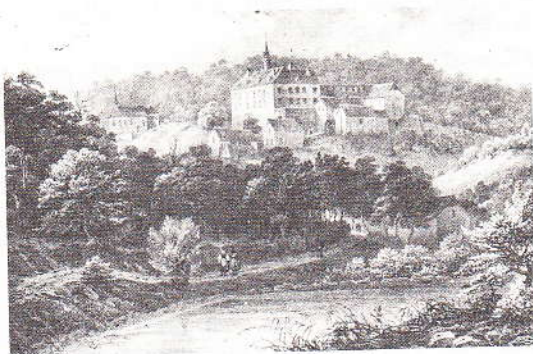
De Peggi wor ménger Fra hiren treie Compagnon. Ouni hien huet een si nët bal gesinn. Wor de Mippche schnekeg, dann as e beim

Glacebuttek stoe blif an huet op séng Glace gewaart. Wor en duuschtreg ënnerwee, dann as en e puer Meter viraus gelaaft an huet op der nächster Cafésdir gewaart. E wor nämlech ni un der Léngt, bei esou engem gescheiten Hond wor dat nët néideg.

Wéi méng Fra du ganz, ganz vill krank gouf an alles sech lues a lues vun hir zrëckgezun huet, hat si nach jhust hir enk Familjen an... den treie Peggi.

Et géif schon e klengt Buch, wat een iwwer de Peggi schreiwe kënnt. Vlächit maachen ech dat eng Kéier, wann ech méng Pensiouen hun.

Guy

Neijooschkaarten 1984/85: Schloss Dummeldéng; Fëschbech; Siweburen bei der Stad;
Pabeiermille Lamort, Sennéngen; Lithographie N. Liez 1834

Den Nowuess schreift:

Mäin Hond.

Mäin Hond heescht Wuschel. Et as e schwaarzen Hond. Vir huet e wäiss Patten. En as esou léif. Elo as e schon dräi Joër al. E spillt ganz gär mat de Kanner. E bäisst nët. De Wuschel billt, wann en en aneren Hond gesäit. E schléift ënner méngem Bett. Méng Schwëster an ech, mir gi gär mam Hond spadséieren. Mäin Hond as de beschten Hond, deen ech kennen.

Lehmann Kevin / Sanchez Paquito

Bei de Päerd.

D'Carole an d'Tina gi reiden. D'Carole huet e schwaarzt Päerd, d'Tina huet e brongt Päerd. D'Tina reit an enger grousser Wiss. D'Carole reit och an enger grousser Wiss. Mir hun allenzwee e schwaarze Suedel. Heiansdo sprange mir iwwer eng kleng Barrière. Et as schéin. D'Carole as och schon erofgefall. Wann ech kënnt, géif ech de ganzen Dag reiden. Et as ëmmer lëschtteg a mir laache vill.

Fassbender Tina / Steffen Carole

Mir spille Fussball.

Et as Méindeg. Mir sëtzen nach an der Schoul. Endlech schellt et. Mir lafen an d'Paus. Ech froen de Rui: »Hues du e Ball?« – »Jo!« – »Da komm, mer spille Fussball!« Mir maachen Equipen. De Carlo as de Goalkeeper vu ménger Equipe. Elo geet et lass. No enger Minutt steet et schon 1:0. E bësse méi spéit schellt et. Mir si gewonnen. Eis Equipe as frou, déi aner sin traureg. Awer et war e flott Spill!

Lamy Christian / Perreira Ferraz Rui

Méng Kaz.

Ech hun eng léif kleng Kaz. Si as schwaartz mat wäiss. Si spillt gär mat mir. Owes, wann ech an der Stuff beim waarme Feier sëtzen, leet si sech op mäi Schouss. Fir d'éischt schléift se. Da miaut se, well se gär eppes ze friessen hätt. Ech gin hir e bësse Mëllech. Lo schnuert se. Da geet se sech erëm leën. Ech gi schlofen. Mueres fréi spréngt méng Kaz op mäi Bett. Dann hemelen ech se.

Wirtz Tom / Muller Steve

An eiser Vakanz.

Mir waren an Eisterräich. Do war et flott. Mir si vill spadséiere gaang a mir hu vill gesinn. D'Carine hat e Kaweechelchen an d'Malou e Réi gesinn. Et hat och eng Kéier geschneit. An Eisterräich lafe ganz vill Baachen. Mir waren nët laang genuch do, well ech hun et esou schéi fond. Modert Malou / Welter Carine

Méng Kazen.

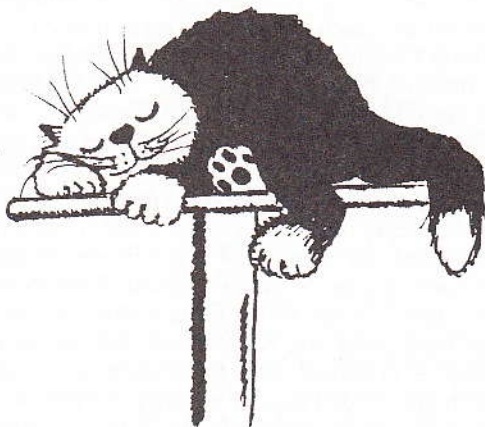
Méng Kazen heesche Muckelchen a Pinki. D'Muckelchen as d'Mamm an de Pinki as hiirt Kand. Eng Kéier hat d'Muckelchen op méng Couche gejéngert. Mir konnten déi kleng Kazen nët all halen. D'Muckelche kann een och op den Arem huelen. De Pinki as vill méi eng wëll Kaz.

Befort Tanja / Welsch Carlo

Méng Kaz.

Méng Kaz heescht Pinki. Si as 6 Wochen all. Si as ganz léif. Mueres spréngt se an den Aquarium an se puddelt doran. Heiansdo spillt se mam Fësch. Duerno leeft se mat Woll duurch d'Haus. Da schléift se 10 Minutten an da geet et nees lass. Heiansdo zéit se mir d'Stréck op. Da leeft se Trap op, Trap of. Wann se midd as, gaapst se eng Kéier. Se leeft bei d'Heizung an d'Kichen. Do leet se sech an hire Kierfchen an si schléift.

Schettino Nadia / Baur André

Nei Bicher

Paul *Ulveling*: **De Wilhelmus**. RTL-Editioun. 1984. Grousse Format. ill. 68 S. 950 Frang.

Wou kënnt de Wilhelmus hier, déi Hym déi ëmmer ze héieren as, wann d'groussherzoglech Famill éierewou offiziell derbei as? Wou sin d'Quellen dervun? De Musikolog Paul *Ulveling* geet op d'Sich fir eraus ze fannen, wou dat kënnt sin, déi jo mat deer hollännescher Nationalhym Famill as. Et muss een ageston, datt d'Fuerschen an d'Sichen zu engem positive Resultat geféiert huet an den Auteur mat aller Grëndlechkeet Recherche gemaacht huet, mat Nouten- an Textbeispiller beleet. Ouni laang opzezielen a wat fir Universitäts- a Fachbibliothéiken den Auteur sänge Studien nogong soll festgehalen gin, datt »eise Wilhelmus« bal méi wéi sécher d'Melodie as, déi de Mozart, néng Jor al, 1765 komponéiert huet mat sänge »Siwe Variatioune fir Klavéier (KV 25) iwwe en Thema, deem hie fir de Wilhelmus van Nassau gehalen huet. Wéi et dozou koum a wat fir e laange Wee dohi geféiert huet, dat weist de Paul *Ulveling* an deem schéine Buch, dat a véier Sproochen erauskomm as: Lëtzebuergesch, Franséisch, Nidderlännesch an Däitsch. – D'Editioun as nummeréiert an nëmmen eng bestëmmt Zuel as gedréckt gin. Den Auteur huet dem Groussherzog d'Buch dediéiert an him dat éischt fir den Nationale Feierdag 1984 iwwerrecht.

Pierre *Nimax*: **Mäi Land, mäi Lidd**. RTL Editioun. 70 Säiten. 30x21,5. 750 Frang.

Wou ee séngt a Musek mécht, do sin zefridde Leit, heescht et an engem Sproch. Dofir muss een d'Lidder wëssen an et muss een Nouten hun. Dat huet sech de P. *Nimax* och wuel geduecht, wéi en dat Buch hei beienec gesat huet. T sin elauter Lëtzebuurger Lidder, déi bal alleguer méi a manner bekannt sin a vum Schlofliddchen iwwe d'Himmelsdéierchen, de Kiewerlek, den Niklos, d'Joreszäiten, de Miseler Wéngchen, den Hämmlsmarsch, d'Eechternacher Weis vum der Sprangpréssioun, d'Oktav asw. vum eiser bekannter Musécker no Texter vum net manner bekannter Dichter an Noute gesat si gin. Et wir net gutt nëmmen e puer Nimm ze nennen, dofir loosse mer dene Leit dat, fir dat no ze schloen, déi sech dat Buch emol eng Kéier weise loosse, an et kafen. – D'Format vum Buch egent sech wiirlech gutt fir de Piano, et as propper a klor, souwuel an der Nouteschrëft, déi den *Ady Mootz*

gemaacht huet, wéi am Drock aus der St. Paulus-dréckerei. Wat engem nach esou eenzeg gefällt, dat sin déi härerzeg Zeechnonge vum Lina *Nimax*. D'Presentatioun, och de Layout vum Sonja *Müller*, as esou lackeleg mat Fotoe vum Marcel *Schroeder* op der Titelsäit, e grouse Sol-Schlüssel mat enger faarweger Fotomontage vu Géigenden aus dem Land. Fir allegueren déi, déi sech fir eiser Lidder intresséieren a fir déi vill Lëtzebuurger Owender muss esou Buch dach grad méi ewéi ze Paass kommen. D'Virwuert huet a senger gewinnter Aart de Lex *Roth* geschriwwen. – Loosst iech dat schéint Buch emol weisen – an huet et mat – fir ze sangen.

Joseph Hess: **Bei Eis Doheem**. Band IV. *Dëst an Dat*. RTL Editioun. 290 Säiten. Illustratiounen. Präis 680 Frang. Plastifizéierte faarwegen Aband.

Elo as dann och de 4. Band vun der Serie 'Bei Eis Doheem', d'Radios-Causerië vum Folklorist a Geschichtsmann Jos. Hess do. D'Serie as domat komplett, wann och nach e 5. Band ugekënnegt as, deem als Index geduecht as, an zegläch Erënnerongen un de Jos. Hess mat sänge Publikatioune bréngt soll. Dat géif nawell en décke Band, duerf een unhuelen, well dat alles opzezielen, wat de Jos. Hess säi Liewe laang geschriwwen huet, dat gët e Koup, wann een u säng folkloristesche Artiklen an der »Obermosel« an der »Lëtzebuurger Zeitung«, am »Lëtzebuurger Wort«, ouns déi an auslänneschen Zäitschrëften. dann nach déi aus de Kalenneren an de Broschüren denkt. Hie gouf selen ugesprach, wou en nee gesot huet. A well déi meescht dat woussten, gouf en dofir gefrot.

Séng Radiosvirtrëg hun net dat Geléiert, dat Onverständlecht, dat Dréchent, dat folkloristesche a geschichtlech Causeriën ze dacks hun. Se sin esou fir den normale Mënsch geduecht, esou aus dem Versteedesdemes fir d'Zäit an d'Saach a fir d'Leit riichtewech duerbruecht. Et hëlt een de Professor bal ni an uecht, wann och séng Ausdrockweis dat op Plaze verréit.

Wann dese Band den Titel huet: *Dëst an Dat*, da wëllt dat nun net heeschen et wir Zesummegeraaftes a Beieneegeschäertes fir nach e Buch voll ze kréien. Et sin déi, déi net an déi 3 éischter esou mir-näischt-dir-näischt anzereie woren. Den Nic Weber mengt am Virwuert, datt »dëst

eng gutt Saach« wir, well »dat huet e wiirklech verdéngt«, da si mer gär och deer Menung.

De Jos. Hess as 1889 zu Simmer am Äischdall gebuer, am Schiet vun enger Buerg. Hie weess deemno wat a wéi et an deer gudder aler Zäit wor, déi hien »Déi schlecht al Zäit« nennt, eng Zäit, déi nach laang nët esou wäit an der Vergaangenheet läit, a mat Recht as de Kapitel dofir gutt gewielt: Gëschter – baussen a bannen, wou mat deer falscher Romantik opgeraumt gët. Am zwete Kapitel geet da rieds »vu Leit, déi en Numm hun« (Péiter vu Mansfeld, Dokter Michel Welter, de rouden André, de J.P. Pescatore an d'Fondatioun, Oscar Stümper). Da kann een d'»Aktualitéit vu gëschter« opschloen (Brandbreif, Landleifer, dréchent Jor 1893, wéi de Polvertuum 1807 an d'Luucht gong). Et dierft och jiddereen intresséieren, wat de Jos. Hess »Vun der Sprooch an der Aarbecht un der Sprooch« seet. Sou vun ale Flouernimm, déi hir Bedeitung hun, vu franséischen Nimm vu Lëtzebuurger Dierfer, vun de gudden ale Gaassennimm vu Lëtzebuerg, vun der Maison de Cassal, vun der sproochwëssenschaftlecher Sektoun vum Institut, Neies an der Lëtzebuurger Sprooch (Dictionnaire, Grammaire-R. Bruch), dem neie Sagenschatz vum N. Gredt, enger Bibliographie... Dofir as et och schéin, datt hei »Un si erënnert« gët, déi vill fir d'Sprooch gemaacht hun: Isidor Comes, Abbé Jos. Hurt, Jean Dumont, Jacques Kintzelé.

Am leschte Kapitel hu mer dann: Lëtzebuerg – Geschicht a Gefill. Et dierft do, nieft »Iechternach a sénger éischer Fräiheet«, »Lëtzebuurger Emigranten no Ungarn am 18. Jorhonnert« munnech Leit intresséieren, zemol, wann ee vu sénge Virfueren do opgezielt gët. Wéi déi hollännesch Kinneksfamill op Lëtzebuerg kouw weist de Jos Hess op déi Geschicht hin, déi Lëtzebuerg an Holland matenee verbonnen hun a verbannen. Aktuell ka wuel de Bäitrag sin: wa gestëmmt gët. Am Artikel: »Keng Geschichtercher, léiwer Geschicht« geet e mat deem pseudo-wëssenschaftleche Gerieds zu Geriicht c.a. de roude Pëtze wir esou rout gewiescht, well do d'Blutt vun denen déi gekäppt goufen, an der franséischer Revolutioun, dofir geholl wir gin... Hautdésdaags as jo vill Rieds vun eiser Identitéit, dofir as et fir jiddereen gewëss intressant fir ze héieren: *Wéi mer national fille gëléiert hun.*

Wann den Text ganz lieweg, ganz mënschlech as, da sin d'Illustratiounen, déi de *Guy May* an de Marcel *Schroeder* liwweren esou deem ugepasst, datt et bal nët besser kënnt sin. Um Émschlagbild hu mer den ale Kolléisch an der Ennescht Gaass, eng Lithographie vum J.B.A.M. Jobard ëm 1827, op der Récksäit, Simmer an d'Buerg, do wou de Jos. Hess viru bal 100 Jor gebuer as. – D'Maquette as, wéi bei denen aneren, vum Sonja *Muller*. Den Drock vun der Sankt-Paulus-Dréckerei as propper, liest sech gutt, an d'Schrëftbild as op d'Texter ofgestëmmt.

Et as e schéint Buch, dat ee mat Freed, fir d'éischt derduurch bliedert, liest a sech dono soe muss, do hun ech eppes bäigeléiert, do sin ech Saache gewuer gin, do hun ech Ausstreech kritt, vun deem ech virdrun nët vill oder guer näischt wousst. Dofir schéngt et mir, wéi wann déi véier Bänn op d'Lëscht vun de Schoulbicher gesat misste gin: se sin esou, datt se souwuel an der Geschicht gebraucht kënne gin an dernieft am Lëtzebuergeschen e groussen Déngscht leeschten. Sou schéin an esou gutt de »Renert« och mag sin, et dierft awer mat rouegem Gewëssen behaupt gin, datt dës Rei vum Jos. Hess, méi géif uspriechen ewéi dat anert. A fir wat sollt emol nët eng Keier probéiert gin, fir ze kucken, ob dat stëmmt?

Nieft deem 4. Band sin déi 3 aner och nees ze kréien. Ween e schéint Geschenk maache wëllt, dee sollt sech emol déi 4 Bänn am Bicherbuttek weise loossen (oder bei RTL Editioun bestellen, Postscheck 70-70), et gët em doudsécher nët leed.

Pir *Kremer: Kanner feiere frou Fester*. RTL Editioun 1985.

Et soll een d'Fester feiere wéi se falen, sou heescht et an engem ale Sprooch. Dat as och esou fir d'Kanner an d'Kanner feiere frou Fester d'selwecht, zu denen de Pir *Kremer* kleng léif Gedichter(her) geschriwwen huet, déi vun dem Anne *Weyer* esou häerzeg, mat Goût a Versteesdemes fir d'Kanner illustréiert goufen, faarweg natiirlech. Et sin einfach riichtewech Versen, déi de Kréimesch Pir fond huet fir ueter d'Jor d'Fester ze feieren, och kuurz Spréchelcher fir déi vill Deg, wou et fir d'Kanner méi wéi en Dag am Jor as, dat siewen nun Neijooschdag, Liichtmëss, Ouschteren, Mammen- a Pappendag, der Bomi an dem Bopi säin Dag, de Määrtchen, d'Kiirmes,

d'Vakanz, d'Joreszäiten, d'Fuesent, d'Buurg, d'Fouer, an der fir de Papp an d'Mamm; d'Spuerschwéngchen as emol nët vergiess. Op 77 Säiten as esouvill ze liese fir déi Kleng, a fir déi Grouss. An dobäi kann een nëmmen d'Illustratioun vum Anne Weyer nees eng Kéier ervirhiewen, déi esou gutt bei dat Geschriwwent passen an et op eng Manéier verdäitlechen, datt een sech alt froe muss, wat sprécht dann nu méi un, den Text odder d'Illustratioun. *Kanner feiere frou Fester* vum Pir Kremer, Illustratioun vum Anne Weyer, an der RTI Editioun erauskomm. Drock an der Imprimerie Centrale; Compositioun Editpress, as fir 495 Frang an de Bicherbuttécker oder bei RTL Postscheck 70-70 ze kréien.

Lëtzebuergesch wéi ech et schwätzen – le luxembourgeois tel que je le parle.

Henry Muller, 453, route de Longwy, 1941 Luxembourg

Et as wuel nët néideg ze soen, datt d'Lëtzebuergesch haut eng Positioun bei eis, an och am Ausland, huet, déi viru Joëre keen deer klénger Sprooch profezeit hätt. Hätt jeemools eng Kéier een dru geduecht, datt et Courë géif gin, fir Lëtzebuergesch ze léieren? An datt dër esouvill sech géife mellen, fir dran ze goen? Wuel keen. An dach deen éischte Cours hat e Besuch, datt et mat engem Sall nët duergong. 't war de Lucien Ludwig, deen et riskéiert hat, dono huet d'«Actioun Lëtzebuergesch» et iwwer sech geholl, an haut lafen s'iwwer dec selwechte Wee wéi aner Sprochcourën och am ganze Land. Et feelt nawell dacks u Schoulmeeschtere fir der ze halen, wou se gefrot gin. Nieft dene Courë fir Lëtzebuergesch ze léieren gin déi, fir et schreiwen ze léieren, no der Dictionnaireschreifweis, och zimlech gefrot. D'Produktivitéitszentral, déi deer fir d'zweet organiséiert, konnt d'Leit emol nët all mathuelen, well et der zevill woren.

Zu denen éischte Pionéier, déi sech hiergin hun, fir Friemer d'Lëtzebuergesch ze léieren, zielt den Henri Muller, Professor an de Sproochen, deen ewell an de fofzeger Joren dofir Schoul gehalen huet. Als Fachmann weess hien, wéi een et maache muss a wéi et gemaacht soll gin, well en nieft sénger Léier als Schoulmeeschter a Professor nach en etlech Sproochen am Fong kennt, nieft Englesch, Griichesch och a romanische Bescheed weess.

Fir dee Cours opzebauen huet en sech deemools Lektionen zesummengesat, wéi et virun deem neimoudeschen Zisteam de Brauch wor. No enger kuerzer Paus huet en sech dru gin, fir déi Lektionen auszebauen. Fro- an Äntwertspiller op- an auszeschaffen; eng Vokabelsléicht derbei ze gin, illustréiere gelooss vum den Damme Muller-Hames a Jacqueline Waltzing, an a Fasciculen crauszegin. Et as elo déi drëtt Liwwerung déi virgeluegt gët, mam Titel *Lëtzebuergesch wéi ech et schwätzen – Le luxembourgeois tel que je le parle*. Ob een nun domat d'accord as, wann den Henri Muller séng Hemechts- an Duerfsprooch, déi vum Ierpeldéng bei Ettelbréck, als Grondlag hält, dat as eng Saach fir sech. Mir wëssen, datt mer mat eiser sougenannter Koinè dacks op e Stack rennen, sief et, datt et mat Lokalpatriotisme ze din huet, sief et, datt ee mengt, séng Koinè wir déi richteg an déi bescht. Soulaang wéi mer doranner nët eens gi sin, as et schweier, an et as wuel richteg, wéi de R. Engelmann geschriwwen huet, viru ronn 80 Joër, «ad usum delphini». Wir et hautdaags nun nët un der Zäit eis do eens ze gin, sou wéi mer et elo an der Schreifweis méi oder manner goufen? Et kéim dene Friemen och zegutt.

An deem drëtt Deel, deen, ewell 1965 entworfen, elo 1985 nei verschafft, erauskomm as, sin d'Lektionen 21 bis 30, déi vum der Sait 113 bis 175 reechen. Am DIN-A4 Format sin dat pro Lektion ronn 6 Säiten Text, déi e Bewäis vum der Grëndlechkeet dervunner sin. D'Liwwerung as hektografiert, propper geheeft a beim Auteur, 453, Lonkécher-Strooss, Lëtzebuerg, ze kréien, fir dee Präis, deen hie selwer musst derfir aussetzen.

As et vermessen, wa mer nach eng Kéier virschloen an dem Unterrechtsministère et un d'Häerz leën, dach eemol ze kucken, ob et nët méiglech wir, déi drai Fasciculen an ee Buch zesummenzebréngen an domat denen e Buch an d'Hand ze gin, déi Lëtzebuergesch léiere wëllen, no deem Zisteam wéi et hei as. Mee wéi et schéngt as nach e véierten Deel virgesinn, an da wir déi Zäit awer do.

Et bléif nach e Wuert zer Schreifweis ze soen, déi sech awer bal ganz un déi offiziell hält, wann den Henri Muller och Artikelen, z.B. den Neutrum mat «t» schreift, wat den Auslänner hëllef géif, dee Fall besser z'ënnerscheiden. Datt hien alles kleng schreift bis op Egennimm, Sazufank, wéi et am Franséischen as, as keen Nodeel, an et géif ee

sech wënschen, d'Dictionnaireskommissioun hätt sech sénger Zäit och dorobber enege kënne.

Ernimme mer am Enn nach den Éierebewäis op der Titelsäit fir d'Professere Jos. Hess an Ernest Ludovicy, an Henri Rinnen, déi mat Rot an Dot dem Henri Muller bäigestanen haten. hr.

Henri Losch: ...*sou laang een drun denkt*. **Grouss a Kleng am Krich**. Mam Scenario vum Film: Di zwéi vum Bierg.

Et sin elo véierzeg Joer zënter deer Offensiv, wéi bal d'halleft Land de Krich nees eng Kéier an éischter Platz matmaache musst. Eng méi wéi onglécklech Saach un déi kee Mënsch méi geduecht huet wéi d'Land d'Libératioun am September bis op eng Grenzsträif krut. Ganz sécher hun déi, déi eis d'Fräiheet erëm bruecht hun, am mansten dru geduecht, soss hätten se sécher nët esou liichtfankeg all Rot iwwersinn. D'Resultat kennt een. De 16. Dezember 1944 as et nees ugaang, an dat an enger Géigend, wou nët dermat ze rechne wor, no eisem onmilitäreschen Iwwerlees. Et gouf e Krich mat allem, wat dat heescht: Bommen, Granaten, Fliegerattacken, Verfollegong, Doud, Erschéissen ouni Uurtel a Recht a Gewëssen... Et freet een sech haut nach wéi dat alles méiglech wor.

'T si 40 Jor, en halleft Mënscheliwen. Ganz vill jong Leit, dat haut awer ewell ausgewuesse Männer a Frae sin, kënne nët begräifen a verstoen, wat dat fir eppes wor a gewiescht as.

An der belscher Tëlevisioun as wochelaang déi Offensiv am Film mat Dokumenter, mat Gespréicher vun denen dräi Säiten, däitsch, alliiert an zivil, gewisen gin. Op eisem UKW gouf vum Dezember bis an de Januar driwwer geschwat, Leit, déi et matgemaacht hun, hun hiirt gesot, aus der Erënnerong, wou dat Haaptsächlest lieweg blouf. De Chr. Calmes huet déi Zäit an dat Ganzt eragesat a kommentéiert, eis Tëlevisioun huet Biller aus en etlech Dierfer a Stied bruecht, an as derzou komm e Film driwwer ze dréien, no engem Scenario deen de Loschen Heng geschriwwen huet, no deem wat hien als Kand matkritt an dono erzielt kritt huet. Hien nennt et »romancéiert«, wou déi Geschicht 1939 ufänkt a bis 1945 dauert, mat allem, wat geschitt as. Et as e Film, dee glat a guer nët erëm gi kann, wat d'Wiirklechkeet fir déi all wor, déi de Krich, d'Emsiidlung, Kazett, Maarter an esou vill Lëtzebuerger Familijen eragedroen huet. Wéi sollt een

dat och kënne fäerdeg kréien; véierzeg Jor derno, et as nun eemol nët denkbar déi Onmënschlechkeet a Biller duerzestellen, et as och nët méiglech, datt Akteuren dat esou spille kënne ewéi et wor.

Nun, dee Film as eng Ausso iwwer dat wat wor a bei denen, déi et matgemaacht hun, Wonnen oprappt, déi nët ganz geheelt sin, dee fir déi méi jonk e »blatzegt« Bild wuel, mee trotzallem, e realitescht vun deer Zäit duerstelle kann.

Nieft dem Film huet de Loschen Heng séng perséinlech (an erzielt) Erënnerongen aus sénger Kannerzäit zesummegeraadt a se an engem Buch mat erausgin. Hien, deen deemools nach e Kand wor, beschreift déi Joren aus Erliedtem, dat ee verhält bis an den Alter eran, a klengen, iwwerzegenden Episode, mat de Menunge vun de groussen a klenge Leit, aus der Schoul, aus dem Liewe vu Papp a Mamm, wéi se koumen, do worn a gounge. Déi aus dene Jore wäerden an dem Loschen Heng séngen Erënneronge munneches nees op en Neis erliwien.

D'Virwuert as vum Aloys Rathes, dee selwer als Resistenzler ganz vill an deer Zäit am Kazett huet misse matmaachen.

Well een nun derbei as sollen nach zwee Theaterstécker weingstens ernimmt gin. »De Sauren Apel« vum René Weimerskirch an de »Pir Beauteims« vum Fernand Hoffmann. Déi zwee Theaterstécker si sénger Zäit, virun 20 Jor, dat eent vun dem Goyspill, dem Theaterclub vu Gaasperech an dat anert vum Stater Theater vum Eugène Heinen opgefëiert gin. Dem René Weimerskirch säint gouf virun 2 Jor nees eng Kéier, a bëssen ëmgeschafft, gespillt. ***

Et as gutt, datt elo fir véierzeg Jor derno, déi ellen Zäit, och wann een et nët wëlle géif mat dem neien Opräisse vun ale Wonnen, aus der Vergaangenheet lieweg mécht – wat eriwuer as, as eriwuer, heescht et jo – an duergestallt gët, a wir et eleng fir ze weise wéi et wor, derzou eng Léier sollt sin, fir datt esou eng Zäit nët méi dierft erëm kommen. 'T as e Stéck aus eiser Geschicht, déi nët vergiess duerf gin. De Film an d'Buch sin nët geduecht fir Haass ze séien, geduecht si se fir Onmënschlechkeet an Diktatur ze verhënnere. An dat wëllt wuel jiddereen.

* RTL-Edition . 1985 . 166 Säiten . ill. plastifizierten Deckel. 750 Frang.

Et wor am Jor...

1635, virun 350 Jor, wéi den 30 järege Krich hei am Land gehaust huet.

1735, 250 Jor, wéi den *Fr. X. de Feller* zu Bréissel op d'Welt koum. Publizist, d'Redaktioun vum »Clef du Cabinet des Princes« a vum »Journal historique« har; + 23.5.1802 zu Regensburg.

1835 as den *Nik. Gonner* am Pafendall den 8. Januar op d'Welt komm. En as an Amerika gaang, huet 1872 d'»Lux. Gazette« gegrënnt, d'Buch »Die Luxemburger in der neuen Welt« geschriwwen, onser Liddler a Gedichter erausgin an zu Dubuque den 20.2.1892 gestuerwen.

1855, 130 Jor, wéi de *Felix Thyges* gestuerwen as; gebuer de 15.5.1830, deen d'Buch »Essai sur la poésie luxembourgeoise« geschriwwen huet, an och de Roman »Marc Bruno«.

1855 wéi den *Dicks* de »Versuch über die Orthographie der Luxemburger Mundart« erausgin huet.

1855 wéi de *Péiter Klein* gestuerwen as, de 14. Oktober, deen 1854/55 »Die Sprache der Luxemburger« erausgouf; gebuer den 2.5.1825.

1855, den 5. Oktober as de *J.P. Pescatore* gestuerwen, deem mer d'Fondatioun Pescator verdanken, dann och déi Billergalleri, déi am Park an der Villa Vauban as; gebuer 1793; 1855 wor d'Gebai vun der Fondatioun fäerdeg.

1860, den 10. Oktober gouf de *J.B. Merkels* zu Hollerech gebuer. E gong an Amerika, wor do Postmeeschter, huet d'Buch »Blummen aus Amerika« erausgin, e stiirft 1948.

1885, de 4. Februar, koum de *Fr. X. Wüth-Paquet* op d'Welt. Hien huet gehollef déi Archäologesch Gesellschaft grënnen a gët als »de Papp vun der Lëtzeburger Geschichtsfuerschung« ugesinn (*16.4.1801).

1885 huet de *Mosellanus* (Anton Wagner) d'»Alttertümliche Denkwürdigkeiten der Stadt Grevenmacher« erausgin.

1885 koum »Le Grand-Duché de Luxembourg historique et pittoresque« vum Dokter *J.P. Glaesener* eraus. *29.6.1831 Colmar, + 10.6.1901 Dikrech.

1885 as de *Sidney G. Thomas* gestuerwen, deen duurch séng Entdeckung eise Minett opgewäert huet a vun deem d'Thommesmiel den Numm kritt huet.

1905, de 15.3. koum de *Marcel Reuland* zu Eechternach op d'Welt. D'Madame Marcel Reuland huet séng Wierker am Band »Dem Marcel Reuland säi Wierk« 1969 erausgin; den 21. Oktober 1961 gestuerwen.

1910, den 21.10. as de *Karl Arendt* zu Lëtzebuerg gestuerwen. De *K. Arendt* wor Staats-Architekt an Historiker, deen d'»Portrait's Gallerie, Das Luxemburger Land in seinen kunstgeschichtlichen Denkmälern« erausgin huet. *15.3.1825 zu Veianen.

1915, de 26.5. geet de *René Engelman* aus dem Liewen, Professor a Linguist. Vun him hu mer d'Schreifweis fir d'Lëtzebuergesch, genannt Welter – Engelman, an e.a. d'Besprechung vum Dictionnaire vun 1906, Vokalismus der Viandener Mundart.

1915 komponéiert de *J.P. Beicht* d'»Weis fir dem Sigg«, dem Prof. *Lucien Koenig*, säin Text »Lëtzebuerg de Lëtzebuerg«.

1915 kritt de *Paul Eyschen*, Staatsminister e Schlag a verscheet, säin Dichternumm wor »Paolo«.

1920, viru 65 Jor as de *Robert Bruch* gebuer, hien deen 1959 duurch en Autosongléck d'Liewe verluer huet. Hie wor eiser dichtegster Linguisten een, Sekretär vum Lëtzeburger Dictionär bis zu séngem Doud.

1935 gët aus der Sproochgesellschaft, déi 4. Sektoun vum Institut g.d. fir Sproochwëssenschaft, Folklor an Toponymie.

1935 gët de Goethe-Steen um Bock opgeriicht.

1960 stiirft ee vun den Haaptleit vum Lëtzeburger Dictionnaire, de Professor *Isidor Comes* de 14. Februar zu Iechternach. Him verdankt d'Dictionnaireskommissioun nët nëmmen e Koup vun dausende vun Ziedelen, déi e säi Liewe laang geschriwwen huet, mee och munnech aneres: Erzielungen, Theaterstécker. Hie wor och den Haaptmann vun »Eis Sprooch«, déi 1952 gegrënnt gouf, vun Ufank un an der Sproochgesellschaft derbei, President vun der Sproochwëssenschaftlecher Sektoun vum Institut 1950-60. Et kann ee roueg soen, datt wann dem *Isi Comes* séng Ziedelen nët do gewiescht wieren, den Dictionnaire wuel kaum hallef esou déck gi wir. *8.5.1875 Éinen.

1960, du as och de *Pol Noesen*, Schoulmeeschter gestuerwen: gebuer zu Ierpeldéng bei Réimech 1891, Auteur vu schéine Lëtzt. Gedichter.

1970, de 7. Februar as den Dr. *Richard Maria Staudt* gestuerwen, dee mam Chanoine Jos. Reuter ugefaang huet »déi kirechlech Konschtdenkmäler vun der Diözees« erauszegin.

1975, 1.2. verléiere mer de *Vic. Neuens*, 76 Jor al. E wor op der Schmelz, wou e sai Brout verdéngt huet, mee derniewent hat en esou villes, wat e gemaacht huet, a wat mer him haut verdanken, ofgesi vun deer politescher a gesellschaftspolitescher Aktivitéit. Hien huet 1926 d'*Jong-Hemecht* gegrënnt mam Max Goergen an dem Abbé Jos. Hurt, Theaterstécker drop an derwidder geschriwwen, gedicht a gereimt, an der »Heimat und Mission« iwwer d'reliéis Dichtung hei am Land geschriwwen, am Gaart an Heem matgeschafft, wor Korrespondent vum Lux. Wort asw. asw.

1975, den 21. Februar stiirft an enger Klinik an der Stad de *Joseph Lortz*, Prof. DDr., deen den 13. Dezember 1887 zu Gréiwemaacher op d'Welt kouw. Hie wor e Kiirchenhistoriker, deen apaart iwwer d'Reformatioun gefuerscht huet. Nom zwete Weltkrich wor en op der Uni Mainz Ordinarius fir al Kiirchegeschicht a westlech Reliounsgeschicht, dernieft Direkter vum Institut fir europäesch Geschicht.

1975, den 23. November as de Professor *Ernest Ludovicy* stënterlech verscheed. Hie war vun Ufank un e Mataarbechter vum Lëtzebuerger Dictionnaire a vun 1964 u President vun der Dictionnairescommissioun.

1975 as de *Frantz Heldenstein*, Skulpteur, Moler an Zeechner gestuerwen. Wéi de Jean Jacoby 1924 op der Olympiad zu Paräis déi gëlle Medail krut, gouf him déi sëlwer zougesprach fir d'Skulptur »Vers l'Olympiade«. *15.5.1892 zu Kolma-Bierg.

1975, den 30. Oktober huet de *Pierre Faber* eis fir ëmmer verlooss. Gebuer an der Stad de 7. Februar 1900 wor hie mam Poutty Stein den »Entertainer«, vun der Virkrichszäit, wéi een haut modern géif soen, Musécker, Schrëftsteller, Mëmber vun der Dictionnairescommissioun vun 1965 un a Member a Vize-president vun der sproochwëssenschaftlecher Sektioon.

1980 as de *Greg Denis* gestuerwen; gebuere wor en zu Stesel den 19. Mäerz 1916; Gemengebeamten, Musécker a senger fräier Zäit; hien huet d'Melodie vum Lidd »Ech drénke gär mäi Pättchen« geschriwwen.

1980 as de *Frantz Kinnen*, Moler, gestuerwen. Hien huet de »Renert« och a Biller gesat.

1980, de 22. Oktober verléiere mer fir ëmmer de Skulpteur a Moler *Auguste Trémont*. An der Stad gebuer, den 31. 12. 1892, gong en op Paräis, huet sech do opgeschloen a koum am Alter nees erëm op Lëtzebuerg. Vun him sin déi zwéi Léiwe virun der Märei an der Stad.

Elo kiirzlech as d'*Margot Fritz* gestuerwen, de 5. 2. 1985. D'*Margot Fritz* wor eng gutt Theateractrice, an huet vill gehollef, datt eist d'Theaterlieue méi schéi wor.

1985, den 25. Februar as fir déi meescht onerwaart de *Carlo Hury*, Bibliothekar an der Nationalbibliothék an dono vum Universitétzenter, gestuerwen. *14. 10. 1930 zu Réimech.

Notizen

Eisem Comités-Mëmber R. *Philippart* séng Mamm as viru kuurzem stënterlech gestuerwen. Si war ëmmer vill fir d'Lëtzebuergesch, Eis Sprooch, unzesproochen an huet hire Jong op dee Wee bruecht, deen en an d'A.L. geféiert huet. Dem sympathesche Mëmbers-Kolleg an der Famill eist oprichtegt Bäileed.

Op dem *Gala-Concert* UNICEF-Adollefverband, den 11. November 1984 zu Ettelbréck gouf dem äerdege Comités-Mëmber *Robert Siuda* säi »Lidd UNICEF« (CANT UNICEF) fir d'éischt opgefëiert. Musek: Tony Schuster. Soliste woren: Fons Kontz, Baryton; Trompett-Solo: Tony Schuster; Piano: Simone Schuster; Uergel: Pol Dahm; Bass-Gitar: Gert Gnad; Perkussioun: Klaus Berlinger.

1984 wor d'*Jor vun der Lëtzeburger Musek*. Uetert d'ganz Land si ganz vill Owender mat Lëtzeburger Musek gewiescht.

D'*Lëtzeburger Owender*, déi virun e puer Jor vun der A.L. ugefaange si gin huelen och uetert d'Land zou, an et sin ëmmer vill Leit do.

Am *Télé-Cran* (1984) publizéiert de *Léon Blasen* eng Artikelserie an deer en eis *Lëtzeburger Komponiste* virstellt, hir Biographie an hir Wierker.

No sénger Liesch-Präsentatioun huet de *Léon Blasen* eng nei Iddi gehat an zielt elo eis "Spaasseg Saachen aus der Lëtzeburger Literatur", déi hie bis haut op munneche Plaze mat vill Erfolleg virgedroen huet a mat Lidder nach méi lieweg mécht.

E *Marcel Reuland-Owend* hun déi "*Jong Theaterfrënn*" vun Eschduerf zesummege stellt, mat deem se uetert d'Land zéien. Eiser jonger Mëmbren een, de Claude Mangan, as do mat den Haaptmann.

De *Fränz Frising* huet sénger Gedichter de 5.12.1984 an der Fondatioun Pescatore gelies.

Un *Nannetts Méchel*, huet de *Poésie Atelier* erënnert. Gedichter, Balladen, an Zene vu Lëtzeburger Auteurs vu gësch an haut gi präsentéiert, mat Musek vum Pol Mootz a Camille Melchior.

D'*Paul Henkes Medail*, déi den Institut g.d., Sektoun Konscht a Litteratur verdeelt, krut den *Albert Schneider*, Professer vun der Universitéit Nanzeg, de 15. Oktober 1984 iwwerrecht.

De *Paul Henkes* as den 26.12.1984 am Alter vu 86 Jor gestuerwen.

De *Comité Alstad* gët eng Serie *Hannerglasbiller* iwwer d'Joreszäiten eraus, Copië vun Originaler, déi am Musée sin. Dat éischt as elo do, et kascht 2.000 Frang, bestallt kann et gi beim Portier vum Musée. Den Erléis as fir d'Crèche op Almënster.

Fir un de Komponist *Philippe Manternach* z'erënnere huet d'Musek vun Ettelbréck e Concert mat sénge Stécker gin. De Ph. Manternach wor 30 Jor Dirigent vun der Musek, gestuerwen den 21. Januar 1910 zu Ettelbréck, gebuer an der Fiels de 24.1.1845.

De 16. X. 1984 as de *Roger Spautz*, Spautze Rosch, gestuerwen, dee sech fir Theater a Variété, wou et nëmme gong, hiergin an d'Lëtzeburger Kënschtler, Musécker, Kabarettisten an e puer Bicher virgestallt huet. De Rosch wor am Mee 1927 zu Betebuerg gebuer, Schoulmeeschter, kouw op Wolz, huet nieft der Schoul Journalist a Publizist gespillt. An der "Garage" gouf en Owend als Erënnerrong un hien organiséiert, den 3.12.84, den Erléis wor fir d'"Amnesty International".

Den "*Atelier Radio Uka-Weechelchen*" gouf den 13. Mäerz 1984 offiziell gegrënnt.

D'*Militär-Musek* huet eng nei Plack, haut heescht dat 'Disque', erausgi mam Titel "Lëtzeburger Musek". Präis 400 Frang (Delta LP 40125, Stéréo).

De *Léon Weber* vun Esch huet den 31. Juli 1984 70 Jor kritt; gebuer zu Veianen. Mir gratuléieren. De Léon Weber as dee Mann, deen zu Esch-Uelzecht den Theater ze dirigéieren hat, selwer och gespillt huet an do mam Theaterclub »Liebensfrou« souvill gudder Lëtzeburger Theater opféiere konnt.

Den 1. Oktober 1983 gouf eng »*Fédération pour le Lothringa Platt*« gegrënnt, déi, no den Zeitunge vum 20.10.1984, eng »Union des Associations pour la Défense de la Culture Francique en Lorraine« as a wëllt, datt d'fränkesch Sprooch an d'fränkescht Lothréngen offiziell sollt unerkannt gin an dem Platt déi Plaz nees zoukomme soll, déi et am Liewe verdénkt.

An den Notize soll d'*Possenhaus* vu Bech-Maacher net vergiess gin, well do alles gebuede gët, wat Lëtzebuergesch as: lessen an Drénken nieft Musek a Gesank. E Gaascht, deen d'Leit do ewell gutt ameséiert huet as de Léon Blasen, eng Kéier mam 'Auguste Liesch', da mat 'Spaasseges aus

der Lëtzebuurger Litteratur', nieft Kréimesch Pir a Pütze Pol an aner. Et gong och Rieds iwuer 'Aarmeileitskascht a grouss Kichen, vun deem de Fernand Hoffmann als beschte Kenner den 13. Oktober gezielt huet – et gouf Tierteg (awer kee wéi e soss als Aarmeileitskascht gemaacht gouf). En Owend mat Musek a Gesank huet de Franz Holler vu Briedemes mat ege Kompositiounen zem beschte gin; gehollef sangen hun him: Claude Schulze, Helga Stubert, Ireen Senski, Fern. Dewans, Jos. Klein, Manfred Reinert, Fernand Schons, Gaston Weber an de ganze Sall. D'A.L. hat gefrot fir beim *Grand Prix Eurovision de la Chanson*, deem am Abrëll vun hei aus iwwerdroen an d'Welt gong, och e puer Wuert op lëtzebuergesch ze soen. D'Direktioun vun RTL huet eise Wonsch uegholl an d'Désiré Nosbusch, e jongt a léift Meedchen derbei, huet dunne och séng Uso nieft denen dräi anere Sproochen op Lëtzebuergesch gemaacht. A mir kruten esouguer vu London a Lissabon aus an eiser Sprooch 'Gudden Owend a Gudden Nuecht' gewünscht. Dat as och eng Première. Merci der Direktioun vun RTL.

De *Feierkrop* as den Titel vum »Lu« sénger Artikelserie am Wort gin an déi méi oder manner réegelméisseg kënnt. De »Lu« hält denen a sänge kurzen Artikelen d'Sënne« widder d'Sprooch virun d'Aen, a guer nët esou onrecht huet en, wéi Leit dat alt wëlle gesinn. Mir wënschen him vill Erfolleg.

Sproochsënnen. Gët et deer? Am Lëtzebuergesch? Dat kann dach nët sin, et misst een éischter vu Kreativitéit schwätzen. 'T brauch keen Institut a keng Akademie dofir geschaf ze gin, mir hun déi Akademiën dach: Châmber, UKA-wee, Hei-elei-kuck-elei, (dofir heescht en esou), kann een d'Sproochesektioun, och vläicht derbei zielen? Sid dir nach nimools dorobber »ugeschwate« gin, sief et, datt dir fir d'Hausaufgaben ugeschwat« wiirt gin, oder een iech op der

Strooss »ugeschwate« hätt? An der Châmber hun se de Probleem och »ugeschwate«! – Do as et den Deputéierten och »gelongen«, datt der sech fir de Baitrëtt vu Portugal »ausgeschwat« hun. D'Regierung krut d'»Vertrauen ausgeschwat«. Et huet esouguer een de »Merci ausgeschwat«. Een aner huet säin »Onmutt« ausgedréckt. Mee fir deem Kameidi z'entwäichen« as et hinne »gelongen« eens ze gin. Mee sou laang keng Haiser »astiirzen« geet et nach. An da gët et Leit, déi menge mir géife keng nei Wieder (oder Bedeutunge) vu Wieder fäerdeg kréien. Mee loosse mer dach keen »ugranzen« an »en attendant« soen: »ça va«, soss kënnte mir emol fatzeg ugeranzt gin.

Wat seet eisen Dictionnaire zu »ausschwätzen«? Sait 43, 1. Band steet: engem eppes ausschwätzen; 't as him nët auszeschwätzen (heescht: vun eppes ofbréngen); loosse en dach ausschwätzen (an ënnerbriech hien nët); ech schwätze mech nët aus (soen nët alles, wat ech weess). 'T waart een elo drop, datt um Geriicht och en Urteel »geschwat« gët, am plaz gesprach, vläicht och een eng »Schwätz« aplaz eng Ried hält, a fir e Spréchelchen e »Schwätzelche« kënnt.

Spaass op d'Sait; sin et Sproochsënnen odder nennt een et Kreativitéit?

Am »Avenir du Luxembourg«, Arel wor de 15.10.1984 en oppene Brëif vum *Arelerland a Sprooch* un d'Paschtéier aus dem Areler Land mam Titel: »Ne laissez pas mourir le Luxembourg!« – Et geet ëm hir ege lëtzebuergesch Sprooch: *Prêtres de l'Arelerland, ne laissez pas mourir le Luxembourgeois dans notre région!... La langue du peuple ne saurait-elle être comprise de Dieu?...*

An deer selwechter Zeitung stong den 11./12. Juni 1984 en Artikel mat enger Foto, wou et heescht, datt geschwënn dausend Leit an de Couré wire fir Lëtzebuergesch ze léieren.

Eisen Areler Kollege gratuléiere mer fir Aarbecht fir hir Hemechtssprooch.

LËTZEBUERG

Moderato

Musik & Text: Bob Scholer

1. Lëtze buerg, Du méin He - mecits land kleng a reng
1. Lëtze buerg, déif a mén - gem Häerz Du ver - zau -

dach well - be - kannt fir séng Schéinheet, fir séng Haerzegkeet, séng
bers méch all Dag durch déng Schéinheet, durch déng Haerzegkeet, déng

Loft, séng Freed, séng Léift sai Leed séng Een - zeg - keet Een - zeg - keet
Loft, déng Freed, déng Léift dai Leed déng

Herr - gott wat éng Schéin - heet ët gët an dā - ser Welt - an dat

Gléck dat all - les kën - nen ze ge - sin Wi - sen, Blumen

Fel - der, gréng Bë - scher léiw kleng Däi - ler, eng Baach déi lëschtég

sprud - delt a séngt

Een - zeg kee

Nei Kompositiounen vum Bob Scholer

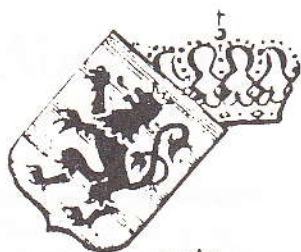
Texter vum Tessy Glodt

Lidder vum Josette Fabeck

CCP: 36791-28 vum Bob Scholer, Tél. 490487 43, Ed. Oster-Strooss 2272 Houwald

Bemerkung: Kannerlidder, an: S1 (Disque & Buch) – K1 (Kassett & Buch)

Präis 680 Frang

Mai Lëtzebuurg.

Alex TOURNEUR

All $\frac{4}{2}$ moderato G.

FINE

Couplet

Wou d'Yi-gel päi-fen anen-gem Stéck an d'Häerz er-
gräi-fen, do as mäi Gléck. Woud'Baach be-queimlech duurch d'Wi-se

Refrain

geet and'loft sou heem-lech do as méng Freed.-Do -heem e-
leng sin ech ze-frid-den, mäi Gléck hei-nidden as Lët-ze-
buurg.- Dat Land as kleng, mee d'fel-der blén-ken an d'Buur-ge
Nén-ken zu Lët-ze-buurg.-Doheem e-/Nén-ken zu Lët-ze- buurg.

2. A kënnt am Fréisor
de Gaart an d'Bléi
waacht op, wat dir wor,
d'geet ouni Méi.

Am fréie Muergen
mécht d'Sonn ons waach
a scho gin d'Suergen
méi Kleng, méi schwaach.
REFRAIN.

Réckbléck op d'Cabaretssaison 83/84

1. **Bëschzeck:** »Tutti F(r)utti« – *Text:* Jhemp Hoscheit – *Spiller:* Clôt Jacobs, Tilly Jung, Théo Bertemes, Jhemp Hoscheit, Rosch Scimetz – *Musek:* Armand Piccini, Walli Scheer (Gast Gnad, Clôt Jacobs) – *Plakat:* Pit Weyer – *Spill-Uert:* Lëtzebuerg (Bistro Artsène) – *Spill-Zäit:* 10. Nov.-22. Dez. (12x) – *Sprooch:* Lëtzebuergesch

2. **Cabaret JB:** »Stëmmung« – *Text:* Josy Braun, Josiane Kartheiser, Marcel Maack, Guy Wagner – *Spiller:* Josy Braun, Roland Gelhausen, Josiane Kartheiser, Rielle Kill, Arlette Koster, Marcel Maack, Georges Neuen, Danielle Wenner – *Musek:* Claude Muller – *Regie:* Josy Braun – *Bühnebild:* René Boes – *Plakat:* François Didier – *Spill-Uert:* Lëtzebuerg (Bistro Artsène) + Tournée – *Spill-Zäit:* 29. Feb.-17. Mee (30x) – *Sprooch:* Lëtzebuergesch – *Weider Produktioun:* »Rammelscheeder«

3. **Kasemattentheater:** »Zwischen den Kriegen« – *Text:* Kästner, Lersch, Schönlank, Guelf, Lasker-Schüler, Lichtenstein, Tucholsky, Biermann, Brecht, Eisler, Bogle/Wade, van Hodis, Weis, Takuboku, Drach, Theodorakis, Bittner, Celan, Canetti, Kaschnitz, Trakl, Wecker – *Spiller:* Josiane Peiffer, Fernand Guelf – *Musek:* René Nuss, Pascal Mackel – *Spill-Uert:* Lëtzebuerg (Theaterstuff) + Tournée – *Spill-Zäit:* 14. Nov.-Dez. – *Sprooch:* Däitsch

»**Cabaretro**« – *Texter:* Stankowsky, Tucholsky, Hildebrandt, Gliedner, Weber, Kästner, Mandercheid, Kiese Wetter, Nostlinger, Wecker, Meinecke, Kirmes, Scheibner, Schneider, Woitke-witsch, Kreisler, Roland von Berlin, Benatzky, Spoliansky, Helminger, Degenhardt – *Spiller:* Haidy Jacobi, Christiane Schlechter, Fernand Fox, Conny Scheel – *Musek:* Tony Schuster – *Spill-Uert:* Lëtzebuerg (Theaterstuff) – *Spill-Zäit:* 2. Abrëll-10. Mee (17x) – *Sprooch:* Däitsch – *Weider Produktiounen:* »Demetrius«, »Mama hat den besten Shit«, »Über die Schädlichkeit des Tabaks«, »Der Bär«

4. **Lëtzebuurger Theater:** »Riäng ne wa plü« – *Text:* Di Sacks – *Spiller:* René Pütz, Roger Stahl, Sophie Prost, Marc Lorenzini, Théa Engel, Josée Fritz, Claude Greisch, Angèle Mirkes, Marc Faber, Maggy Molitor, Marc Schmit, Fons Kontz, Club des Jeunes vu Contern – *Musek:* Tony Schuster – *Regie:* René Pütz a Fons Kontz – *Dekoren:* Marc Lorenzini a René Konz – *Spill-Uert:* Lëtzebuurger an Escher Theater – *Spill-Zäit:* 25.

März-Mee – *Weider Produktioun:* »D'Jonggesellekëscht«

5. **Rido Lëtzebuerg:** »Tourneesprogramm« – *Text:* Marcel Reuland, Putty Stein, Hildebrandt, Hüsch, Schneider, Lorient, Ruge, Rewenig – *Spiller:* Tun Cipriani, Josiane Fritz, Gerd Gelhaar, Désirée Gieser, Jean-Claude Guillaume, Claudine Lambert, Charles Muller, Georgette Muller, Rolf Tanson, Denise Ruppert, Fons Ruppert, Georges Weyer – *Musek:* Balli Baldauff, Heng Bruch, Claude Muller, Rico Winandy – *Sprooch:* Däitsch a Lëtzebuergesch – *Spill-Uert:* Tournée

6. **Scène Libre:** »Stëppelkotténg« – *Text:* Jemp Schuster – *Spiller:* Rita Lavina, Odile Simon, Michèle Frisch-Vesque, Roll Frisch, J.-Pol Roden, Jemp Schuster – *Musek:* Jerry Philipps, Jupp Weber – *Regie:* Jemp Schuster – *Dekor:* Fernand Roden – *Plakat:* Pierre Ackermann – *Spill-Uert:* Lëtzebuerg (Kellertheater) + Tournée – *Spill-Zäit:* 7. Okt.-22. Dez. (36x) + Tournée – *Sprooch:* Lëtzebuergesch

7. **TOL-Centaure:** »Spectacle Jacques Prévert« – *Text:* Jacques Prévert – *Spiller:* Armelle Elting, Patricia Fichant, Alain-Jean Miche, Philippe Noesen, Marc Olinger, Claudine Pelletier, Christiane Schlechter, Charles Suberville – *Musek:* Tony Schuster – *Regie:* Philippe Noesen – *Dekor:* Marcel Tockert – *Plakat:* Pit Weyer – *Spill-Uert:* Lëtzebuerg (Theaterstuff) + Tournée – *Spill-Zäit:* 22. Nov.-31. März (27x) – *Sprooch:* Franséisch – *Weider Produktiounen:* »Théâtre de l'Absurde« (TOL-Centaure), »Fracasse« (TOI.), »Et ils passèrent des menottes aux fleurs« (Centaure)

8. **Thalia & Co:** »Ec Moment (Kanner...)« – *Text:* Jemp Schuster, Jhemp Hoscheit, Jo Nousse – *Spiller:* Pol Christophe, Frenz Mees, Nicole Scheid, Charel Schmitz, Anny Thill, Josy Thill, Clod Thommes, Sonja Wanderscheid – *Musek:* Dan Scheid, Romain Thill – *Regie:* Pol Christophe – *Spill-Uert:* Hoën – *Spill-Zäit:* 11.-19. März (4x) – *Sprooch:* Lëtzebuergesch

Dëse Réckbléck 83/84 gouf vum Roll Frisch zesumme-gestallt (Material: Roll Frisch a Jhemp Hoscheit).

Fir 1983/84 hu mer keng Theaterrubrik beienne geraaft.

Abräacher am Haus.

E Bicherwuerm sëtzt d'mäascht méi ënner Daach, wéi dat sénger Gesondhät gutt as. E spëtzt och méi dacks d'Fieder, odder wat hautjesdags méi richtig as, e spillt éischter op de Knäppercher vu sénger Schreifmaschin, wéi en den Häl an de Koascht an de Grapp héil, fir de Goart ze kappen a riicht ze zéien.

Well nun de Mënsch am allgemengen, an de Bicherwuerm am ganz speziellen, nët vu Pobeier(-) a Buschtawen(zopp) eleng liewe kann, as e frou, wann en eng léif Frächen huet, déi fir Geméis-zopp am Teller an Äppelkompott op der Schmier suergt, déi sech nët beschwéiert, fir un de Mueren ze zibbelen, datt s'eraus kommen, a fir den Tomaten ze fléiwen, datt se zeddegen. Esou en Haus- a Goardegäascht as méi wäert ewéi deen déckste Bankkonto.

Jhust heiando, wann et am Goart méi op Muskelkraaft ukënnt ewéi op Gehir, da kënnt de Bicherwuerm an den Asaz... da wullt en am Goart ewéi e gellechen Äerdwurmchen.

Dëslescht, et war den zwäite Frëdden am Broochmount, du hat ech esou eng Staut. Mam klengen Häl a mat der stole Biischt sin ech dem Moss op der Goardemeierchen op de Pelz geréckt...

Hei, wéi ech mech bécke sollt fir deen éischte Graff vun der Oarbecht ze maachen, gesin ech op eisem Hausdaach eppes, wat nët an der Rei as... et as eppes anescht ewéi et si sollt. Ech kucken nach eng Kéier, dës Kéier méi genä. Méngerwerrech, d'Daachlicht stät grouss op! A wat häascht dat do? Et wäerd dach nët...? Ech

erzielen der Froa wat ech gesin hun. »D'Kellerdir stung de moien och op!« seet si. »Woar se dann nët gespoart?« – »Se stung eng Spléck wäit op!« Déi do Informatioun war ewéi Waasser op eng Millen odder ewéi Petroll an e Feier. Ech si spuesträächs d'Trapen opgeflun, fir deem Mistri op de Fong ze goen.

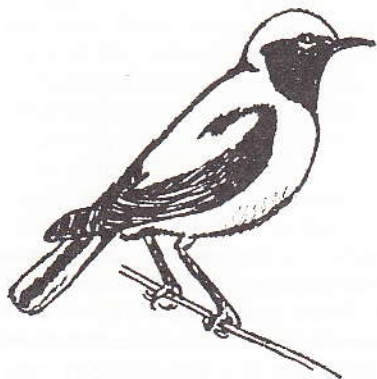
Wéi ech d'Faldir fir op de Späicher opzéien, fällt mer eng Kuerbel voll dréche Moss, dir Gras a veräänzelt Plommen an d'Gesicht. Wann de Stuerm schon esou vill Dreck bis an d'Faldir gejet huet, da stät d'Liicht scho laang op...

Ech klammen änzock op. Ech kucke rondëm mech, an d'Luucht, an op der Daachfiischt gesin ech... dräi Vullennäschter. Um Buedem rondëm d'Lach vun der Späichertrap leien d'Emgeréits an d'Visitekoarten, déi derbäi gehéieren.

Elo gäet mer eng (grouss) Späicherliicht op, an an engems fällt mer esou en décke Stäe vun Häerz, datt än e bal falen héiert. Virun en etlech Woche war ech um Späicher. Et muss am Lenzmount gewiescht sin, ëm di Zäit, wou d'Vullen Houchzäit halen. Deemools hun ech, et war grad jhust no engem fatzege Stuerm, den Daach inspizéiert a kontrolléiert. Den Hutt as dat wichtegst Stéck vum Haus, an en hält och alt nët éiweg. Wéi ech esou vun engem Eck an deen aner geschloft sin, kouw ech op d'Iddi, fir d'Daachliicht eng Spléck wäit opzestoussen an esou enger Koppel Schmuewelen d'Geleenhät ze gin, fir am Daachgespäer en Nascht ze bauen. Wéi geduet esou gemäet; an dofir stäet haut d'Späicherliicht op.

Et as jo normal, datt än an esou enger Situatioun de Virwëtz stëppele wëllt. Ech konnt iever nët an d'Näschter luussen, well keng Läder odder Träppchen am Haus as, di laang genuch wier, fir bis bäi d'Fiischt opzeklammern. Héieren hun ech glat a guer näischt, sou datt ech ugeholl hun, di jonk Vulle wire schon ausgeflun. Wann dat esou wier, géif d'Nascht nët méi gebraucht. Duerfir hun ech d'Daachliicht zou gezun. Domat war fir mech de Fall geléist. Ech hu mech erëm an de Goart gemäet, fir di ugefangen Oarbecht fäerdeg ze maachen...

Ech war knaps am gaang d'Mauer ze schrumpen, du hun ech en däitlechen »Técktécktécktéck« héieren. Ech kucken op den Daach vu wou dat Técke kënnt. Am Kulang fiedert e Rout-

J.S.

schwänzchen – et as dāer donkler äen – nervéis op de Bāen a klappt ewéi benzeg mam Schwanz op an oaf. En hopst och um Kulang hen an hir, flitt opgedréit rondem d'Daachlicht, setzt sech bal op eise Kamāin, bal op dem Noper sāin Daach. En téckt an téckt a gët keng Rou... Wann ech gutt gesin, huet en de Schniewel voll... Mār gäet eng zwäet Späicherlicht op!

Gaangs loossen ech den Hääliche falen a »fléien« äänzock d'Trap op bis op den ieweschte Späicher fir d'Daachlicht erēm handbräet op ze stoussen. Huerteg ducken ech mech an en dāischeren Eck ennert d'Gespäer vum Daach a woarden. Ech si gespaant ewéi en ale Präbbeli.

Ech brauch nët laang am Eck ze huppen, scho schéisst de Vull zur Späicherlicht eran. »Frrrrrt«, elo sëtzt en op der Antenn, déi enner dem Daach montéiert as. Ech gesin en nët, well eng déck Stäip mer d'Vue verspäert. De Routschwänzche wëllt sénger Saach ganz sécher sin. E woart en Ament, ir en op d'Nascht flitt. Du gäet der jo e Gejhiips lass, et hätt ä kenne mengen, et wieren op d'manst eng Dose Jong am Nascht.

Elo wusst ech genuch. Ech hun nach gewoart, bis den ale Vull erēm zum Lach eraus woar. Dun hun ech mech d'Trap oafgemäet, an d'Späicher-

dir hanneru mer zougestouss. Ech woar bal glécklech, datt ech ouni vill Gedäassem an ouni groussen Opwand engem Vull hëllef konnt.

Jhemp Biver
Enn Broochmount 1984

Aus dem Lëtzebuerger Dictionnaire:

Vull (Varianten: Vul, Vugel, Vuël, Vujel, Vaul – Dim. Villchen, Vigelchen, Vailchen) – Spréchwierder: Liddereg Vullen, liddereg Äschter – Schéi Fiedere maache schéi Vullen – wann ee Vulle fänke wëllt, duerf een nët mat Knëppelen

draschloen – e schlechte Vull, dee sāin egent Nascht beschäisst; – d'Vulle sangen ewéi de Schniewel hinne gewuess as – wann all Vulle päifen, dann hal du de Mond – e sëtzt di wéi de Vull um Räis – en as e Vull fir d'Kaz – en ässt wéi e Vull, ma der Däiwel soll em de Vullekuerf botzen...

Fir den 25. Doudsdag vum Isidor Comes

Noruff vum Jos. Hess

*Mat Erlaabnes vum RTL Editioun aus dem Buch:
Dëst an Dat S. 210: vum Jos. Hess. IV. Bd. Serie: Bei
eis Dobeem.*

Eréischt sechs Méint as et hier, du huet de Robert Bruch, deen éischte Sproochwëssenschaftler am Land, a praller Nomëttesonn op der Landstrooss säi jonkt Liewe verluer. Zënter e Sonndeg de Mueren as och de Professor Isidor Comes nët méi, an domat verléiert den Institut linguistique, an den Dictionnaire vum der Lëtzebuerger Sprooch, en zwete Kapphär vum deer Aarbechtsleeschong, déi fir esou e Monumentalwierk ewéi en Dialekt-dictionnaire erfuerdert as. Een Ongléck kënnt selen eleng; seet et am Spréchwuert. Dat muss den Institut an Dictionnaire-Kommissioun elo erfueren. Den Isidor Comes huet séng Liefdo mat dem Crayon an der Hand all Wieder opgezeechent, déi him zu Ouere koumen, an de Robert Bruch hat et ugaangen, fir an dat Villerlee vu Riedensarten eng wëssenschaftlech Uerdnong eran ze bréngen. Déi zwéi sin onersätzlech.

Gebuerer war den Isidor Comes zu Éinen op der Musel, den 8. Mee 1875, e Schoulmeeschteschjong. En as 85 Joër al gin. Zu Lennéng huet e séng jong Zäit crëm bruecht. 1901 kouw en als Repetent an den Iechternacher Kolléisch, an en huet sech vun der Atmosphär vum der Abteistad afänke gelooss, deermoossen, datt en nët vun do gewach as, a ronn 59 Joër vu séngem Liewen enk verwuess mat dem Kolléisch a mat den Iechternacher Leit, do zoubuecht huet. Den Isi, wéi en uechter Stad a Land genannt gouf, war e Professer ewéi et der weinéig gët: d'Schoul war säin éischt, mee doniewent kouw d'Erfuerschong vun dem Iechternoocher Dialekt, an dréttens huet en dem Vollek op de Mond an an d'Séil era gekuckt, an en hat séng hell Freed un dene konterbossege Spréch an un de Schnoken un denen et den Iechternacher würrklech nët feelt. Et huet keen den Isi méisseg gesin: en hat eng operluegt Kennschafft vun der Gäitnerei, d'Wéngerten huet e vun der Musel hier kannt, Theater a Musé huen e begeeschtert, an e wosst duurch säi Wësse mat Jann a Mann an d'Gespréich ze kommen. Ouni déi kléng Leit mat geléierte Froe kappschei ze machen, huet en s'un d'Erziele kritt, an dann as

Robert Bruch

de Calepin gezu gin an et gouf drop lass geschriwwen.

An der Revue vum dem Institut linguistique reecht séng Idiomatik vun der Iechternacher Sprooch vum Joër 1935 bis 1950. Honnerte vu Säiten huet e bruecht, kleng Spichte sin derbäi, un denen hic séng apaarti Freed hat, a séng Erklärungen iwwer dës oder déi Egenheet vun der schéiner vokalräicher Iechternacher Sprooch hu Kapp a Fouss. Wann een Iechternach kannt huet, da war et den Isi. Doniewent sin dann Opzeechnonge gelaf, déi him vun der Musel hier gelefeg waren, an dréttens war hien Expär vun dem Sproochwiesen am Réidener Kantong, mat deem en duurch Familjerelatiounen verwuess war.

Wéi den Här Tockert, deem d'Land d'Initiativ zum Dictionnaire verdankt, zum grouse Schued vun deer Entreprise ewech gefall war, war kee vun de Membre méi indiquiert ewéi de Comes, fir d'Präsidentschaft vum Institut ze iwwerhuelen. Niewent deem, wat schons schwaarz op wäiss an der Iechternacher Idiomatik fixéiert war, hat den Isi nach ganz Stéiss vun Notizen, Dausenden an Dausenden, déi der Dictionnaire-

Kommissioun zur Verfügung stin. En hat séng bor Gellecht, wéi déi Fasciculë vum Dictionnaire Stéck fir Stéck eraus koumen, a bis an déi lescht Woche vu séngem Liewe souz e bei der Aarbecht, déi säi Lieweswierk gi war. Ounéi séng Fischen as den Dictionnaire guer nët ze denken. Et as eng Satisfactioun, fest ze stellen, datt a leschter Zäit séng Activitéit zu Éiere koum, an datt säin Numm mat dem Dictionnaire an engem Otem genannt gët, grad esou wéi den Isi mat séngem, vum ville Bécken iwwerem Schreifdësch gerénnte Réck alle Lëtzeburger virschwief, wann den Numm Iechternach fällt. Op säin alen Dag huet den Isi d'Gewëssheet gehat, datt hien, de Sproochmates par excellence, nët ëmsoss geschafft hat.

Wéi hie geschafft huet, dat huet hie gutt a ganz gemaacht, esou och séng Schoul gehalen. Hie war de Mann vum Englesche mat dem Här Palgen, am Iechternacher Kolléisch, a mat Leif a Séil huet hien d'Sprooch agetriichtert. Eppes huet e falsch gemaacht: hien huet zevill geschafft, an d'Jongen nët genuch. Deen Ausgleich as op Käschte vu sénger Gesondheet gaang, awer den Isidor Comes as bei séngen ale Stodenten esou populär bliwwen ewéi kaum en anere Professor am Land. E konnt kengem Mënsch wéi din, vill weiniger engem Stodent. En hat e Gemitt ewéi e Kand, esou brav an esou duuss.

Vum Comes leien och e puer Theaterstécker vir. Wéi vill et der sin, dat weess ech nët. Wann e Veräin aus der Géigend e Stéck gebraucht huet, da gouf den Isi sech un d'Schreiwen, fir sech an de Leit eng Freed ze machen, ouni déi geréngst literaresch Ambitioun. Et bestin och en etlech Erzielong vum him gedréckt, mee vrun e Joër sechs hat ech eng Dosen esou kleng léif Saachen als Manuskript an der Hand, exzellent erzielt an a propperem Lëtzebuergesch geschriwwen; déi waarden nach op den Drécker.

Als Fuerscher a Siemeler vum dem Iechternacher Idiom geet den Isidor Comes an d'Geschicht vum Land an. A wann emol eng Kéier déi Iechternacher eng Gedenkplack ubrénge wëllen, fir sech touristesch an Erënnerong ze bréngen, da soll se de Comes veréiwegen, deen sech ëm d'Leit an ëm d'Sprooch an ëm déi gutt al Iechternacher Atmosphär déi allergréisst Verdéngschter erwuerwen huet. Grad well mir fréier keng Literatur a keng Léierbicher haten, an dene mir eis

ëmgesin hätten, hu sech an eisen Dierfer, an eise Familien iwwerall Sonnerformen, Varianten, vum dem Lëtzeburger Vokabulär gebilt; e richtigen Duercherneen as et gin, an deem een sech nët zurecht fënt, wann een nët den Dictionnaire an och d'Grammaire erunzitt. Fir zerguttst ze schwätzen an ze schreiwen, kucke mir, wat bei engem villstëmmege Wuert den Dictionnaire seet, an da si mir gutt beriicht. Wa mir Lëtzeburger esou viru schwadronnéieren ewéi bis elo, dann as vum Lëtzebuergesch no 50 bis 100 Joër nët méi vill do. *Loosse mer nët vergiessen, datt mir eis Selbständigkeit mat gewësem Recht op eis Sprooch baséieren, déi weder Däitsch nach Franséisch soll »laudene«.* As dat nët de Fall, dann as dat ënnerlecht Enn vum dem klengen Lëtzebuerg nët méi of ze lenken. An dat wëllt jo wuel kee Lëtzeburger.

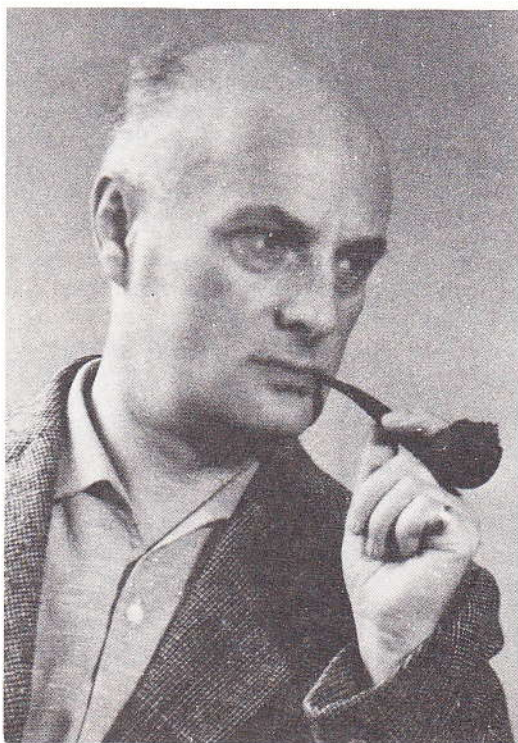
Isidor Comes

† Jhemp Helminger

* 22. Januar 1909, † 25. Juli 1984 Lëtzebuerg

Et huet een de Jhemp Helminger durchgewech bal all Dag gesinn, wann een op d'Schaff goug, an enges gudden Daags denkt een, wou soll e sin: mir hun eis ewell eng Zäitchen nët méi begéint. Soll en elo eng aner Zäit kommen? en anere Wee goen? Et hat een sech esou haalwer dru gewinnt, hien op deer selwechter Plaz mat deem frëndleche, scheie Lächelen ze begéinen, a wann Zäit blouf, ze froen wouhin, wouhier, wéi geet et. Bis een da ganz onerwaart an der Zeitung en Noruff gelies huet. De Jhemp hat eis grad esou onopfälleg fir ëmmer verlooss wéi en am Liewen och keemools vill Gedäisch ëm sech gemaacht huet. Hie wor deer Roueger een, eleng, vill fir sech, dee Freed mat all deem Schéinen hat, dat d'Liewe bidde konnt: Mënschen, Déieren, Planzen, Musek, Litteratur, Theater, Molerei. Am Gespräch gong och ëmmer doriwwer rieds, nët vu sech selwer. De Jhemp Helminger hat fir Schoulmeeschter geléiert a koum 1930 aus der Normalschoul eraus. Schoul halen huet him nët eeschtesch vill gesot, domat opgehal a sech selwer beschäftegt. En huet sech mam Fotograféieren ofgin a Fotoen ueter d'Land gemat. Am Krich wor hien eng Zäitlaang am Musée. Et konnt nët anescht sin, datt een, dee Fotoc mécht an nët nëmme "knipse" geet, derzou bruecht gët säi Bild an säin Androck ze schreiwen. Iwwer alles huet e séng Verse geschriwwen, et siewe Biller aus der Natur, de Krich, de Kazett an den Doud, aus der Kannerzäit, iwwer d'Gesellschaft, Leit a Saachen, fir d'Kanner, fir extra Geleënheiten, (den Doud vun engem Klassekomerod) a fräi erfond Geschichten. E Romantiker op séng Manéier.

Begéine konnt een hien och a Gesangveräiner, (iwregens mäin éischt Begéine mat him am Orphéon vun der Stad Lëtzebuerg). De Jhemp Helminger hat eng liicht Tenorstëmm, e gudden Sänger. Mat séngen zwéi Bridder Eduar a Pol wor hien derbei wéi den Abbé Robert Claude 1932 fir Krëschttag de Kiirchekouer vun der Gare gegrennt huet, do woren déi dräi mam Ady Lenners, déi véier, déi all Sonndes an der Elef-Auer-Mass gesongen hun. An der Choral vun den Schoulmeeschteren huet e séngem Brudder gehollef, wou et néideg wor; am Orphéon wor en e gudden Mann am Tenor.

Jhemp Helminger

Wéi 1973 d'Coure vun der Europäescher Summerakadémie 1973 ugefaang hun wor de Jhemp Helminger do derbei an huet vun do un ëmmer e Bildche bei séng léif Gedichter gemoolt. Sénger Gedichter a sénger Fotoen, sénger Zeechnongen a Molereie kann een am Sonndesblad (1968-84), am Lëtzebuerger Wort, (Warte 1968), am Mariekalenner, am Bauerekalenner (1952-1972) fannen. A wéi 1970/71 d'Actioun Lëtzebuergesch – Eis Sprooch nees nei geschafe gin as, wor de Jhemp Helminger an deer Grënnongsversammlung. An "Eis Sprooch, 1973" stin 3 vu séng Gedichter. E wor domat nët grad gutt an der Kritik ewech komm, an trotz allem Fléiwen huet en sech nët méi derzou hiergin, fir nach dat eent oder anert eranzegin. – Hien huet a kenger Generalversammlung gefeelt, souz do, roueg, d'Päif mat klenge Sträpp ze raachen, mat Partickelegkeet ze stoppen, de Pättchen ze "genéisen", no ze kucken, ze lauschteren, an hanneno engem Säint ze soen, an engem Saz, wéi wann e sech wëllt esou halwer entschëllegen. Mat diskutéiert huet hie bal nët.

De Jhemp Helminger kann een als Kënschtler-natur titeléieren. Wie weess nach haut eppes der-vun, datt hien nët nëmmen den Dichter, de Moler, den Zeechner, de Fotosmann wor, hien huet och gär Theater gespillt, fir d'éischt mam Moulin's Leon, deen elo am 10. Jor eis verlooss huet, am Radio mat derbei wor an dono mam Eug. Heinen an de »Compagnons de la Scène«.

Wéi gesot, vu sech huet en näischt erzielt, aner konnten engem och nët méi soen; hätt hien och kënne soen, wat a sänge Gedichter steet?

De Jhemp Helminger huet eis verlooss, vun him zeien awer séng Biller, séng Gedichter, séng Zeechnungen a Molereien. Et begéint een hien nët méi um Wee op d'Schaff; hien as elo dee Wee gaang, dee mer all eng Kéier musse goen; vläicht begéine mer en dann nees mat séngem frëndlechen e bëssen ironesche Lächelen, de Kapp eppes op d'Säit, d'Päif an der Hand... esou ewéi ëmmer.

hr

E Schreiwes

D'A.L. krut e Schreiwes, mat Gebieder, vun de Joffere *Schroell*, déi och fir de Poopstbesuch geduecht sin. Hei e puer Prouwen:

Muergesgebiet

Soubal d'Muergesrout um Himmel liicht
Da sichen ech no Dir, o Här,
Méng Séil verlaangert no Dir,
Ech wär gär sou no bei Dir
Ech sin ewéi en dréchene Buedem, ouni
Waasser,
Ëmmer géif ech Dech gär kucken
Do wou s Du an Déngem Tabernakel wunnis,
Fir Déng Kraaft an Déng Schéinheet ze gesinn.
Déng Léift as mir méi wäert wéi mäi Liewen,
Ech si frou datt s Du no mir kucks
An ech kann nët ophalen Dech ze luewen.
Mäi ganzt Liewe wëll ech Dech héich halen,
Méng Hänn sin no Dir ausgestreckt,
Méng Séil as voller Gléckséilegheet,
Mäin Häerz dat gët gesiedegt
An ech muss ëmmer vun Dir verzielen
(Psalm 63, den Ufank)

Owesgebiet

Éier ech aschlofen da bas du bei mir –
An ech denken iwwert Dech no,
Well Du waars méng Hoffnong,
Ech fille mech esou gléckleech
ënnert Déngem Mantel.
Ech dücke mech bei Dech
An Du häls mech an der Riicht,
An di Däiwelen, déi mech verfollegt hun
sollen an der Déift verschwannen,
Si solle mech nëmmé ploen
datt ech se nimméi erëm gesinn.
Wee sech op den Här berifft
ka sech nëmme Gléck wënschen
Anescht geet et bei denen
déi an der Lige liewen,
Hire Mond bleift stomm.

(Psalm 63, Enn)

† René Weimerskirch

* 13. November 1921, † 25. Februar 1985 Lëtzebuerg-Gaasperech

Ganz onerwaart hu mer missen engem gudde Frënd, engem rouegen a modeste Mënsch Äddi soen, fir ëmmer. Mir wousste wuel, datt en déi lescht Zäit geklot huet, datt et nët méi esou richtig géif goen, mee dat huet een op Boboen ausgeluegt, déi alt esou am Liewe kommen, déi een alt op de Kont vun de Krichsjore buche kënnt. Hie wor och ee vun denen, déi géint hir Iwwerzeugung an eleng fir d'Elteren an de Brudder vun deem Misär ze verschounen, Emsiidlung an ev. Kazett, déi déi Leit all z'erwaarden haten, wann de Jong sech verstoppt huet an nët an d'Wehrmacht gong. Hien hat, bei allem Ongléck, d'Chance de Krich a Russland an d'Gefaangenschaft z'iwwerliewen an nees heem ze kommen.

Sou wéi e geduucht wor, séngem Wiesen a sénger Aart no konnt en nët gutt anescht wéi Schoulmeeschter ze gin. No de Studië kouw hien op Nouspelt a vun do an d'Stad, gouf mam Irène Echternach bestued an huet zu Gaasperech säi Liewe gemaacht. (Säi Papp wor als Eisebunner an d'Stad versat gin).

Zu Gaasperech, zu Hollerech Schoulmeeschter, huet hien en Ausgleich zu sénger Berufsarbeit an der Musek, am Gesang an am Theater gesicht a fond. Wéi d'Chantres de Sainte Thérèse 1952 en neien Dirigent gebraucht hun gouf de René dofir gewielt. Hien huet déi Zäit nach am Conservatoire Couré matgemat, a sech am Ufank eppes gedréckt fir dee Posten unzehuelen, hat awer de Kannerkouer virdrun ënnert sech. E gouf d'Séil vun dene neie Chantres, a wéi en am Norbert Hoffmann, dem Museker a (pens.) Kapellmeeschter vun der Militärmusek e Guet fond huet, wéi deen op Gaasperech wunne kouw, du wor e Gespann geschaf dat textlech a musikaesch zesumme schaffe konnt, wéi et nët hätt besser kënne sin. An der Zäit huet de René sech eng Kennerschaft an der Musek eruwert, déi en a méiséilger Aarbecht sénge Sänger duurch d'Opféiere vu Masse vum Lemacher an Haydn, ouni aner ze nennen mat gi wollt. Nom Konzil, wéi zougelooss gouf fir d'Sprooch vun de Leit ze gebrauchen, as déi *éischt Lëtzebuurger Mass* entstanden. Sou huet de René dann dernieft latäinesch, däitsch a franséisch Lidder an Texter an d'Lëtzebuergesch iwwersat, déi vum Norbert Hoffmann vertount, dee kleng Repertoire mat méi

liichte Kompositiounen fir e jonge gemëschte Kouer (zënter 1971) geschaf. Ee leschte Grouss hun him iwwer d'Graf eraus séng Sängerkollegen a -kolleginnen mat séngem Lidd: »Herrgott, mir sangen Dir en neit Lidd« gin.

Et bléif ganz vill vu sénger Aktivitéit, sénger Begeescherung, séngem Äifer fir de Gesank ze notéieren an ze soen, séng Texter a Kompositiounen opzezielen, et muss awer onbedéngt Rieds goe vun deem aneren, wann ee wëllt, méi Weltlechen ze soch. Hie wor e modesten, rouege Mënsch mat enger verstoppter Dichterséil. Et huet een heiansdo gemengt, hie géif sech schumen, wann en e Gedicht, en Theaterstéck geschriwwen hat. An dat as et, wouvu Rieds soll sin. Wor hien et deen den Ustouss derzou gin hat, mat anere Kollegen, as en derzou erausgefuerdert gin, wuel béides huet matgespillt, wéi et sech an de »Chantres« duurchgesat huet, fir Theater ze spillen. A wéi den Handicap vum Sall bis geléist wor, gong et lass. Eier d'Porheem gebaut wor musst am Café Fischbach gespillt gin. Duurch d'Porheem as dann den Theatergrupp d'Goyspill op d'Welt komm, 1962. A vun deer Zäit un huet de René Weimerskirch bal all Jor fir säi »Goyspill« och en neit Theaterstéck geschriw-

wen, wou en zesoen an all Prouf mat derbäi wor, an hiirt »Veräinslidd« gemaacht.

D'Musek fir en etlech Stécker huet de Norbert Hoffmann komponéiert. Wann déi puer éischter Adaptatioune wore (Molière, Shakespeare) dann huet hie sech als Zwangsrekrutéierte mam Stéck »De sauren Apel« séng Erënnerungen un déi batter Zäit vun der Séil geschriwwen; am Modernen huet en och probéiert mat dem »Beemchen«, nees eng Zeen aus dem Krich.

Wann d'Leit an den Theater gi fir ze laachen, da muss een nach méi dofir maachen, an et as aus dem Grupp »Rimos« de Kabarecsgrupp d'»Flantessen« entstanen. All Jor op Halleffaaschten trieden s'op, mat bal all Kéier lauter neien Texter vum René Weimerskirch.

De René Weimerskirch hat Freed mat der Musek, mam Theater, huet och léif kleng Saache gereimt. Als Beispill sief d'»Seeche vum Boxemännchen« genannt. Fir »Eis Sprooch« huet en eis no laangem Gebiedels eppes iwverlooss. Wa mer schreiwen »iwverlooss«, dann as dat richtig ausgedréckt. Hie wollt odder konnt nët dat liicht erausrécken, matdelen, wat e geschriwwen huet. Huet e gefaart sech ze verroden? Sech un d'Klack ze hanken? Hie wor zevill sensibel, ëmmer huet e gezéckt a gefaart, hie géif engem mat engem Wuert, mat engem Saz, am Text och nach, wéi don.

Sou wor hien, de René. Mir hun e verluer, mir begéinen en nët méi, wann e mat der Fra a mam Mippche spadséiere geet, nët méi Staminee wou e roueg do sëtzt, mat séngen scheie, stëlle Laachen a Lächelen – a mat séngem verhalenem Ierger iwver d'Ongerechtegkeet, de Misär an der Welt... Mënscheschei wor en nët, wor gär an der Gesellschaft, mee deer Ausgeloossener keen...

Eisen Theater huet e gudden Auteur verluer, séng »Chantren« en 33järegen Dirigent, d'Goyspill an de Cabaret Gaasperech hire Schreiwer, séng Kollegen e feinen, gudde Komerod. Méi brauch een nët ze soen. Sénger Fra, sénger Duechter eist oprichtegst Matgefill a Bäileed. Vergiess gët en nët. Hien huet eis all ze fréi verlooos, merci fir dat, wat s de eis hannerlooss hues.

hr

Theaterstécker vum René Weimerskirch:

Den Här Schrobildgen	1960
Dem Luussert séng Spichten	1961
De Stëppchen	1963
D'Feier am Stréi	1963
Den Horrbock	1963
De sauren Apel	1964
De Beemchen	1966
De louse Bauer	1966
Den Eilespill	1967
De 5. Sätz	1968
De Schëllegen	1970
D'Brandstëfter	1971
Oho Misch	1972
En hätt gär séng Rou	1974
Entgleist	1979

De Simulant, 1984

Mäerchestécker:

De Kueder mat de Stiwvelen
D'Wonnerrous
De wäisse Bier
Déi 3 gëlden Hor
D'Dalere vu Stären
Dem Pierchen säin Hond

Texter a Lidder fir d'Flantessen – Cabaret

Séng Stécker si vum Goyspill gespillt gin zu Gaasperech, Dikrech, Märel, Bissen, Schëffleng, Diddeleng, Nidderfelen, Mamer, Waasserbëlleg, Koplescht, am alen Theater, an an der Fondatioun Pescatore.

Eng "Première"

Châmbler-Walen '84

Fir d'éischt an eiser (Sprooche-) Geschicht woren d'Instruktiounen, fir stëmmen ze goen 1984 op lëtzebuergesch.

Mir hun dat der Actioun Lëtzebuergesch an apaart dem Vice-President Lex Roth ze verdanken, Merci fir déi alleguer, déi do gehollef hun. Hei den offiziellen Text.

1. Gestëmmt gët vu mueres 8 Auer un. D'Wieler hu bis 14 Auer d'Recht fir ze stëmmen. Dono as d'Wielen eriwwer.

1. De Wieler kann nët méi Stëmmen ofgi wéi Mandater a séngem Walbeziirk ze bestëmmen sin; also dærf hien nët méi wéi 25 Stëmmen am Süden, 23 am Zentrum, 9 am Norden a 7 am Oste gin. Hie ka jidfer Kandidat eng oder zwou Stëmmen gin, awer am ganzen nët méi wéi 25, respektiv 23, 9 a 7 Stëmmen.

De Wieler stëmmt:

– entweder datt hien de Krees am Haischen iwwert enger Lëscht schwäärzt;

– oder doduerch datt hien e Kräiz (+ oder x) an dee Krees mécht, an domat jidfer Kandidat vun deer Lëscht mat enger vun denen zwou Manéieren eng Stëmm gët;

– oder datt hien e Kräiz (+ oder x) an eent oder déi zwee vun den Haisercher hannert dem Numm vun engem oder méi Kandidat mécht, awer am ganzen nët méi wéi 25 Stëmmen am Süden, 23 am Zentrum, 9 am Norden a 7 am Osten;

– oder op déi zwou Manéieren zesummen, wann hien de Krees am Haischen iwwert enger Lëscht geschwäärzt huet op deer manner Kandidat si wéi Députéierten am Beziirk ze wéle sin, respektiv wann hien e Kräiz (+ oder x) an de Krees iwwert esou enger Lëscht gemaacht huet.

De Wieler, deem de wäisse Krees am Haischen iwwert enger Lëscht schwäärzt op deer manner Kandidat sin ewéi Députéierten am Beziirk ze wéle sin, oder deem e Kräiz (+ oder x) an de wäisse Krees am Haischen iwwert esou enger Lëscht mécht, gët deer Lëscht esouvill Stëmmen wéi Kandidaten op deer Lëscht sin; domat huet hie jidfer Kandidat vun deer Lëscht eng Stëmm gin. Et muss een dofir extra domat rechnen, datt

de Wieler jidfer Kandidat nëmmen esouvill Stëmmen ka gi wéi Députéierten am Beziirk ze wéle sin.

3. Wann hie fäerdeg gestëmmt huet, faalt de Wieler de Stëmmziedel a véier am rechte Wénkel mam Stempel no baussen; hie weist dem President den Ziedel esou a geheit en dono an d'Këscht, déi dofir virgesin as.

4. De Wieler dærf sech nëmmen esoulaang an der Stëmm-Cabine ophalen, wéi hien Zäit brauch fir säi Stëmmziedel auszufüllen fir en an d'Stëmm-Këscht ze geheien.

5. Ongültig sin:

1) all aner Ziedele wéi deem, deem de Wieler vum President kritt huet fir ze stëmmen;

2) och deem Ziedel:

a) wann de Wieler méi Stëmmen gin huet wéi Députéierten ze wéle sin;

b) wann de Wieler guer keng Stëmm gin huet;

c) wann duerch en Aussträichen, en Zeechen oder eng Marque, déi nët an de Bestëmmunge vum Paragraph 2 vun den Instruktiounen erlaabt sin, den Auteur kann ermëkann sin;

d) wa bannen dran e Pabeier oder soss eppes läit.

6. Wie stëmmt ouni d'Recht derfir ze hun, dee gët mat 8 bis 15 Deg Prisong an enger Geldstrof vun 2.501 bis 20.000 Frang bestrooft. Wien am Numm vun engem anere Wieler stëmmt, kritt 1 Mount bis 1 Joër Prisong an eng Geldstrof vun 2.501 bis 100.000 Frang.

Wale fir d'Europa-Parlament

1. Gestëmmt gët vu mueres 8 Auer un. D'Wieler hu bis 14 Auer d'Recht fir ze stëmmen. Dono as d'Wielen eriwwer.

2. De Wieler kann nët méi Stëmmen gi wéi Mandater ze bestëmmen sin. Hie kann also nët méi wéi 6 Stëmmen gin. Hie ka jidfer Kandidat eng Stëmm gin, ower am ganzen nët méi wéi 6 Stëmmen.

De Wieler stëmmt:

– entweder datt hien de Krees am Haischen uewen iwwer enger Lëscht schwäärzt;

– oder datt hien doran e Kräiz (+ oder x) mécht;

– oder datt hien een eenzegt Kräiz (+ oder x) an d'Haischen hannert dem Numm vun engem oder

D'Jor as eriwwer!

méi Kandidate mécht, bis hien am ganze 6 Stëmme gin huet.

3. Wann hie fäerdeg gestëmmt huet, faalt de Wieler de Stëmmziedel a véier am rechte Wénkel mam Stempel no baussen; hie weist dem President den Ziedel esou a geheit en dono an d'Këscht, déi dofir virgesin as.

4. De Wieler däerf sech nëmmen esoulaang an der Stëmm-Cabine ophalen, wéi hien Zäit brauch fir säi Stëmmziedel auszefüllen fir en an d'Stëmm-Këscht ze geheien.

5. Ongülteg sin:

1) all aner Ziedele wéi deen, deen de Wieler vum President kritt huet fir ze stëmmen;

2) och deen Ziedel:

a) wann de Wieler méi Stëmme gin huet wéi Députéierten ze wéile sin;

b) wann de Wieler guer keng Stëmm gin huet;

c) wann duerch en Aussträichen, en Zeechen oder eng Marque, déi nët an de Bestëmmunge vum Paragraph 2 vum den Instruktiounen erlaabt sin, den Auteur kann erëmkant gin;

d) wa bannen dran e Pabeier oder soss eppes läit.

6. Wie stëmmt ouni d'Recht dofir ze hun, dee gët mat 8 bis 15 Deg Prisong an enger Geldstrof vum 2.501 bis 2.000 Frang bestrooft. Wien am Numm vum engem anere Wieler stëmmt, kritt 1 Mount bis 1 Joër Prisong an eng Geldstrof vum 2.501 bis 100.000 Frang.

Matgedeelt vum Informatiouns- a Presse-déngscht.

Denkt, wann ech glift drun, datt d'Cotisation fir 1985 fälleg as. Profitéiert vun engem permanenten Uerder (ordre permanent), wann Die kee Virdrock huet, da frot iech een am Büro, Tél. 470612. (Äentwertapparat). Méindes a mëttwochs mëttes vun eng bis zwou as de Sekretär Marcel Lamy do.

D'Generalversammlung as de 16. Mäerz 1985 ëm 3 Auer am Café du Commerce op der Plëss D'Arem, zu Lëtzebuerg.

Schenkt eng Plaque Dicks-Rodange-Lentz

Fir déi festlech a frou Geleënheeten, fir d'Kommunioun, de Wéngkëf, d'Hochzäit, de Kanddä... Präis 1250 Frang, Porto 100 Frang. 'T as e Stéck, dat säi Wert behält an zegläch zer Eier fir eis dräi gutt Schrëftsteller zielt.

An den éischten Deg kënnst eraus:

Geschichte fir Kanner

Et sin dëst deer Geschichten, déi fir de Concours d'lescht Jor erakomm sin. Se goufen alleguer vum Pe'l Schlechter illustréiert. – D'Buch as an engem feste staarke plastifizierten Aband a wäerd jonk an al gefalen.

Plaquette Dicks-Rodange-Lentz / Spéngel

Ech _____

Strooss _____ L- _____

bestellen _____ Plaquette(n) Dicks-Rodange-Lentz _____ Spéngel(en) vun der AL.
Ech hun d'Geld op de Postscheck 6644-48 / Spuerkeess 1000/7250 / BIL 4-100/9748 iwwerweisen.

Ennerschrëft _____

Plaquette 1250 Frang, Porto 100 Frang

Spéngel 50 Frang, Porto 10 Frang

D'Plaquette as e schéine Cadeau fir all Geleënheet, woufir sollt een nët engem domat eng Freed maachen an eng schenken.

Wann Dir Iech an äis d'Aarbecht wëllt méi einfach an d'Vergiesse méi schwéier maachen ... da schéckt äis dësen Ziedel ausgefëllt erëm zrëck!

Ordre d'encaissement permanent

fir d'Actioun Lëtzebuergesch "Eis Sprooch"

Kulturelle Veräin, gegrënnt 1971

Adress: 21, Bredewee, L-1917 Lëtzebuerg, Telephon: 470612

Ech _____ Beruff: _____

wunnen zu: _____

Strooss/Plaz: _____ – Mäin Telephon: _____

ënnerschreiw hei als Mëmbler vun der Actioun Lëtzebuergesch "Eis Sprooch", an erlaben

dësem Veräin (Postscheck 6644-48) pro Kalennerjor iwwert mäi Kont N^o _____

bei der Bank _____ / Postscheck-Kont _____

d'Cotisation vun 200 Frang erfroze huelen, an dat bis deem Dag, wou ech dës Autorisatioun zrëckzéien.

Datum:

Ennerschrëft:

Wat huet d'A.L. bis elo erausgin?

Eis Sprooch	No 1-1972	30 Fr.	Dem Léiweckelche säi Lidd.
	No 2-1973	vergraff	Facsimilé vum Gedicht vum M. Rodange
	No 3-1973	vergraff	Den <i>handgeschriwwenen</i> Text vum M. Rodange mat
	No 4-1973	vergraff	dem Emschlag, genee wéi d'Manuskrift as,
	No 5-1974	vergraff	dernieft dee gedréckten Text an eiser Schreif-
	No 6-1975	vergraff	weis. – Nëmme méi e puer Exemplaren do.
	No 7-1976	vergraff	
	No 8-1977	75 Fr.	250 Frang
	No 9-1978	75 Fr.	Extra-Serie:
	No 10-1979	75 Fr.	1. Rick vum René Kartheiser
	No 11-1980	75 Fr.	2. Ueter d'Jor vum H. Rinnen
	No 12-1981	75 Fr.	3. Stuele (Modeller) fir <i>all festlech an aner</i>
	No 13-1981	75 Fr.	<i>Geleënheten – Uertsnumm, Menüen,</i>
	No 14-1982	vergraff	<i>Schreifweis (2. Oplo)</i>
	No 15-1983	vergraff	4. Grouss Vakanz, Theaterstéck
	No 16-1984	75 Fr.	vum Pol Greisch
	No 17-1985	vergraff	***
		(Oplo 2700)	5. Neijooschkaarten – Gléckwonschkaarten
			(Houchzäit, Gebuert)
			(Zeechnunge vum O. Nalezinek)
			15 Frang

Dir braucht dach emol eng kéier e Modell fir Gléckwënsch, fir e Menue, fir frou Geleënheten... dat fant Dir an der **Extranummer 3**, nieft de Lëtzebuerger Uertschaftsnimm an der Aféierung an d'Schreifweis.

Action Lëtzebuergesch, Postkëscht 98, L-2010 Lëtzebuerg. Tél. 470612 (Äntwertapparat!)
Bredewee 21, (rue Large), L-1917 Lëtzebuerg
Postscheck 6644-48 – Kont Spuerkeess, Lëtzebuerg 1000/7250/4 – Kont Interbank 4-100/9748

Präsident: Heng Rinnen, 32, Bëschstrooss (rue de la Forêt), L-1534 Lëtzebuerg

Vize-Präsident: Lex Roth, 133, Wollefskaul, L-8055 Bartréng

General-Sekretär: Marcel Lamy, 18, Kellerei-Strooss, L-6718 Gréiwemaacher

Sekretär adj.: Georges Helm, 76, Bomecht, L-4936 Nidderkierjhéng

Caissier: René Faber, 14, Barriär-Strooss, L-1215 Lëtzebuerg

Mëmbren: Francis Delaporte, Charel Malané, Cornel Meder, Robert Philippart, Robert Siuda, Maisy Tockert

Redaktioun: H. Rinnen, Postkëscht 98, L-2010 Lëtzebuerg

Redaktiouns-Kommissioun: H. Rinnen, R. Siuda, G. Helm

Verlag: AL, 21, Bredewee, L-1917 Lëtzebuerg

Drock: Kremer-Muller & Cie, L-3895 Fëiz, Tél. 557979

Cotisatioun: op d'manst 200 Frang; Kollektivmëmbren: 400 Frang; Stodenten: 100 Frang

Well d'Post déi Lëtzebuerger Stroossenimm nët all kennt, as et gutt, wann dee franséischen derbäi geschriwwen gët; och nët vergiessen de Postcode virun d'Duerf oder d'Stad ze setzen.

Wat an den Artiklen steet, muss nët onbedéngt d'Menong vum Comité, der Redaktioun an der AL sin.

NEI BEI RTL-EDITION

Datt de Pir Kremer a Wuert a Schrëft eis mën-
schlech Schwächte blous ze stelle wees wesse mer
zënter laang. Datt hien och d'Kanner unzesprache
wees, beweist hien elo mat dësem Gedicht-Buch.

Fir all Fester vum Joreskalenner vun der Kanner-
welt, fir all Kannerspiller fënt hien de richtigen Toun.
Dëselwecht Poésie a Freed och an de frësche faar-
wegen Zeechnunge vum Anne Weyer, déi dem Pir
Kremer séng Gedichter duerch d'Kannerjor
begleden.

"Kanner feiere frou Fester" as e Buch fir déi Kleng,
mee och fir déi Grouss leën et nët esou séier aus
der Hand.
Präis 450 Frang.

Bei eis doheem Band 4

DËST AN DAT

De véierte Band an der Buchserie mat Texter vum
Professor Jos. Hess séng beléifte Radios-
Chroniken as elo eraus.

Och an dësem Band fënt een de Professor Hess
onverfälscht als beschte Kenner vu Folklor a
Geschicht, als spontanen Erzieler, als gudden Inter-
pret voller Mënschlechkeet.

Geschicht a Gefill, Wëssen a Sëll verbannen sech
an dësem Buch, wou Lëtzebuerg an d'Lëtzebuerger
abséens klor an direkt präsentéiert gin.

D'Buch gët duerch 50 al Stéch, Zeechnungen,
Plangen a Fotoen op eng lieweg Manéier illustréiert.

"Dëst an dat" vum Jos. Hess kascht 680 Frang.

Déi 3 éischt Bänn sin iwregens och nees ze kréien:
"Vu Stied an Dierfer", "Vu Land a Leit", a
"Geschicht a Geschichten".

Pierre Nimax

MÄI LAND - MÄI LIDD

An dësem Buch gin déi schéinst Lëtzebuerger
Kanner- Frëijoers- Oktav- Heemechts- a Folklor-
lidd mat Pianobegleitung an Text virgestallt.

De polyphone Pianosz as esou geschriwwen, datt
och kleng Gruppe vu Sträich- oder Blossinstrumenter
dervu spille kënnen.

Lëtzebuerger Lidd fir all Geleënheet, am neie
Buch vum Pierre Nimax: "Mäi Land - Mäi Lidd".
Präis 750 Frang.

Pol Pütz a François Didier

DU BRAUCHS KEE STRACK

e puer Méint al, mee ëmmer aktuell

"Ech lise gär am Pol Pütz séng Schrëften. An ech
lauschteren him gär no wann hie verzielt. Zenter elo
iwuer 20 Joër as hien an eisem kulturelle Liewen
dran. Hien as ee vu dene raren, déi bei deer 'anima-
tion culturelle' déi offiziell gesicht gouf, eng Haupt-
roll spillt. Nët am virgeschriwene Kader, mä als
Individualist; nët mat Pathos, mä mat kritescher
Distanz, och zu sech selwer. Hien hält nët d'Fieder
oder gräift nët nom Mikro fir Thesen ze verrieden,
mä fir ze soen, wat him an eis uewe leit. Séng Fieder
huet Fong. Perséinleche Fong. Sou féllt hie mat
Guddem eis Bühnen, déi muenchmol dës Eidele voll
sin."

(Aus dem Virwuert vum Nic. Weber)

Präis vum Buch 425 Frang.

nët ze kléng fir
grouss drécksaachen
nët ze grouss fir
kleng aarbechten

imprimerie **kremer-muller**&cie

foetz · zone industrielle · rue des artisans · téléphone 557979